

Osman EMİN

TÜRKÇE KİTABIM

6. sınıf

DOKUZYILLIK İLKÖĞRETİM

2020

Hazırlayan:
Osman EMİN

Denetleyenler:
Mr. Sena ARİF ŞEŞUM – Başkan
Aynur SEYFULLAH – Üye
Ertan GİNA – Üye

Bilgisayar hazırlığı ve tasarım:
Hazırlayan

Lektör:
Hazırlayan

Yayımlayan:
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı
“Aziz Kiril ve Metodiy” caddesi, no.54 - Üsküp

Со решение на министерот за образование и наука бр. 26-504/1 се продолжува важноста на одлуката за одобрување и употреба на овој учебник

Со одлука за одобрување на учебник по предметот Турски јазик за VI одделение деветгодишно основно образование, бр: 22-996/1 од 13.06.2011 донесена од Национална комисија за учебници.

VI sınıf doküzyıllık ilköğretim Türkçe dersi okuma kitabının, Okuma Kitapları Milli Komisyonu tarafından 13.06.2011 tarihli ve 22-996/1 numara kararı ile kitabın kullanılmasına izin verilmiştir.

CIP- Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. климент Охридски“, Скопје

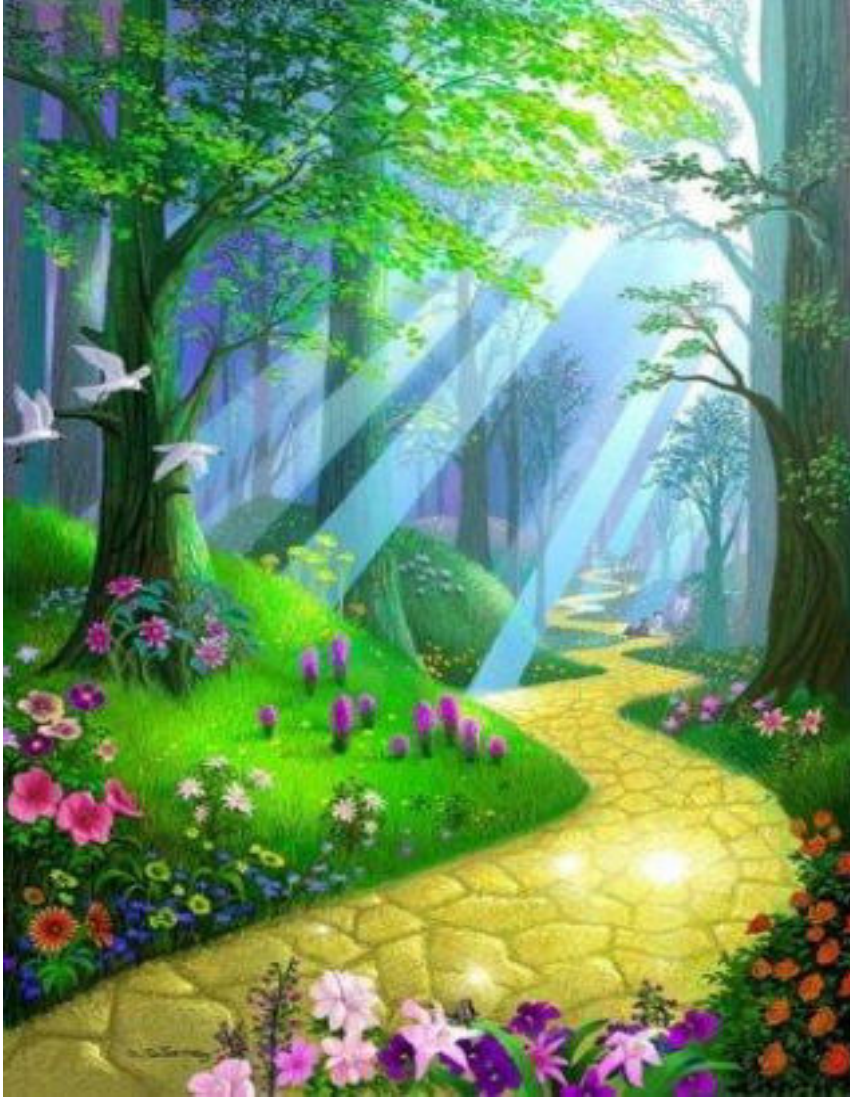
373.3.016:811.512.161(075.2)

EMIN, Osman

Türkçe kitabım: 6. sınıf doküzyıllık ilköğretim / Osman Emin. - [2. baskı]. - Üsküp : Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve bilim bakanlığı, 2020. - 226 str. : илустр. ; 29 см

ISBN 978-608-226-836-1

COBISS.MK-ID 51643397

ÖNSÖZ

Sevgili Öğrenciler,

Okulda öğrendiğiniz derslerin temeli Türkçe dersidir. Öğrenim hayatınızda bütün derslerde başarılı olabilmeniz için, Türkçeyi iyi bilmeniz ve kullanmanız, okuduğunuzu anlama, güzel konuşma ve yazma becerisini kazanmanız gerekir. "Türkçe Kitabım 6" okuma kitabı, ana dilimiz Türkçeyi sizlere sevdirmek ve onu en iyi şekilde kullanmanızı sağlamak için hazırlandı.

Başarı her zaman sizlerle olsun.

Hazırlayan

ÇOCUK VE OKUL

Koskoca bir tatil, ne çabuk gelip geçti.
Okulun bahçesine can geldi, şenlik geldi.
Koşuyoruz burada, çağdaş bir geleceğe,
Saygı, sevgi, hoşgörü, en yüce değerlere.

Ne kadar da sessizdi, yaz tatili boyunca,
Neşe dolu her taraf, okullar açılınca.
Dolarız okullara, hakkımızdır sevinmek,
Bak! Atam da diyor ki, çocuk gelecek demek.

Gülün, koşun, eğlenin çocukluğu yaşayın,
Mutlu, yarınlar için, çalışın ve başarın.
Koklanacak gülsünüz, kırılmasın dalınız,
Safsınız, temizsiniz hep böyle kalınız.

Öğretmenler bir çiçek, siz de birer kelebek,
Düşünüp, hazırlanın sizlere bilgi gerek.
Zaman gelip geçmeden, gününde çalışınız,
Büyüyünce çocuklar, tatlı olsun aşınız.

Mahmut ÖZBUĞA

SÖZLÜK

- **Çağdaş:** Çağın tutumuna, anlayışına, şartlarına uygun olan, modern.
- **Aş:** Yemek.

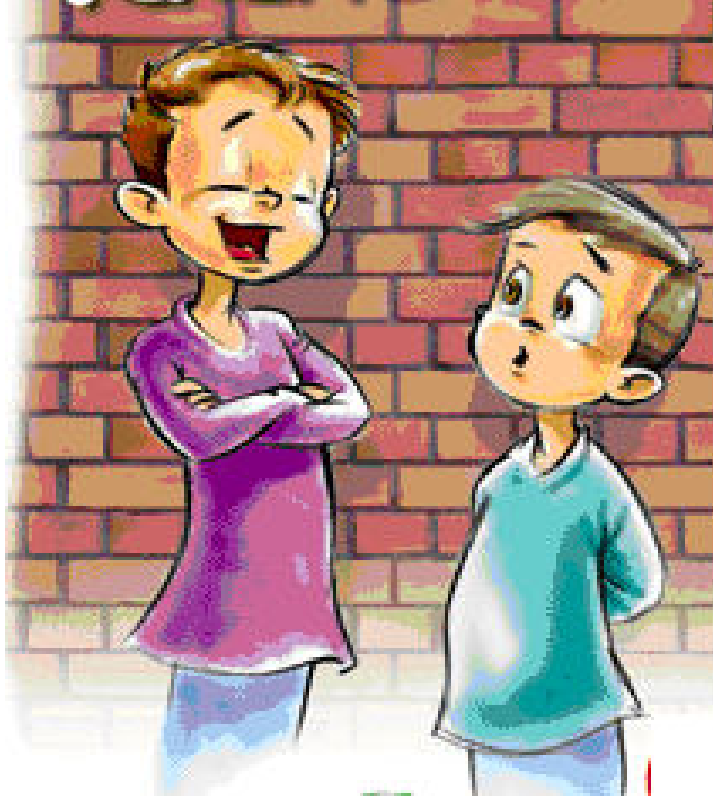
DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Okul, kimlerle ve nasıl şenleniyor?
- Çağdaş bir geleceğe koşanlar kimlerdir?
- Atatürk'ün "Çocuk, gelecek demek." sözünden ne anlıyorsunuz?
- Üçüncü dördlükte çocuklar neye benzetilmiştir?
- Son mısradan anlatılmak istenen düşünce; şiirin bütününün ana fikri olabilir mi? Tartışınız.

DERSE HAZIRLIK

- Kıskançlık nedir?
- Bugüne kadar hiç kıskançlık yaptınız mı?

KISKANÇLIK

Kıskançlığı anlatmak güçtür. Su olsa bardağa doldurur, size doya doya içtirirdim. Tadına bakar, acı mı, tuzlu mu söylediniz. Oyuncak olsa bir torbaya koyar, dostdoğru önünüzde açardım. Görünecek bir varlık olsa, renkli fotoğrafını çeker, size teker teker dağıtırım.

Kıskançlık içilmez, yenilmez, görünmez. Bu kıskançlık neymiş! Gelin onu şu öykünün yazıldığı kağıda çizelim de, güzel mi, çirkin mi karar verelim...

Leyla ile Suat'ın annesi işe giderken iki çocuğunu okşadı o gün. Leyla'nın yaşı dört, cıvılcıvılcı sarışın bir kız. Suat ondan bir yaş küçük ama yaramazın biri. Leyla oynar, o da oynar. Ablası yer de Suat'a yemek verilmezse işte o zaman kıyamet kopar. Neyse sözü uzatmayalım, kapıdan çıkmazdan önce anneleri ikisini candan öptü.

- Uslu oturun, dedi. Söz mü?
- Uslu oturacağım, yanıtladı Leyla.
- Ben de... ben de uslu oturacağım, ağaç gibi, atıldı Suat.

Kapıdan çıkarken, ablası Leyla:

- Anneciğim, dönerken çikolata alır mısın?
- Bana iki tane, Suat söze karıştı.

Leyla yalnız çikolataya kanar mı, aklında başka şeyler de var. İsteklerini sıraladı:

- Bir kukla da al, olur mu?
- Banada dedi Suat.
- Kalem almayı unutma, deyince Leyla:
- Bana da, bana da, kırmızı olsun yine atıldı Suat.
- Sakız dedi Leyla.
- Ben de isterim, beş tane, dedi Suat.

Leyla yüzünü buruşturdu, annesinden ne arasa, kardeşi de arıyacak, hem de daha çoğunu.

- Entaride vaddetmiştin anneciğim, derken, Leyla büyük bir zafer kazanmış gibi Suat'a baktı. Öyle ya, küçük Suat da entari giyecek değildi.

Oysa kardeşi oralı bile olmadı.

- Ben de isterim, dedi. Mavi olsun, kırmızı olsun, al. Bunu duyan Leyla da, annesi de Suat'a güldü. Doğrusu ben de kahkahayla güldüm. İşte o an aklıma geldi, kıskançlığın ne olduğunu o an anladım. Gelin şöyle yanıma yaklaşın. Kıskançlık gülünçtür, çok gülünç. Benim Suat'a güldüğüm gibi sizin güldüğünüz gibi.

Avni ABDULLAH

SÖZLÜK

- **Civil civil:** Canlı, hareketli.
- **Kıyamet:** Gürültü, kavga.
- **Zafer:** Savaşta kazanılan başarı.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Kıskançlığın nasıl bir şey olduğunu anladınız mı?
- Kıskançlık yaptınız mı?
- Yazarın size vermek istediği ders nedir?

DERSE HAZIRLIK

- Yurdunuza karşı sevginizi nasıl gösterirsiniz?
- Yurdunuzun güzelliklerini tanıtmanızı istersek, nasıl tanıtırdınız?

YURT TÜRKÜSÜ

Güzel yurdum, dağlarım,
Uzaktan göresim gelir,
Keskin esen yellerine;
Kendimi veresim gelir.

Gözümde tüter damların,
Sakız kokulu çamların,
Türkü söyler akşamların;
Bana kendi sesim gelir.

Su içtim kaynaklarından,
Gölgelerinde uyudum,
Kuşlarının söylediği;
Şen türkülerle büyüdüm.

Ninniyle salladın beni,
Şefkatle kolladın beni,
Sevginle bağladın beni;
Güzel yurdum, güzel yurdum.

Vasfi Mahir KOCATÜRK

SÖZLÜK

- **Şefkat:** Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu.

ÖĞRENELİM

8 Eylül, “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü” olarak kutlanmaktadır. Bu bayram, Devlet Bayramıdır. “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü ve Türkiye Cumhuriyeti, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı” ile ilgili arkadaşlarınızla birlikte araştırma yapınız.

DERSE HAZIRLIK

- Bütün masalarda tilkilerin kurnazlığından bahsedilir.
- Sizce bunu bu masalda başarmış olabilir mi?

TILKI İLE TAVŞAN

Bir gün ormanda, tilkiyle tavşan karşılaşmışlar.

Tilki:

- Tavşan kardeş, ben yalnız bir tilkiyim. Kimim kimsem yok. Bu koca ormanda, tek başıma dolaşmaktan, bıktım usandım. Gel seninle arkadaş olalım demiş.

Tavşan, tilkinin bu teklifini kabul etmiş. Ormanda birlikte gezip dolaşmaya, yiyip içmeye başlamışlar. Gel zaman git zaman, tilki tavşanı hor görmeye, kötü söz söylemeye başlamış. Tavşan, arkadaşının kendisine söylediği kötü sözlere dayanamaz olmuş. Dur hele. "Gün olur, devran döner" demiş içinden.

Günlerden bir gün, bunların karnı acıkmış. Ne yesek, ne yesek? diye düşünürlerken, tavşanın aklına bir fikir gelmiş:

- Tilki kardeş demiş, gel dereye gidip balık tutalım. Bu gün de karnımızı balıkla doyuralım demiş. Tilki, tavşanın teklifini kabul etmiş.

Irmak kıyısına vardıklarında, tilki sormuş:

- İyi ama balık tutmak için oltamız yok ki bizim.

- Sen hiç tasalanma tilki kardeş demiş tavşan. Oltaya ihtiyacımız yok. Senin kuyruğun var mı?

- Var.

- Tamam işte. Şimdi sen kuyruğunu dereye sokacaksın. Balıklar da senin kuyruğunu yem sanıp, yemeye çalışacaklar. Sen hemen kuyruğunu sudan çıkarıp, balığı kıyıya atacaksın. Tamam mı?

- Tamam.

Tilki, kuyruğunu suya salarak beklemeye başlamış. Bekle Allah bekle, bekle Allah bekle... Tilki, kuyruğu suda beklemekten sıkılmış:

- Ya tavşan kardeş, saatlerdir kuyruğum suda beklemekten usandım. Ne zaman gelecek bu balıklar?

- Az bekle, az bekle.

Tilki kuyruğu suda bekleyedursun, dere de soğuktan buz tutmuş bu arada. Tilki bir bakmış: Kuyruğu sudan çıkarmanın imkanı yok. Kuyruk da suyla birlikte buz tutmuş. Öte çekelemiş, beri çekelemiş; yok. Tilkinin kuyruğunun donması yetmezmiş gibi, kendisi de donmaya başlamış. Soğuktan, dişleri takır takır ederek:

- Aman tavşan kardeş, ne olursun beni kurtar diye yalvarmaya başlamış. Tavşan iki adım geriye çekilerek:

- Şimdi bana yalvarmanın faydası yok. Sen beni azarlayıp, sürekli ağağlarken, bu günün geleceğini de hesaba katmalıydın. Sen beni zavallı görüyordun ama bak şimdi zavallı durumunda sen kaldın. Kendini boşu boşuna zorlayıp durma; kuyruğun kopuverir. Sabretmeyi öğrenmelisin. Bak birkaç ay içinde bahar gelecek. Bu arada havalar ısınır. Buzlar da erir. Sen de kuyruğunu kurtarmış olursun demiş ve arkasını dönerek gözden kaybolmuş.

Türk Masalı

SÖZLÜK

- **Tasa:** Üzüntülü düşünce durumu, kaygı.
- **Azar:** Kırıcı ve sert söz söyleme.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Tilki tavşanı neden hor görmeye başlamış?
- Sizce tavşan neden "Gün olur, devran döner" demiş olabilir?
- Bu cümle ile neyi söylemek istemiştir?
- Sizce nasıl sabretmeyi bilmemiz gerekir?
- Bu fablı okuduktan sonra size neler kazandırdı?

DERSE HAZIRLIK

- Okul kütüphanesinden “Pollyanna (Polyanna)” romanını bulunuz. En çok beğendiğiniz bölümleri seçip arkadaşlarınıza anlatınız. Kitabı da tanıtmaya unutmayınız!

POLYANNA

Miss Polly (Poli), birden Pollyanna'ya döndü:

“Elbet okula gitmişsindir, Pollyanna (Polyana)?”

“Evet Polly Teyze... Ayrıca babam... beni evde de okuttu.”

Miss Polly kaşlarını çattı. “Çok güzel... son baharda burada okula devam edeceksin, tabii... Okul müdürü Mr. Hell (Mistir Hel), senin hangi sınıfa gireceğine karar verecektir, şüphesiz. Bu arada günde yarım saat kadar bana yüksek sesle kitap okumanı istiyorum.”

“Okumaya bayılırım. Fakat beni dinlemek istemezseniz, ben kendi kendime okuyabilirim Polly Teyze, gerçekten. Hem bunu yaparken yalancılıktan memnun gibi davranmama da gerek olmaz. Çünkü kendi kendime okumaya bayılırım. Özellikle, o büyük sözlükler hoşuma gider.”

Miss Polly, sert bir sesle: “Bundan şühpem yok.” Diye cevap verdi. “Müzik öğrendin mi?”

“Pek öğrenmedim. Kendi müziğimden hoşlanmıyorum. Ama başkalarınınkini hoşuma gidiyor, doğrusu. Bir parça piyano çalmasını öğrendim. Fakat müzik öğren-

meyi yeğlerim. Gerçekten öyle, Polly Teyze.”

Polly Teyze, hafifçe kaşlarını kaldırdı. “Öyle olduğu anlaşılıyor. Yine de hiç olmazsa sana müziğin esaslarının öğretilmesini sağlamak görevimdir. Dikiş dikersen tabii...”

Pollyanna: “Evet efendim.” Diye içini çekti. “Kadınlar Yardım Derneği bunu öğretti bana. Fakat çok güçlük çektim. Mrs. Jones (Misis Cons), iğnenin herkesin tuttuğu gibi tutulması gerektiğine inanıyordu. Mrs. Whit (Misis Vayt), etek bastırma-
dan önce öğrenmenin doğru olacağı görüşündeydi. Mrs. Marriman ise yama yapmaya karşıydı.”

“Bundan sonra hiçbir güçlük çekmeyeceksin Pollyanna. Tabi sana dikiş dikmeyi kendim öğreteceğim. Sanıyorum, yemek pişirmeyi bilmiyorsundur.” Pollyanna, birdenbire güldü.

“Bunu bu yaz öğretmeye başlamışlardı. Ama fazla ilerleyemedim. Önce ekmele başlayacaklardı. Fakat benzer şekilde ekmek yapan iki kişi bile yoktu... Nihayet, bir toplantıda bana, evlerinde, yemek pişirmesini öğretmeye karar verdiler. Sadece incirli kek yapmasını öğrendim. Ama sonra bırakmam gerekti.” Sesi titremeye başlamıştı.

Küçük gören bir ifadeyle Miss Polly: “İncirli kek ha!” dedi.” Bunu da çabucak belledin demek.” Bir an düşünüp ağır ağır devam etti: “Her sabah saat dokuzda yarım saat yüksek sesle bana kitap okuyacaksın. Daha önce de odanı toplayacaksın. Çarşamba ve Cumartesi sabahları saat dokuz buçukta Nancy (Nensi) ile mutfığa girip yemek pişireceksin. Geri kalan zamanda da benimle dikiş dikeceksin. Böylece öğleden sonraları müzik için boş kalmış olacak. Sana hemen bir müzik öğretmeni bulacağım elbette.” Konuşmasını tamamlayıp, karalı bir tavırla iskemleden kalktı.

Pollyanna, üzüntüyle bağırdı: “Ah, ama Polly Teyze, Polly Teyze! Bana yaşayacak zaman bırakmadınız!”

“Yaşamak mı dedin çocuk? Ne demek istiyorsun: sanki bütün gün yaşamıyormuşsun gibi!”

“Elbette bütün bu işleri yaparken devamlı nefes alıyor olacağım Polly Teyze. Fakat bu yaşamak olmayacak. Uyurken de nefes alırsınız ama yaşamazsınız. Ben yaşamaktan bahsediyorum. İstediklerimizi yapmaktan, dışarıda oynamaktan, okumaktan, tabii kendi kendime tepelere tırmanmaktan, bahçede Mr. Tom’la ve Nancy ile konuşmaktan, dün geçtiğim güzel sokaklardaki evler ve orada yaşayanları öğrenmekten bahsediyorum. Ben buna yaşamak derim Polly Teyze. Sadece nefes almak yaşamak değildir!”

Miss Polly, sinirli bir tavırla başını kaldırdı.

“Pollyanna, sen çok garip bir çocuksun! Sana oynamak için de yeterli zaman

birakılacak tabii. Fakat ben iyi yetiştirilmen için görevimi yaparken sen de üstüne düşeni yapmalısın. Böylece göstereceğim özen ve öğretim nankörce ziyan edilmemeli.”

“Pollyanna, dehşetle baktı:

“Ah Polly Teyze. Size nankörlük etmeme olanak var mı? Sizi seviyorum. Üstelik Kadınlar Derneği’nden biri de değilsiniz. Teyzemsiniz!”

Miss Polly, dönüp kapıya doğru yürürken işi emniyete almak istedi. “Çok güzel. O halde nankörce davranmazsın.”

Eleanor H. PORTER

SÖZLÜK

- **Yama:** Delik, yırtık veya eski bir yeri bir parça ile onarma, kapatma.
- **Tavır:** Durum, davranış, vaziyet, hal.
- **İskemle:** Arkalıksız sandalye, küçük masa.
- **Nankörce:** İyilikbilmez.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Polly Teyze, Pollyanna’dan neler öğrenmesini istiyor?
- Bu isteklere Pollyanna nasıl cevap veriyor?
- Polly Teyze’nin çocuğun her saatini böyle doldurmasını doğru buluyor musunuz?
- Pollyanna, “Bana yaşayacak zaman bırakmadınız.” sözüyle ne anlatmak istiyor? Miss Polly’nin yaşama anlayışıyla Pollyanna’nın yaşama anlayışı arasında ne fark vardır?
- Sizce Pollyanna’nın davranışları nankörce midir?

TARTIŞALIM

- Pollyanna ile sizin yaşama anlayışınız arasında fark var mı?
- Arkadaşlarınız ile birlikte yaşam anlayışı için tartışınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklere yer veriniz.
- Sözcükleri yerinde ve anlamlarına uygun bir şekilde kullanınız.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.
- Dinlediğinize ilişkin karşılaştırmalar yapınız.

HİKAYE OKUMA BALONU OLUŞTURALIM

Hikayeyi okurken hissettiklerim

.....
.....
.....

Hikayede beğendiğim bölüm

.....
.....
.....

Ana düşünceyi belirleme

.....
.....

Hikayeyi ben yazsaydım

.....
.....

Hikayeyi ben tamamlasaydım

.....
.....

OKUMA BALONU

DERSE HAZIRLIK

- Nasıl bir dünyada yaşamayı hayal ediyorsunuz?
- Kavgaları önlemek için neler yaparsınız?
- Sizden kavgayı açıklamanızı istersek, nasıl açıklarsınız?

SON TAŞ KAVGASI

Bu sokağın çocuğuydum, istesem de istemesem de bir yandandım. Surların dibinde boş bir arsa vardı. İki de dut ağacı... Kimindi burası? Onların mı, bizim mi? Zaman zaman onlar, zaman zaman biz egemen olurduk buraya. Kar yağdı mı bir kar kavgası başlardı. Tatil günlerinde büsbütün işler büyüdü. Kar topunun içine taş konurdu, toplar ağırlaşırdu. Kime gelirse fena sersemledi. Hiç hoşuma gitmezdi bu savaş hali, bu sürekli çatışma, hele hele zorunlu olarak bir yanda yer almak.

Bir arkadaşım vardı, kardeş gibiydik Haluk'la... Bir akşam okuldan çıkmış geliyorduk. "Haluk" diye biri seslendi. Döndük, arka mahalleden Naim adlı bir çocuğu bize doğru koşa koşa gelen. Bir düşmandı yaklaşan. Naim geldi, elini uzattı. Haluk tanıttı beni. Birlikte yürümeye başladık. Naim gördüğü bir filmi anlatıyordu. Amerika'daki yoksul sokaklarda ki çocukların kavgası varmış filmde... "Bizde de böyle kavgalar var" dedi. Bana baktı sonra, bir şey sorar gibi...

Yürüdük. Yol başına gelince elini uzattı. O kendi yoluna, ben kendi yoluma gidecektim. Bu akşam yine arsayı ele geçirme kavgası vardı. Beni de çağırmıştı bizim sokağın elebaşı Ali... Gitmesem düşman bileceklerdi. Naim bir şeyler anlatmak istemişti, ama ne? Bir de onunla konuşsam, tamamdı. Bizimkiler bir duyarlarsa başıma neler gelmezdi! Eve gittim, arka mahallenin bahçelerine bakmaya başladım. Bir gidip geliş, bir canlılık. Ne var, ne oluyor? Bahçeye indim, komşu bahçeye en yakın erik ağacına çıktım, burdan her yer görülüyordu, hem de dallar beni saklıyordu. Savaştaydım sanki, casusluk yapıyordum, düşmanın planlarını önceden göstermek, anlamak, ona göre önlem almak...

İri sopalar vardı yerde; arka mahallenin elebaşısı Hasan, çevresindeki sekiz-on çocuğa bir bir dağıtıyordu sopaları. Bir de bez torbaları vardı, yüklü ve ağır... Bunların içinde de iri taşlar olmalıydı. Tam savaş hazırlığı!... hemen haber vermeli bizimkilere. Birden dayandığım dal koptu. Büyük bir gürültü çıktı. Komşu çetenin bütün gözleri bana çevrildi: "Casus var, casus." Bir taş yağmuru başladı. Küfürler,

bağırmlar. Neredeyse yüksek duvara tırmanıp beni yakalamaya gelecekler. Kendimi yere bıraktım. Koşa koşa sokağa fırladım. Bizimkiler cami avlusundaydılar. Burası kesinlikle bizim alanımızdı. Çift kale oynuyorlar... Anlattım durumu. Oracıktaki taşlar toplandı, dallar sopa haline getirildi, arsamıza marş marş'la bir koşu başladı.

Kendimi kaptırılmışım. Hoşuma gitmiyordu kavga dövüş, ama bir film çeviriyor gibiydim. Arsaya biz önden, onlar arkadan girdiler. İlk atışı biz yaptık. Ali koca bir taşı fırlattı, tam vuruş, Hasan'ın kafası yarıldı, kan akmaya başladı. Bu kez onlar torbalarındaki bütün taşları fırlatmaya başladılar. Bir tanesi dizime çarptı, kendimi duvarın oyuğuna attım. Ben taş atamıyorum, elim varmıyor, ya gidip de birinin gözünü çıkarırsa, burnunu kanatırsa! Kaçmalı! Kaçmalı mı? Ayıp, çirkin! Arkadaşlarını bırakmak! Arkadaşlar mı? Karşımdakiler arkadaş değil mi? Ali de, Hasan da, Naim de, ötekiler de benim yaşımda, az çok aynı sınıflarda çocuklar, gerçek bir arkadaşlık zaten yok ki! Hiçbiriyle yok! Öyleyse bana ne, ne diye bu kanlı işe bulaşmalı? Böyle düşünceler geçti kafamdan... Derken Naim'i gördüm, yere düşmüş, bizden biri sopasını kaldırıp ona saldırdı. Ne oluyor, niye bu düşmanlık, bir oynusa, tadı kaçtı bu oyunun... Sopayı vurdu vuracak, koştum, aldım bizimkinin üstüne, eline vurdum tüm gücümle. Sopa düştü, ama tuhaf bir şey oldu bu kez, yerden kalkan Naim bana bir tekme savurdu. Anlayamamıştı benim davranışımı... İki büklüm yere çöktüm. Başka biri de gelip omuzuma bir sopa indirdi. Derken bağırışmalar, koşuşmalar oldu, insanlar geldiler, kaçan kaçana...

Erik ağacının dibinde buldum kendimi. Ne bizim çetenin, ne düşman çetenin çocuklarını göremedim. Karakoldan bir polis gelmiş, evleri dolaşmış, bir daha böyle kanlı kavgalar görülürse elebaşları alıp götürüleceğini bildirmiş. Bir daha taş kavgası olmadı iki sokak arasında. Ne var ki yıllar geçti hepimiz büyüdük, yine de yolda, sokakta karşılaştıkça birbirimize düşman gibi baktık hep.

Böyledir savaşlar!... Anlamsız, gereksiz nedenlere dayanır. İncir çekirdeği doldurmaz çoğu kez düşmanlıklar. Oyun derken, iş oyun olmaktan çıkiverir. İnsan elinde olmadan kaptırır kendini. İyisi mi hep akli kullanmak, duygusal itilmelerden, yanlış davranışlardan kendimizi kurtarmak gerekir. Ben yaşam boyu girdiğim ilk ve son taş kavgasında bu dersi aldım işte...

Oktay ALBAY

SÖZLÜK

- **Surlar:** Kale duvarı.
- **Egemen:** Bağımlı olmayan, hakim, sözünü geçiren.
- **Sersem:** Düşünmeden hareket eden ne yaptığıнын farkında olmayan.
- **Elebaşı:** Olumsuz hareketlerde, oyunda arkadaşlarına baş olan çocuk.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Mahale arası kavgalara karıştınız mı?
- Kavganın olmaması için neler yaparsınız?
- Sizce, çocuk istemediği halde kavgalara karışmasını doğru buluyor musunuz?
- Sizce, kavgalar bir oyun türü müdür?
- Yazar, son taş kavgasından hangi dersi aldığını düşünüyorsunuz?
- Bu hikaye size ne öğretti?
- Hikayenin amacı nedir?
- Sizler, kavgayı ve arkadaşlar arası öfkeyi nasıl yok edebilirsiniz?

TARTIŞALIM

- Bu yazıda anlatılan doğru, yanlış davranışları belirleyerek sınıfınızda tartışınız.
- Kavga ve arkadaşlık sözcükleri üzerine görüşleriniz nelerdir?
- Kavgaları nasıl önlersiniz? Arkadaşlarınızla birlikte tartışınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklere yer veriniz.
- Konuşmalarınızda gereksiz hareketlerden kaçınınız.
- Konuşmalarınızda ana fikrini vurgulayarak konuşunuz.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.

SÖZLÜ ANLATIM

BİR HİKAYE ANLATALIM

Okuduğunuz hikayeyi anlatınız. Önce hikayenin başlığını söyleyiniz. Olayları oluş sırasına göre anlatmaya çalışınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin arasından baş kahramanı seçiniz ve bazı özelliklerini söyleyiniz.

Anlatırken kısa ve düzgün cümleler kurunuz. Anlamlı ve kurallı cümleler kullanınız. Konu dışına çıkmadan anlatmaya çalışınız.

- Bu hikayeyi siz yazmış olsaydınız, yazıya nasıl bir başlık yazardınız?

ÖĞRENELİM

Bu yazıda olduğu gibi yaşanmış ya da gerçeğe uygun olarak tasarlanmış olayları yer, zaman, kişi belirterek anlatan ve sanat değeri olan yazılara **hikaye** denir. Hikaye, önemli farklılıkları olmakla birlikte "**küçük roman**" şeklinde tanımlanabilir.

Hikayenin unsurları:

Olay: Hikayede üzerinde söz söylenen yaşantı ya da durumdur.

Kişiler: Olayın oluşmasında etkili olan ya da olayı yaşayan insanlardır.

Yer (mekan): Olayın yaşandığı çevre veya mekandır.

Zaman: Olayın yaşandığı dönem, an, mevsim ya da gündür.

Dil ve Anlatım: **Hikayenin dili** açık, akıcı ve günlük konuşma dilinden farklı olarak, etkili sözcük, deyim, atasözlerle zenginleştirilmiş güzel bir dil olmalıdır. **Anlatım** ise iki şekilde olur. Hikaye kahramanlarından birinin ağzından yapılan anlatım "hikayede birinci kişili anlatım"; yazarın ağzından anlatılanlar "hikayede üçüncü kişili anlatım".

Hikayede plan:

Hikayenin planı ve diğer yazı türlerinde olduğu gibi üç bölümden oluşur. Bunlar:

Serim: Hikayenin giriş bölümüdür. Bu bölümde olayın geçtiği çevre, kişiler tanıtılarak ana olaya giriş yapılır.

Düğüm: Hikayenin bütün yönleriyle anlatıldığı en geniş bölümdür.

Çözüm: Hikayenin sonuç bölümü olup merakın bir sonuca bağlanarak giderildiği bölümdür.

Ancak bütün hikayelerde bu plan uygulanmaz, bazı **öykülerde** başlangıç ve sonuç bölümü yoktur. Bu bölümler okuyucu tarafından tamamlanır.

ÖĞRENELİM

Güzel yazı yazabilmek için:

- Duygularınızı, düşüncelerinizi açık ve anlaşılır bir biçimde yazınız;
- Çok sayıda kitap okuyunuz ve sözcük dağarcığınızı zenginleştiriniz.

DERSE HAZIRLIK

- Kitapların olmadığı bir dünya sizce nasıl olurdu?
- Hayatımızda ne gibi değişiklikler olurdu?

KİTAPLARIMIN CUMHURİYETİNDE

Kitaplarım, ömrümün solmaz çiçekleri!
Sessiz dururlar raflarında, dayanmış birbirine.
Ne ekmek isterler ne su:
Aydınlatırlar derin karanlıkları, usu.

Kitaplarımın cumhuriyetinde tek bayrak dalgalanır:
İnsanlığı sevmek; sonsuza dek barış, barış, barış.
Şarkılar söylenir yürekten, güzel günlerden, gülerekten.
Bilimde, özgür düşüncede, sanatta yarış.

Kitaplarım hasret, hüznün, pişmanlık, acı,
Gözyaşıyla yıkanmış kırık kalpler, sevgilerle dolu.
Yalansız, riyasız düşünceyi öğreten, tam.
Erdeme, mutluluğa açılan aydınlık pencereler...

Geleceğe binlerce saygı, binlerce selam!
Yakup Kadri, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Abasıyanık, Dikinslar
Mehmet Akif, Ahmet Haşim, Tecer, Tanpınar, Gökyay, Dıranas,
Dağlarca, Nayırlar...

Arınmış ak pak yürekler dünyalarca,
Menekşelerim benim, görkemli defnelerim.
Sevgiye, şefkate, merhamete uzayan yollar, çileli...
Kitaplarım...
Barış, özgürlük, insanlık adına açılan
Ak çiçeklerim,
Beynimin altın çivileri

Halim YAĞCIOĞLU

SÖZLÜK

- **Riya:** İkiyüzlülük, özü sözü bir olmama.
- **Görkem:** Göz alıcı ve gösterişli olma.
- **Defne:** Yaz kış yeşil olan bir ağaç.
- **Çile:** Zahmet, sıkıntı.
- **Erdem:** Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Kitaplar cumhuriyetini kuracak olsanız hangi kitaplara (öykü, şiir, masal, roman, çizgi roman, ansiklopedi) ne gibi görevler vereceğinizi belirtiniz.
- Okuduğunuz şiir, sizde hangi duyguları uyandırdı? Anlatınız.
- Yazara göre kitap ve insan arasında nasıl bir ilişki vardır?

TARTIŞALIM

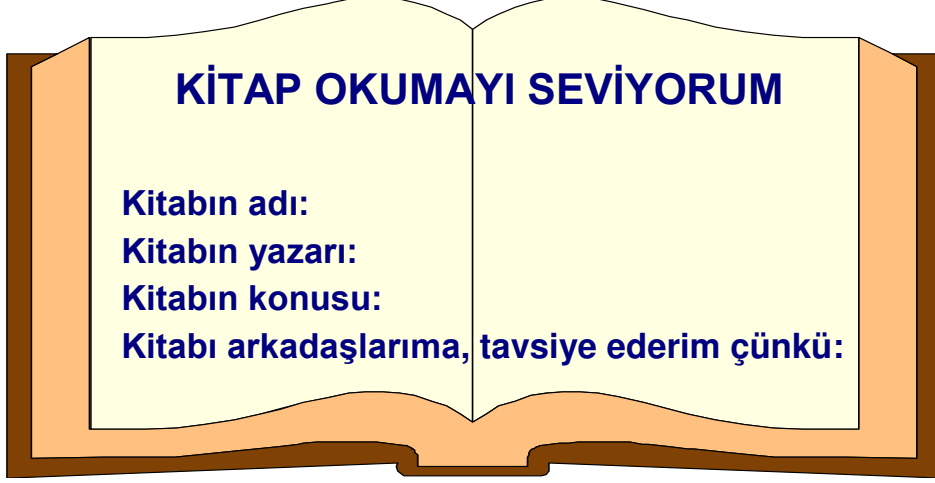
- Kitapların hayal gücümüzün gelişmesine ne gibi etkileri vardır?
- “Bilgi her güçten daha üstündür.” cümlesi üzerine sınıfta tartışınız.

ÖDEV

- Severek okuduğunuz bir kitabı, arkadaşlarınıza tanıttınız.
Kitabı tanıtırken:
 - *Kitabın adını, yazarını, konusunun geçtiği yeri ve zamanı;*
 - *Olay ve kişileri, kitapla ilgili düşüncelerinizi kısaca açıklayınız.*

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Kitap okuma etkinliği düzenlenir.

Karakterlerin adları, hikayede beğendiğin ve beğenmediğin yönler nelerdir?

Değiştirmek istediğin bölüm var mı?

Kitap hakkındaki duyguların.

En sevdiğin/sevmediğin bölüm. (nedenleriyle birlikte)

Sen olsan kitaba nasıl bir ad verirdin? Neden?

Olayın geçtiği yeri betimler misin?

Kitapta en sevdiğin benzetmeler nelerdir?

Sana ilginç gelen olay veya kişi hakkında yazar mısın?

Kitaptan çıkardığın sonuç nedir?

Kitabı sen yazsaydın, sonunu nasıl bitirirdin?

Kitabın yazarına mektup yazmak isteseydin neler yazardın?

Okuduğun kitabın kapağını farklı bir şekilde tasarlar mısın?

Okuduğun kitaptaki kişi/yer/olay vb. resmini yapar mısın?

DERSE HAZIRLIK

- Şiir okumayı veya dinlemeyi seviyor musunuz? Niçin?
- Şiir yazma denemeleriniz oldu mu?
- Olmuş ise şiirleri sınıfa getirip arkadaşlarınıza okuyunuz?
- Şiir okurken en çok nelere dikkat edersiniz?

TÜRK ÇOCUĞU DİYOR Kİ

Seneler kutlu bana,
Aylar umutlu bana.
Her an haykırıyorum:
Türk'üm ne mutlu bana.

Cesaretim candadır.
Şöhretim dört yandadır,
Benim bütün cevherim,
Nabzımdaki kandadır.

Türk, dünyada bir tektir,
Milletlere örnektir,
Türklüğün meşalesi
Asla sönmeyecektir.

Halil SOYUER

SÖZLÜK

- **Cesaret:** Yiğitlik, yüreklilik.
- **Cevher:** Bir şeyin özü, iyi yetenek, mücevher.
- **Meşale:** Aydınlatmaya yarayan değnek, bir düşüncenin öncüsü.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, sizce kime hitap ediyor ve hangi duygular içerisindedir?
- Şiirde hakim olan tema nedir? Şair, hangi duyguyu dile getirmiştir?

ÖDEV

- Şiir dilinin, günlük konuşma dilinden farklı yönleri nelerdir?
- Bir şiirde anlatılmak istenen duygu daha etkili olması için şiiri nasıl okumak gerekiyor?

Yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için grup çalışması ile araştırma yapınız.

ÖĞRENELİM

- “Türk Çocuğu Diyor Ki” yazısı bir **şiir**dir.
- Şiiri yazan kişiye **şair** denir.
- Şiirin her satırına **dize (mısra)** denir.
- Dizelerden oluşan bölümlere **kıta** denir. Kıtalar, dize sayılarına göre de adlandırılabilir. Şiirin birinci bölümü dört dizeden oluşmaktadır.
- Dört dizeden oluşan bölümlere de **dörtlük** denir.
- Okuduğunuz şiirin her dizesi **büyük harf**le başlamaktadır.
- Şiirde dile getirilen duygu, düşünce ve hayale **tema** denir.
- Şiirin her dizesi **7 hece**den oluşmaktadır. Dizeler arasında hece eşitliği bulunmaktadır.
- Şiirde de olduğu gibi hece sayısı eşitliğine, **hece ölçüsü** denir.
- Bazı heceleri diğerlerine göre daha baskılı okumaya **vurgu** denir.
- Anlatılmak istenen duygu veya düşüncenin etkili ifade edilebilmesi için ses tonunu değiştirerek okumaya **tonlama** denir.

ÖĞRENELİM

- Okuduğunuz şiirin birinci dördlüğüne bakalım:

Seneler kutlu **bana**,
Aylar u**mutlu bana**.
Her an haykırıyorum:
Türk'üm ne **mutlu bana**.

...şeklinde bitmektedir. Sondaki “**mutlu**” sesleri birbirine benzemektedir. “**bana**” sözcüğü ise her mısranın sonunda tekrar edilmiştir. Bu dörtlükte görüldüğü gibi, mısra sonlarındaki birbirinden farklı sözcüklerde görülen ses benzerliğine **kafiye** denir. Mısra sonlarında bulunan aynı görevdeki ses, ek ve söz tekrarlarına ise **redif** denir.

Okuduğunuz şiirin dize sonlarındaki tekrarlar aynı şekilde devam etmez. Benzeyen sesler bazen birdir, bazen daha çoktur. Buna göre kafiye çeşitlerinden birini oluşturur.

Ses sayılarına göre kafiyeler üç çeşittir;

- yarım kafiye**; sadece bir ünsüzün benzeşmesiyle oluşan kafiye.
- tam kafiye**; biri ünlü diğeri ünsüz olmak üzere iki sesin benzerliği ile oluşan kafiye.
- zengin kafiye**; en az üç sesin benzerliği ile oluşan kafiye zengin kafiye denir. **Yukarıdaki dörtlükte zengin kafiye bulunmaktadır.**

Şiirin, dizilişi bakımından kafiye çeşitleri:

- Okuduğunuz şiirin ikinci dördlüğüne bakalım:

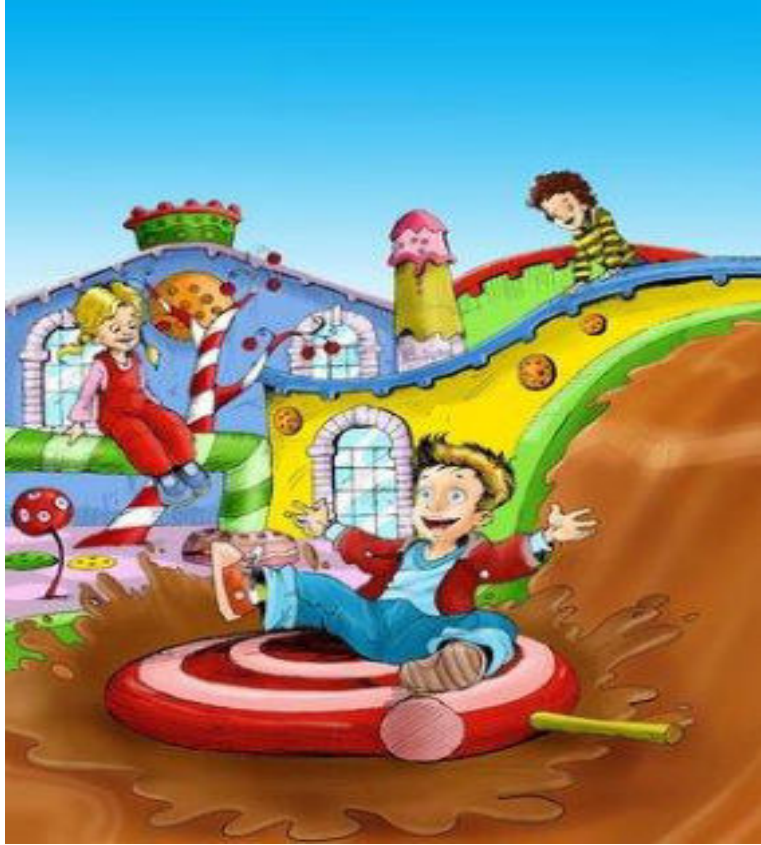
Cesaretim can**dadır**. a
Şöhretim dört yan**dadır**, a
Benim bütün cevherim, x
Nabzımdaki kan**dadır**. a

- Düz kafiye**: kafiyeli sözcükler **aaxa** şeklinde sıralanmışsa buna **düz kafiye** denir. Okuduğunuz şiirin kafiyesi dizilişine göre düz kafiye.
- Çapraz kafiye**: kafiyeli sözcükler **axax** şeklinde sıralanmışsa buna **çapraz kafiye** denir.
- Sarma kafiye**: kafiyeli sözcükler **axxa** şeklinde sıralanmışsa buna **sarma kafiye** denir.

DERSE HAZIRLIK

- Hangi tür kitap okumaktan hoşlanıyorsunuz?

MASAL ADAM

Tam gün eğitim veren, her türlü modern eğitim aracının bulunduğu, en yeni eğitim yöntemlerinin denendiği bir okul varmış.

Ödevler elektrikli daktilo ile yazılır, matematik problemleri otomatik hesap makinesi ile çözülürmüş. Sözlüler video kasetleriyle yapılırmış. Bir gün öğretmenlerden biri, öğrencilerine ders konusu olarak masalları vermiş. Ama öğrencilerden masal okumalarını, masal analiz etmelerini, eleştirmelerini istemiyormuş. Öğrencilerin en eğlenceli, en bilimsel ve en yaratıcı yöntemi kullanarak çalışmalarını istiyormuş.

“Çocuklar,” demiş, “bugün çalışma konusu olarak masalları veriyorum size. Sizden istediğim de masal yapmanız. Konu masal da olsa, yine her zaman ki gibi en uygun malzemelerden, en gelişmiş teknolojilerden yararlanmanızı bekliyorum.”

Öğrenciler, doğruca her tür araç gerecin bulunduğu laboratuvara girmiş. Kimi

matkabın başına geçmiş, kimi makinelerin, kimi tornanın, kimi de mühendis masalarının başına geçmiş. Ham madde olarak kil kullanan da olmuş, plastik kullanan da. Bazıları altın tozu ya da gümüş tozu kullanarak masal yaratabileceğini düşünmüş. Zil çaldığında bir parçacık bile masal yapamamışlar.

“Yarın devam edersiniz artık.” demiş öğretmenleri. “Daha bilimsel yollardan giderek bulabileceğinizi sanıyorum.”

Ertesi gün çocuklar mikroskop, şeritli hesap makinesi ve bilgisayar kullanarak yeniden çalışmaya koyulmuşlar. Ama ne yaptılar ne ettilerse bir türlü başaramamışlar. Bir türlü masal yapamıyorlarmış.

Tam çocuklar sülfirik asitle gül yapraklarını ve Gianni Roderi'nin posterini eritirken oradan geçen yaşlı bir adam laboratuvarın penceresine yanaşmış.

“Ne yapıyorsunuz çocuklar?” diye sormuş.

“Masal yapmaya çalışıyoruz.”

“İyi de bu iş böyle olmaz ki!”

“Siz nereden bileceksiniz ki?”

“Bilmez olur muyum hiç! Ben kendim masalımdır.”

Bir konu üzerinde en iyi yöntemi kullanarak çalışma alışkanlığı edinmiş olan bu çocuklar, onun neden yapıldığını öğrenmeleri gerektiğini bildikleri için yaşlı adamı içeri davet etmişler.

“İzin verirseniz sizi incelemek isteriz.” demişler.

“Memnuniyetle.” diye cevap vermiş yaşlı adam, “İşte burdayım.”

Öğrenciler, içinde ne olduğunu anlamak için, masal adamı testere, matkap ve kerpetenle küçük küçük parçalara bölmüşler.

Sonra da, “İyi ama içinde sadece sözcükler var!” diye bağırılmışlar şaşkınlıkla. “Öyle zaten, ne sanmıştınız!” demiş tekrar eski haline gelen masal adam. “Biz masallar sözcüklerden yapılıyoruz. Anladınız değil mi, ne gerekiyormuş masal yapmak için?”

“Anladık tabii.” diye cevap vermiş çocuklar hep bir ağızdan. Masal adam çocuklarla vedalaşmış ve oradan ayrılmış. Çocuklar masalın ham maddesinin sözcükler olduğunu anladıktan sonra artık istedikleri kadar masal yapabilirler. Çocuklar ham maddeyi bol bol bulabilecekleri sözlüğü açmışlar, sözlüğün içi bir sürü sözcükle doluymuş. Sözcükleri, sözlükten çıkarıp kocaman bir masanın üstüne yığmışlar. Soyut ve somut sözcükleri, kısa ve uzun sözcükleri ayırmışlar, sıfatları, fiilleri, zamirleri gruplaştırmışlar, süzgeçten geçirmişler biraz su katıp yoğurmuşlar. Masal biçimine sokmaya çalışmışlar.

Masal yapamadıklarını görünce, birkaç yumurta, kabartma tozu katmışlar. Kaynatmışlar, kızartmışlar, kurutmuşlar. Espirili olsun diye ispirotoya bastırmışlar, hü-

znl olsun diye göz yalarıyla ıslatmılar, daha fantastik olması için canlı ve parlak renklerle boyamılar.

Gerekli ham maddeyi de buldukları halde bir türlü masallar ortaya ıkmıyormu, ama yılmamılar, yorulmamılar. Tekrar tekrar deneyerek çalışmalarına devam etmişler. Sözcükleri birbirlerine yapıtırarak kuyruklu yıldızlar gibi Őeritler yapmışlar. Sadece sabır meselesiymi bu, denemek, tekrar denemek gerekiyormu.

Yöntemlere uyararak ve yorulmadan; o gün, ertesi gün, daha ertesi gün ve daha ertesi gün çalışmalarına devam etmişler.

Biliyor musunuz, hala oradalar...

Haftalardır orada, o laboratuvarında masal yapmak için bilimsel bir yol bulacaklarına inanarak çalışmalarına devam ediyorlar.

Marcello ARGILLI

SÖZLÜK

- **Matkab:** Delik açma aleti, delgi.
- **Kerpeten:** ivi çıkarmaya yarayan iki kollu el aracı.
- **Fantastik:** Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, hayali.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Masal yazacak olursanız en çok nelerden yararlanırsınız?
- Çocuklar neden masal adamı incelemek istiyorlar?
- Masalın ham maddesi nedir?
- Ham madde kefedildikten sonra, çocukların çalışmaları nasıl devam etmiştir?
- Günlerdir masal yapmakta olan çocuklara nasıl bir tavsiyede bulunurdunuz?
- Okuduğunuz metinden nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?

ÖDEV

- Siz de masal yazmaya çalışınız.
- Masalınıza uygun başlık belirleyiniz.
- Masalınızdaki olayları olu sırasına göre yazınız.
- Masalınızda kendi yaantınızdan ve günlük hayattan örnekler veriniz.

DERSE HAZIRLIK

- Özgürlük, neden ve kimler için önemlidir? Araştırınız.

11 EKİM

Yiğitlerin coşkun kanından
Doğdun,
Makedonya'da yaşayan herkesin canı
Oldun.
Uğruna ölenlerin ölmez
Anasisin.
İnci devlet Makedonyanın
Anısisin.
Özgürlük bayrağımız olan sana sonsuz
Saygılar,
Çocuklardan, kuşlardan binbir
Teşekkürler.

İlhami EMİN

SÖZLÜK

- **Coşkun:** Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- 11 Ekim neyin başlangıcı oldu?
- Ülkemize neler kazandırdı?
- Şair bu günü hangi duygular ile açıklamıştır?

DERSE HAZIRLIK

- Bugüne kadar haksızlığa hiç uğradınız mı?
- Uğradığınız haksızlık ile nasıl mücadele edersiniz?

YALNIZ EFE

Kumdere isimli bir köyde yaşlı bir ihtiyar ile Kezban isimli kızı yalnız yaşamaktadır. Bu ihtiyar biraz mal ve mülk sahibi idi. Yörük Hoca isimli bu ihtiyar köyün fakirlerine, dullarına ve öksüzlerine yardım ederdi. Fakat bu ihtiyar düzenin bozulmasından dolayı büyük bir huzursuzluk içinde idi. Bunun için de ağzından “Ah bir genç olsam!” sözleri hiç düşmüyordu. Köylüler tarafından da sevilen Yörük Hoca, evinde düzenlediği toplantılarda bu konuları onlara da anlatırdı.

Kumdere Köyü'nün yakınlarında ovanın en zengin köyü olan Küçükalan isimli bir köy bulunmaktaydı. Eseoğlu isimli faizci Küçükalanlıların hepsine faize bağlamıştı. Bu yüzden de borcunu veremeyen Küçükalanlıları mahkum etmişti. Yörük Hoca Eseoğlu'nun ne kadar kötü bir adam olduğunu bildiği için zavallılara haber göndermişti. Fakat sözünü dinlemedi. İşte sonunda Eseoğlu bütün arazilerini zaptetmişti. Eseoğlu aynı planı Kumdere'ye uygulayamadığı için biraz hırslıydı. Bu yüzden bütün memurları ve devlet görevlilerini kıskırtıyordu. Her yeni gelen kaymakama burasının eşkiya yatağı olduğunu söylüyordu. Halbuki Kumdere halkı, kendi geçimlerini kendileri sağlardı. Ova işleri ve avcılıkla uğraşan halkın hiçkimseye zararı yoktu.

Bir gün kasabadayken Yörük Hoca ile Eseoğlu karşılaşır. Yörük Hoca o

sıralar harmanı yeni sattığından biraz para sahibi idi. Eseoğlu biraz borç para ister. Yörük Hoca'da istediği parayı verir. Üç sene geçmesine rağmen Eseoğlu hala borcunu vermemiştir. Fakat Yörük Hoca Eseoğlu'ndan borcunu almaya karardır. Bir gün Yörük Hoca borcunu almak için Eseoğlu'nun yanına gider. Olumsuz bir tepkiyle karşılaşan Yörük Hoca borcunu alamamıştı. Bütün bu ısrarları sonucunda Eseoğlu'nun kahyasının kardeşi tarafından öldürülür. Kızı Kezban'a bu haber tez ulaşır. Bu haber karşısında Kezban adeta yıkılmıştı. Olduğu yere çökerek ağlamaya başladı. Sonradan Kezban babasının ölüsüne gitmeye karar vermişti. Hiç durmadı, dinlenmedi. Bir an evvel babasına kavuşmak istiyordu. Sonunda çiftliğe ulaşmıştı. Hala babasının kim tarafından, niçin vurulduğunu düşünüyordu. Bir taraftan da bunu Eseoğlu'nun başkasının yaptıramayacağını düşünüyordu. Çünkü Eseoğlu başta babasını olmak üzere bütün köylünün düşmanıydı.

Kezban kahyanın yanına varmıştı. Kahya önce Kezban'ı baştan aşağı süzdü. Sonra Kezban'a babasının büyük bir bela olduğunu ve başlarını derde sokmamak için öldürdüklerini büyük bir keyifle anlatıyordu. Kezban donmuş kalmıştı. Sonra Kezban'ı babasının ölüsünün yanına götürdüler. Kezban uşağa da babasını kimin öldürdüğünü sordu. Fakat yanıt alamamıştı. Ertesi gün Yörük Hoca'nın ölüsü bütün köylüler tarafından köye götürülüyordu. Hoca'nın yakın arkadaşları "Senin öcünü kim alacak?" diye bağırıyorlardı. Kezban vuranı bulmaya karardıydı. Bunun için heryere başvurmuştu. Fakat hiçbir sonuç alınamadı. Eseoğlu'nun çobanlarına da hep babasının nasıl vurulduğunu sorardı. Sonunda aptal ve saf bir kişiliğe sahip bir çobandan babasını kimin vurduğunu öğrenmişti. Şimdi sırada babasını öldürenlerden öcünü almaya gelmişti. Kezban öcünü bir bir almıştı. Babasının kanı yerde kalmamıştı. Bundan sonraki tek hedefi ise köylüyü soyan, masum insanlara zulüm eden haksızlara karşı mücadele etmektir. Onun bu cesareti halk tarafından da beğenilmişti. Kezban artık Yalnız Efe ismiyle anılmaya başlamıştı. Kendisini sadece kadınlar ve genç kızlar görebiliyordu. Yalnız Efe'nin kız olduğunu bilmeyenler ise duyunca çok şaşırıyorlardı.

Ömer SEYFETTİN

SÖZLÜK

- **Faiz:** Ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri.
- **Hırs:** İstek, aşırı tutku.
- **Harman:** Biçildikten sonra tahıl tanelerinin başaklarından ayrılması.
- **Zulüm:** Haksızlık, acımasızlık, eziyet.
- **Kahya:** Konak, çiftlik vb. yerlerde türlü işleri yapmakla görevli kimse.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Eseoğlu hangi şekilde köylüleri zor duruma düşürmüştür?
- Yörük Hoca nasıl bir fiziğe ve özelliğe sahiptir?
- Kızı Kezban, babası gibi hangi özelliklere sahiptir?
- Kezban nasıl bir haksızlığa uğramıştır?
- Kezban'ın vermiş olduğu mücadele ve göstermiş olduğu çaba onu sonuca götürmüş müdür?

ÖĞRENELİM

*Roman, olmuş ya da olması mümkün olan olayları yer ve zaman belirterek ayrıntılı olarak anlatan olay yazıdır. Roman düzyazı anlatım türüdür. Romanlar, bir bakıma uzun hikayelerdir, hayatın tüm yönlerini içerebilen bir **edebiyat türüdür**. Diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği, uzunluğudur. Romanlarda, toplumsal olaylar ve ilişkiler gerçeklere uygun bir tarzda ele alınır.*

Romanlardaki olaylar, bir plana uygun olarak anlatılır.

Bu plan şöyledir:

Giriş (Serim): Roman olayının başı, burada verilir.

Gelişme (Düğüm): Roman olayının gelişip, açıldığı bölümdür.

Sonuç (Çözüm): Romandaki olayın açıklığa kavuştuğu, düğümün çözüldüğü bölümdür.

Yalnız Efe Romanı öğretici bir roman olması yanında, verdiği mesajlarla da zaman zaman düşündürücüdür. Daima mücadelecisi bir kişiliğe sahip olmamız önerilmektedir.

ÖDEV

- Hikaye ve roman arasındaki farkı sınıfta açıklayınız.

DERSE HAZIRLIK

- Sizce doğa kirliliğinin sebepleri nelerdir?
- Doğadaki kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin doğuracağı sonuçlar neler olabilir? Konu üzerine araştırma yapınız.

GÜNEŞ BATTI

Her sabah güneşin aynı saatlerde doğmasına alışık olan ihtiyar dünyamız, genç olduğu yıllarda bir sabah, güneşi her zamanki yerinde görememiş. İnsanlar ise bu durum karşısında hayret içinde, şaşkın ördekler gibi kafaları yukarıda dolaşmışlar bütün sabah. Güneşi arayanlar birbirlerine çarpmış sokaklarda. Kafaları yanılmış, gözlükleri kırılmış. Güneş yok. Işık da yok. Her yer karanlık, ay, gecenin bütün yorgunluğuna rağmen evine gidememiş o sabah. Yorgun, sönük ışıklarını yeryüzüne göndermeye devam etmiş mecburen. Okullar tatil olmuş güneşsizlikten. Çocuklar çok sevinmiş önce, fakat sonra oyunlar da tatil olmuş.

Güneş yok. Işık yok. Tabi oyunlar da yok olmuş. Güneşsiz sabahlar güneş-

siz sabahları kovalamış günlerce, insanlar karanlığa, ay da yorgunluğa alışmış. Bir tek çocuklar oyunsuzluğa alışmamış. Önceleri karanlıkta oynamaya çalışmışlar ama olmamış. Mesela saklamabaç oynarken ebe saatlerce saklanan çocukları arıyormuş. Sonunda çocuklar kendiliğinden çıkıyorlarmış saklandıkları yerlerden. Uzuneşek oynarken eşeğin sırtına atıyoruz diye yanlışlıkla kaldırırma düşüyormuş çocuklar. Ağlaya ağlaya eve koşup anne babalarından güneş istiyorlar, fakat yalnızca nasihat alıyorlarmış. Çocuklar günlerce beklemişler ve sonunda, bu oyun işi güneşsiz olmayacak diyerek aralarında bir grup kurup güneşi aramaya karar vermişler.

TAHMİN EDELİM

Çocuklar daha sonra neler yapmış olabilir? Tahmin edin.

Zorlukla doğrulmuş güneş, gri yüzünü çocuklara çevirip, “Çok yoruldu.” diyebilmiş sadece. Sonra, eskiden mavi olan gözlerini kapatmış ve derin bir uykuya dalmış. Gözleri dolu dolu olan çocuklar oracığa oturup ne yapabileceklerini tartışmaya başlamışlar.

Birisi:

- Hemen koşup bir doktor çağıralım, demiş.
- Olmaz, demiş başka bir çocuk. Vaktimiz yok. Hem doktorlar, hastalanmış bir güneşe ne yapabilirler ki? Çaresizlik içindeki çocuklar dakikalarca tartışmışlar. Tam ümitlerini kesip ağlamaya başlayacaklarken güneş gözlerini hafifçe aralayıp:

- Gökkuşağı, birazcık gökkuşağı lütfen, diye inlemiş.

Çocuklar kulaklarına inanamayarak gökkuşağını nerede bulabileceklerini tartışmaya başlamışlar. Sonra çantalarını sırtına vurup bu sefer gökkuşağının peşine düşmüşler.

TAHMİN EDELİM

Çocuklar daha sonra neler yapmış olabilir? Tahmin edin.

- Güneş mi, diye bağırılmış gökkuşağı. Eski dostum güneş. Ben de ne zamandır kendisini göremiyor, başına bir şey gelmiş olmasından korkuyordum. Sizin büyükleriniz arabalarla gökyüzünü kirleteli beri, güneşle sarılıp dans ettiğimiz yerler çok azaldı. Yaşamamız için benimle o, birbirimize sarılıp dans etmeliyiz.

Yoksa o da ölür, ben de, demiş. Çocuklar:

- Tamam işte, demişler. Güneş bir tepenin arkasında bekliyor, artık gökyüzüne çıkıp dünyayı ısıtacak gücü kalmamış. Bizden seni bulmamızı istedi. Ne olur koşalım, çabucak ona gidelim. Gökkuşağı endişeyle:

- Yolu gösterin derhal gidelim. Benim de kuvvetim tükenmek üzere, demiş.

Çocuklar, iki eski dostun birbirlerine hayat vererek sarılmalarını ve dans etmelerini neşeye ve sevgiyle izlemişler. Onlar dans ettikçe dünya o loş ve kasvetli renginden kurtulup gökkuşağının o çılgın renklerine bürünmüş yeniden, güneş ve gökkuşağı el ele bağırmisslar gökyüzünden:

- Koşun yaşadığınız yerlere geri dönün ve anlatın.

TAHMİN EDELİM

Gökkuşağı ve güneş çocuklardan neler istemiş olabilir? Tahmin edin.

Bedrettin KARAÇAM

SÖZLÜK

- **Loş:** Yeterince aydınlık olmayan, az ışık.
- **Kasvetli:** İç sıkıcı, sıkıntılı.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Okuduğunuz hikayede güneşin olmaması sonucunda ne gibi sorunlar ortaya çıkıyor? Güneşin yorgun olmasının sebepleri nelerdir?
- Hikayenin sonunda güneş çocuklardan ne yapmalarını istiyor? Niçin?
- Sizce bu olaylar bir gün gerçekten yaşanabilir mi?
- Nedenleriyle açıklayınız.
- Okuduğunuz hikaye bir olayı mı ya da duygu ve hayalleri mi anlatıyor?

TARTIŞALIM

- Güneşin yaşam üzerindeki önemini araştırıp, sınıfta tartışınız.

ÖDEV

- Okul çevresinin korunmasıyla ilgili bir kampanya başlatmaya çalışınız.
- Okulda çevre koruma bölümü kurmak için arkadaşlarınızı ikna ediniz.

DÜNYAYI VERELİM ÇOCUKLARA

Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir
günlüğüne
allı pullu bir balon gibi verelim
oynasınlar
oynasınlar türküler söyliyerek yıldızların
arasında
dünyayı çocuklara verelim
kocaman bir elma gibi verelim sıcacık bir
ekmek somunu gibi
hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
dünyayı çocuklara verelim
bir günlük de olsa öğrensin dünya
arkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
ölümsüz ağaçlar dikecekler.

Nazım Hikmet RAN

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şairimiz bu şiirinde “Dünyayı verelim çocuklara” adını vermiş. Niçin?
- “Bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığı” diyor. Dünya, arkadaşlığı çocuklardan nasıl öğrenebilir?
- “Çocuklar dünyayı alacak elimizden” dizesini açıklayınız.
- Ölümsüz ağaçlar dikecekler, ne demektir?

ÖĞRENELİM

Bu şiir, konusuna göre **lirik** şiirdir. Lirik şiir, içten gelen duyguları coşkunun bir dille, şarkı tarzında söylenen şiir demektir. İnsanın yüreğine, duygularına seslenir, onu coşturur. Yoğun duygu birikimini, akıcı şekilde anlatan ve okurun duygularına seslenmeyi hedefleyen coşkulu şiirlerdir. Lirik şiir, dünya edebiyatında en çok işlenen şiir türüdür.

DERSE HAZIRLIK

- Bildiğiniz Nasrettin Hoca fıkrası var mı?
- Fıkralar sizde nasıl bir etki bırakıyor?

KİTAP OKUYAN EŞEK

Akşehir halkı, Timur'a bir eşek hediye etmiş. Timur'un adamları eşeği övmüşler de övmüşler...

- Ama güzel eşek...
- Amma akıllı eşek...
- Böyle eşek görmedik...

Timur, Nasrettin Hoca'ya:

- Sen ne dersin Hocam? Diye sormuş.

Nasrettin Hoca:

- Bu eşek okumasını da öğrenir, kitap bile okuyabilir, demiş.

Dinleyenler: "Olmaz öyle şey" demişler.

Hoca:

- Sultanım. Siz eşeği bana verin. Ben ona kitap okumasını öğreteyim de görün, demiş.

Timur, eşeği Hoca'ya vermiş.

Altı ay sonra sarayın avlusunda toplanmışlar. Hoca, bir kitabı yüksekçe bir yere koymuş. Eşeğe okumasını söylemiş.

Eşek, sayfaları diliyle çevirmiş. Bütün sayfalar bitince anırmış.

Hoca, büyük bir sevinçle:

- Gördünüz mü? Eşek sayfaları çevire çevire okudu. Sonra da özetini çıkardı demiş.

Timur'un adamları:

- Bu ne biçim okuma? Biz hiçbir şey anlamadık, demişler.

Hoca, dayanamamış şöyle demiş:

- Tabii anlayamazsınız. Çünkü eşek, eşekçe okudu. Onun dediklerini anlamak için eşek olmak gerek.

Timur, Hoca'nın bu buluşunu çok beğenir. Hoca'yı kutlar ve ona bir kese altın verir.

Nasrettin Hoca Fıkrası

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Eşek akıllı olur mu? Siz ne diyorsunuz?
- Eşek okumayı öğrenebilir mi? Sizce eşekçe okuma var mıdır?
- Hoca'nın yerinde olsaydınız Hoca'nın verdiği cevap yerine bir başka cevap bulabilir misiniz?

ÖDEV

- "Nasrettin Hoca'nın nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu araştırınız ve sınıfta anlatınız.

ÖĞRENELİM

Fıkra, ne masaldır, ne efsanedir. Kısa ve özlü bir anlatımı olan güldürücü, eğlendirici bir yazı türüdür. Gündelik konuları güldürerek düşündürür. Yazarın günlük olaylara, ülke ve toplum sorunlarına ait her hangi bir konu üzerinde kişisel görüş ve düşüncelerini, akıcı bir dille anlatır.

Nasrettin Hoca fıkraları, Türk halkının duyuş ve düşünüş özelliklerini yansıtır. Nasrettin Hoca, hazır cevaplılığı ile zekasını ortaya koyan bir kahkaha ağacıdır. Güldüğümüz şeyin ardında derin anlamlar ve insan karakterleri saklıdır. Nasrettin Hoca, dünyayı güldüren adam olarak tanınır.

ÇOBANIN DERSİ

Bundan çok yıllar önce, büyük bir ülkenin mutsuz bir padişahı varmış. Padişah, mutsuzluğunu nedenini bir türlü anlayamaz. Kendi kendine der:

“Koca bir ülkenin padişahıyım. Bütün isteklerim yerine geliyor. Hiç bir şeye hasret değilim. Düşmanlarım bile benden saygı ile söz ediyorlar. Acaba neden mutlu değilim?” diye sık sık düşünmüş.

Bir gün gene böyle kara kara düşünürken, beni seven ne bir dostum var, ne bir arkadaşım demiş. Mutsuzluğum bu yüzden olmalı, budur belası.

Vezirini çağırıp ona:

“Benimle ancak bu ülkenin en bilgili insanları arkadaşlık edebilirler. Yarın hepsini davet et, onlarla arkadaş olmak istiyorum, diye emir vermiş.

Vezir, bütün ülkeye haber salıp bilginleri saraya çağırılmış. Çok geçmeden bilginler gelmiş. Fakat padişah, konuklarına ancak bir hafta dayanabilmiş. Vezirine:

“Bunlar bilimden başka bir şey konuşmuyorlar. Sıkıldım bunlardan, demiş.

Bu defa da ülkenin en neşeli insanlarını çağırılmış.

Saray kahkahadan kırılıp geçerken, padişah yine vezirini çağırıp:

“Bunlarla da arkadaş olamayacağım. Hiçbir şeyi ciddiye almıyorlar. Herşe-

ye gülüp geçiyorlar. Hadi bana ülkenin en ağırbaşlı insanlarını çağirt. Belki onlarla daha kolay arkadaş olabilirim” demiş.

Vezir, neşeli konukları geri gönderip ülkenin en ağırbaşlı insanlarını saraya çağırmış. Daha bir hafta geçmeden padişah bunlarla da arkadaş olamamış. “Ne gülüyorlar gülesin, ne ağlıyorlar ağlayasın.” deyip onları da geri göndermiş. Böylece yeniden arkadaşsız kalmış. Mutsuzluğu da artarak devam etmiş.

Aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Bir gün padişah, tek başına kırdan dolaşırken, uzaktan gelen bir kaval sesi işitmiş. O tarafa gitmiş. Bakmış bir çoban hem sürüsünü otlatıyor hem de mutlu mutlu kavalını çalıyor. Çobanın mutluluğu padişahı çok şaşırtmış. Ona, gerçekten mutlu olup olmadığını sormuş. Çoban da çok mutlu olduğunu söylemiş. Padişah:

“Ben koca bir ülkenin padişahı olduğum halde, mutlu olamıyorum da sen nasıl mutlu olabiliyorsun?” diye sormuş. Çoban:

“Padişahım” demiş. “Ben mutluyum çünkü sevmesini ve sevilmesini biliyorum. Şu uçsuz bucaksız gökyüzünde parlayan ve bize hayat veren bu güneşi, şu yemyeşil çayırları, şu koyunları, insanları, her şeyi severim.”

Padişah ilk defa yöresine sevgi ile bakmış. Bin bir güzellik görmüş doğada. Kalbi mutlulukla doğmuş. Çobana:

Ben, bugüne kadar bu güzelliklerin hiç farkına varmış değilim. Sen, çok akıllı bir çobansın. Benimle arkadaş olur musun? diye sormuş.

“Sizinle arkadaş olmak benim için büyük, çok büyük bir mutluluktur padişahım. Ama siz arkadaşlarınızda hep bir kusur buluyorsunuz, korkarım bu arkadaşlığımız uzun sürmez. Çünkü çok geçmeden benim de bir kusurumu bulur, arkadaşlığımızdan vazgeçersiniz.”

Padişah:

“Senin kusrun olmaz” diye kestirip atınca, çoban:

“Hiç kusursuz insan olur mu padişahım?” Küçük bir kusur da olsa, herkesin bir kusuru var. Ben arkadaşlarımı kusurlarıyla birlikte severim. Yeter ki hırsızlık, kötülük gibi fena alışkanlıkları olmasın. Arkadaşlarımı ben de seçer, sonra onların ufak tefek kusurlarını hoş görürüm...”

Padişah, çobanı haklı bulmuş. O günden sonra çobanla çok iyi iki dost olmuşlar. Padişah ondan sonra sevmeyi de seilmeyi de öğrenmiş ve çok mutlu olmuş.

Türk MASALI

SÖZLÜK

- **Kara kara düşünmek:** Kötümser bir hava içinde düşünmek.
- **Vezir:** Osmanlı devletinde bakan, vali gibi görevde bulunan.
- **Kahkaha:** Gülerken çıkarılan ses.
- **Kusur:** Noksan.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Padişah, mutsuzluğuna çare bulmak için kimleri çağırıyor?
- Çoban mutluymuş. Niçin?
- Padişah çobana niçin hak vermiş?
- Padişah çobandan ne öğrenmiş?
- Siz bu masaldan ne öğrendiniz?

ÖĞRENELİM

Masal, genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikayelerine **masal** denir. Masallar, meydana geldikleri zaman bir kişinin maliyken, yaygınlaştıkça, yöreden yöreye, ülkeden ülkeye geçtikçe halkın malı olur. Masal, anonim bir türdür. Masallarda genellikle iyilik-kötülük, doğruluk-haksızlık, adalet-zulüm, alçakgönüllülük-kibir, gibi zıt durumların temsilcisi olan kişilerin mücadelelerinden veya insanların ulaşılması güç hayallerinden söz edilir. Masallarda yer ve zaman kavramları belirsizdir. Anlatımda genellikle geniş zaman kullanılır. Masalların çoğu “Bir varmış, bir yokmuş.” ya da “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde.” gibi ifadelerle başlar.

ÖDEV

Farklı ülkelerin masallarını bulmaya çalışın. Türk, Makedon, Arnavut halk masalı bulmaya çalışın, okuyun ve sınıfta arkadaşlarınızla paylaşın.

DERSE HAZIRLIK

- Sizce kabadayı nedir? Nasıl olunur?
- Kabadayılık, üstünlük göstermek iyi bir davranış mıdır? Açıklayınız.

KABADAYI

Çocukluğumda çok korkardım Sami'den. Hayır, beni bir defa olsun dövmüş değildi, ama öteki çocuklardan çok başkaydı, acıması yoktu, bir hiç yüzünden ağlatırdı herkesi. “Ne vuruyorsun?”, “Ne yaptım ben sana?” diyemezdin bu kabadayıya. Kimsenin ona karşı gelmesini istemezdi. Kızardı daha insafsızca vururdu. Mahallenin en yoksul çocuklarından bile zorbalıkla para alırdı. İşte bunu neden yaptığını bir türlü anlayamıyordum. Niçin acımazdı yoksul olanlara, onlara öyle de laf çeviremezdi ona.

Sami uzun boyluydu, kolları da çok uzundu, hiç atlamadan alçak duvarlardan kiremit indirip başında kırardı. Hele üst üste koyup iki tane kırdı mı, biz hayret ederdik. Belki de Sami'den korktuğumuz bundandı. Başının taştan daha kuvvetli olduğuna inanmıştık veselam! Küçük yumruklarımızla biz ne yapabildik o başa... Bu yüzden her fırsatta gönlünü almaya çalışırdık. Yediğimiz elmanın, armudun yarısından fazlasını, o aramadan verirdik ona. Oyunlarımıza çağırırdık, misket oynarken hile yapmasına göz yumardık, yeter ki aramızda kimseye dokunmasın.

Aylardan kasımdı, kasımın ilk haftası ard arda yağan yağmurlar yüzünden birkaç gün sokağa çıkmadım, evde ise canım öylesine sıkılmıştı, adeta kurtlanmıştım. Bunu fark eden annem. “Oyuna doymadın mı, bütün yaz az mı geldi? Ya

ne diyeyim ben, büyük annem ne desin, ömrümüzü hep evde geçiriyoruz!” diye annem sıkıntımı dağıtmak istedi. Gerçekten be dedim kendimce, bu kadınlar nasıl dayanıyor böyle hayata! Şükür, çok şükür ki erkeğim, diye şimşek gibi bir düşünce belirdiyse de kafamda. “Alışmışsınız anne” dedim. “Sen de alış, hiç değilse birkaç günlüğüne alış, olmaz mı!” Güldüm... Çok şükür bir iki gün sonra hava açtı. Birbirimize hasret, oyuna hasret, mahallenin köşe başında toplandık. Yerler daha yaştı, ancak misket oynayabilecek kadar bir parça kurumuştur. Oyuna başladık, gülerek gülüşerek, böyle de bitecekti oyunumuz Sami görünmeseydi. Oyuna katıldı. Fakat bu oyunun ustası değildi, her zaman yaptığı gibi hileye baş vurdu, sövmeye, korkutmağa başladı. Ne olursun yapma, demedik, diyemedik. Kavgacı Sami’ye fırsat vermek istemedik.

Oynayanlar arasında Ahmet de vardı. Mahallemizin en uslu çocuğuydu, utangandı, sövmezdi, sövüşmezdi. Bu yüzden çoğu onu korkak bilirdi. Gerçi bir ay önce okuldan dönerken önümüze kocaman bir kara köpek çıkmıştı. Hepimiz bir anda kaçmıştık, bir tek o kaçmadı, köpekle karşı karşıya geldi. Felaket! derken biz, Ahmet usul usul yaklaştı, köpeği okşadı. Şaşırılmıştık... Ama bu olay çabuk unutuldu, Ahmet’i bundan sonra da herkes eskisi gibi uslu ve korkak biliyordu. İşte Sami bu Ahmet’in eline bastı, kasten bastı, insafsızca bastı üstelik de her zaman yaptığı gibi sövdü. Bir anda görülmedik bir şey oldu. Vucütça zayıf, hatta cılız olan Ahmet, o kısa kollarıyla ama şimşek hızıyla öyle bir kaç yumruk indirdi ki Sami’ye, Sami yere yuvarlandı. Sonra Ahmet onu altına alarak iki eliyle vurdu, vurdu... Sami’nin ağzından burnundan kan akıyordu. “Of” diye inleyince ne keyifimiz olmuştu. Yaşa Ahmet! Vur Ahmet! Bizim için de vur! İçimizden diyerek sessiz sessiz seyrettik bu manzarayı. Sami ayağa kalktı, bir gözü şişmişti, dudağı yarılmıştı, ağzı kanlı, üstü başı tozlu, bize öyle bir tuhaf bakıyordu. Dayanamadı, bu halini onuruna yediremedi, çünkü yenik düşmeğe alışık değildi. Kedi fareye atılır gibi Ahmet’in üstüne atıldı. Tekrar yere yuvarlandılar, ikinci bir boğuşma başladı. Bu defa da Sami altta kaldı. Ahmet biraz önceden daha insafsızca davrandı. Zavallı Sami halsizlikten ayağa güç kalkabilirdi, duvara dayandı. Yine bize baktı. Aramızdan birinin bir şey deyebileceğinden, hele gülebileceğinden korktuğu belliydi. Biz ne bir şey dedik, ne güldük. Doğrusu ihtiyaç duymadık...

O günden sonra Sami bir başka oldu biz de rahat ettik. Başında da kiremit kırmadık artık.

Recep BUGARIÇ

SÖZLÜK

- **Kabadayı:** İyi dövüşen, korkusuz, kendine özgü namus kurallarının dışına çıkmayan kimse, yürekli.
- **Hasret:** Özlem, özleyiş.
- **Hile:** Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun.
- **İnsafsız:** Vicdansız, acımasız.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Sami'nin yaptığı davranışları nasıl açıklarsınız?
- Sami'nin sonu ne oldu?
- Sami'nin yerinde olmak ister miydiniz?
- Bu hikaye size ne öğretti?
- Hayatta hangi insanlar başarıya ulaşamazlar?
- Sizi özel yapan ve başkalarından ayıran özellikleriniz var mı? Nelerdir?

ÖDEV

- Dünyada kardeşliğe ve sevgiye neden ihtiyaç duyulmaktadır? Bu konu üzerine araştırma yapınız ve yaptığınız ödevi sınıfta açıklayınız.

YAZILI ANLATIM

BİR HİKAYE YAZALIM

Yazacağınız hikaye ile ilgili bir başlık belirleyiniz. Başlığa uygun ve olayın akışına göre yazılı anlatmaya başlayınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin adlarını ve kişilerin bazı özelliklerini belirtiniz. Yazdığınız hikaye kısa olsun. Cümleler kısa, doğru ve birbirine bağlantılı olmasına dikkat ediniz.

ÖĞRENELİM

Güzel yazı yazabilmek için:

- Yazma amacınızı belirleyiniz;
- Yazınıza uygun başlık belirleyiniz;
- Duygularınızı, düşüncelerinizi açık ve anlaşılır bir biçimde yazınız;
- Yazınızda giriş-sonuç cümlelerini özenle seçiniz.

HİKAYE'ye BAĞLI KALARAK HİKAYE HARİTASI OLUŞTURALIM

Kişiler

.....
.....
.....

Olay

.....
.....
.....

Hikayenin adı

.....
.....
.....

Yer

.....
.....
.....

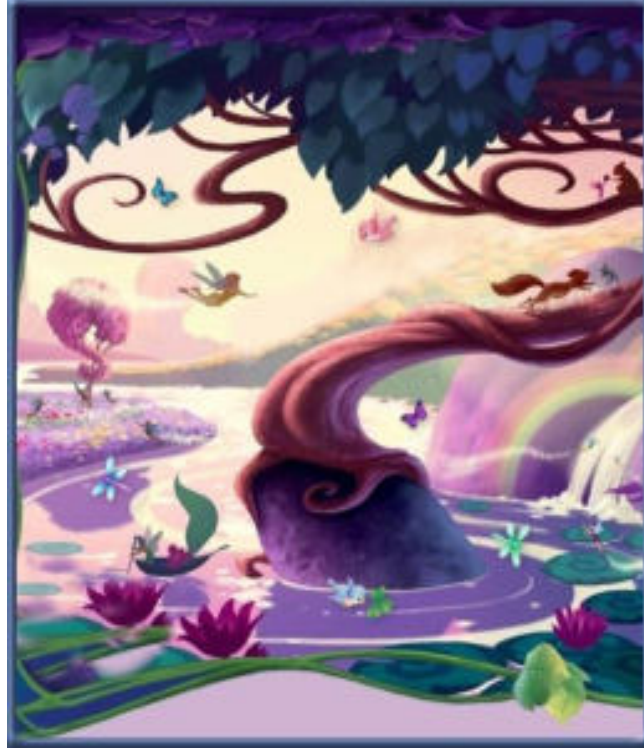
Zaman

.....
.....
.....

DERSE HAZIRLIK

- Bir işi başarıyla tamamladığınız zaman kendinizi nasıl hissedersiniz?
- Arkadaşlarınıza yardım etmeyi sever misiniz?

SIHİRLİ SÖZ

Bir gün, küçük tay su içerken ayağı takılarak göle düşmüş. Yüzme bilmeyen küçük tay, bir dal parçasına tutunmuş. Eğer çirpırsa sürükleneceğinden korkarak, etrafına seslenmeye başlamış:

"İmdat! Yardım edecek kimse yok mu?"

Sesi duyan tavşan, koşarak gelmiş. Küçük tayın zor durumda olduğunu görünce, ona yardım etmek istemiş. Ama yüzme bilmediğinden, göle girmeye korkmuş. "Göle eğilip tüm gücümle seni karaya çekeceğim. Biraz uğraşırsam başarıyorum sanırım" demiş.

Tavşanın yardım edecek olması tayı çok mutlu etmiş. Tavşan uğraşmış ama başaramamış. Sesleri duyan alabalık gelerek, onlara yardım etmek istemiş. Ama karaya, tavşanın yanına çıkmaya çekinmiş. Çünkü ancak suda yaşayabiliyordu:

"Ben de sana gölden destek vereyim. Böylece başarabiliriz" demiş.

Tavşan ve alabalığın uğraşmaları yine de bir sonuç vermemiş.

"Ben kuğuyu çağıracağım" demiş alabalık. "O çok güçlüdür."

"Çağırırsan gelir mi?" diye sormuş küçük tay.

"O çok yardımseverdir. Mutlaka gelir" diyerek göle dalmış ve gözden kaybolmuş. Çok geçmeden yanında kuğu ile dönmüş. Gerçekten de kuğu tavşana ve alabalığa göre büyük ve güçlü görünüyormuş. O da tayın sağ tarafına geçmiş ve tayı karaya çıkarmak için bir süre uğraşmışlar beraberce. Ama çabaları yine de sonuç vermemiş. Bu sırada uçmakta olan güvercin ne yaptıklarını merak edip bir süre onları izlemiş: "Arkadaşlar ne yapmaya çalışıyorsunuz?"

Zaten çok yorulmuş olan tavşan, alabalık ve kuğu bu soruya sinirlenmişler. Tay ise artık umudunu iyice kaybetmiş bir şekilde, güvercine cevap vermiş:

"Su içerken ayağım takıldı, göle düştüm. Kuğu, tavşan ve alabalık da beni kurtarmaya çalışıyorlar."

"Ama böyle kurtaramazlar ki seni" demiş güvercin.

"Çok bilmiş seni. Ya nasıl kurtaracağız?" diye söylenmiş tavşan.

"Benim yardımımlla" demiş güvercin.

"O nasıl olacak, sen de bizimle beraber itecek misin?" diye alaylı bir şekilde sormuş kuğu.

"Hayır. Sadece çok önemli bir sözcük söyleyeceğim."

"Önemli bir sözcük mü?"

"Galiba büyümlü bir söz biliyor güvercin" demiş tavşan küçümser bir ifadeyle.

"Evet belki de büyümlüdür söyleyeceğim sözcük. Siz aranızda uyum olmadığı için boşuna uğraşıyorsunuz. Alabalık tayı denize çekiyor. Kuğu yukarı doğru itiyor. Tavşansa karaya çekiyor. Yani uçünüz de farklı bir yöne doğru gücünüzü harcıyorsunuz. Tabi bu yüzden de bir sonuç alamıyorsunuz. Gücünüzü aynı yöne yöneltirseniz, küçük tay kurtulur."

Güvercin bunları söyledikten sonra "hoşçakalın" diyerek uzaklaşmış oradan. Küçük tay gölden çıkarken dördü birden güvercinin ardından "güle güle" diye seslenmişler. O sırada kendisini aramaya çıkan annesini fark eden küçük tay, ona doğru koşmuş ve olanları anlatmış. Annesi yavrusunun arkadaşlarına teşekkür etmiş ve: "Güvercinin kastettiği sözcük galiba "uyum'du" demiş.

Tavşan tek başına küçük tayı kurtaramadığına biraz üzölmüş, ama birlikte başarmanın tadını da aldığı için:

"Sadece uyum değil büyümlü sözcük. Dostluk ve uyum" diye eklemiş.

Andersen Masalları

SÖZLÜK

- **Uyum:** Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk.
- **Kastetmek:** Amaçlanmak, kötülük etmek, zarar vermeyi istemek.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Yazarın bize söylemek istediği ders nedir?
- Uğraşmadan, çalışmadan başarıya ulaşabilir misiniz?
- Uyum nedir?
- Yardımlaşma sözcüğünden ne anlıyorsunuz?
- Arkadaşlarınızla neleri paylaşmak istersiniz?
- Arkadaşlarınızla birlikte başarıya ulaşmak sizce nasıl bir duygudur?
- Bencil olma hakkında sınıfça tartışınız.
- Arkadaş edinmek sizce zor mu?
- “Birlikten güç doğar.” cümlesinden ne anlıyorsunuz?
- Fablda asıl anlatmak istenen ana düşünce nedir?

ÖĞRENELİM

Fabl, bir tür küçük öyküdür. Olaya dayalı bir anlatımı vardır. Hayattan alınan küçük kesitler, hayvanlar ya da bitkiler arasında geçmiş gibi anlatılır. Bugün daha çok çocuk edebiyatında yer alan fablların, toplumu eğitici ve kötü davranışlardan caydırıcı özelliği vardır. Olaylar bizi güldürürken eğitir.

Fablın dört ögesi vardır:

Kişiler: Fablin konusu olan olay, kişileştirilmiş en az iki hayvanın başından geçer.

Olay: Fablin konusu insan başına gelebilecek her hangi bir olaydır.

Yer: Tasvir yapılmaz fakat çevre çok iyi verilmelidir. Orman, göl kenarı, yol... gibi. Olayın geçtiği yer olayla birlikte değişebilir.

Zaman: Her olay gibi fabldaki olay da bir zaman diliminde geçer.

Fablda olaylar, bir plana uygun olarak anlatılır.

Bu plan şöyledir:

Giriş (Serim): Kişileştirilmiş hayvanlar ve çevre tanıtımının yapıldığı bölümdür.

Gelişme (Düğüm): Olay çevrede verilmek istenen derse göre gelişir.

Sonuç (Çözüm): Olay beklenmedik bir sonuçla biter. Fablin en kısa bölümüdür.

Öğüt: Ana fikir bu bölümde öğüt niteliğinde verilir. Bu bölüm kimi zaman başta, kimi zaman sondadır. Kimi zaman da sonuç okuyucuya bırakılır.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

Öğrenciler iki gruba ayrılır.

Birinci grup sorunları dile getirmekle, ikinci grup sorunlara çözüm önerilerinde bulunmakla görevlendirilir.

Birinci grup sorunlarını dile getireceği hayvanları belirler. Grupta tartışılarak sorunlar belirlenir ve hayvanların ağzından aktarılır. İkinci grup hangi hayvanların ağzından çözüm önerilerinde bulunulacağını belirler. Belirtilen sorunlara hayvanları konuşturarak çözüm önerileri getirilir.

TOPLANTI VAR

DERSE HAZIRLIK

- Hırsızlık deyince aklınıza gelen üç sözcüğü açıklayınız.
- Hırsızlıkla ilgili başınıza gelen bir olay varsa anlatmaya çalışınız.

BAKKALIN OYUNU

Bir kış gecesi Grin: Monten'deki köy bakkalı tam dükkanını kapayacağı sırada, dükkan içinde bulunan komşusu farmer Set'in raftan bir paket tereyağı alıp el çabukluğuyla bunu şapkası altına koyduğunu nasılsa gördü. Bakkal dükkanın kepenklerini kapadıktan sonra hiçbir şey görmemiş gibi tekrar dükkana girdi. Fakat komşusu Set, birdenbire kapıya doğru yürüdü, içinde tereyağı olduğu halde şapkasını başına koydu, şimdi en büyük isteği bir an önce buradan sıvışmaktı.

"Otur be Set, otur!" dedi bakkal. "Böyle soğuk gecelerde, şöyle azıcık sıcakta kalmak zarar vermez insana sanırım."

Set ikilikteydi. Tereyağı yüzünden bir an önce sıvışmak istediye de, sıcak dükkanda kalmak hoşuna gidiyordu.

Set'in kararsızlığı bakkala cesaret verdi, komşusunun omuzundan tuttu, soba yanında fıçı hem de sandıklarla çevrilmiş yerde oturdular. Fakat bakkal tam geçit yerinde oturmuş, öyle ki Set'in dışarıya çıkması şimdi imkansızdı.

"Bu gece gerçekten çok soğuk!" dedi bakkal, sobanın kapağını açtı, onu kuru odunlarla doldurdu, sonra da: "Haydi Set iyice ısın ki, dışarıya çıktığın zaman üşümeyesin!" diye ekledi.

Set kısa bir zaman sonra tereyağının erimeye başladığını anladı. Ayağa kalktı, gitmek istediğini söyledi.

"Otur Set, otur", dedi bakkal, "Otur sana gençliğimde başımdan geçen bir olayı anlatacağım." Açık göz bakkal, Set'i tekrar sandalyesine oturttu.

"Of, burada çok sıcak!" diye Set şikayet etti, tekrar kalkmak istedi.

"Otur be Set, otur neye bu acele?"

"Oturdum komşu, ama evde yalnızım, öküzlere ot vermem, odun kesmem lazım."

"Boş ver canım, boş ver. Onun da çaresi bulunur. Otursana, işler bitmez. Eh, dünya işleri!"

Sonra bakkal, soba üstünde kaynamakta olan çaydanlıktan birer çay doldurdu. Set'in durumu gittikçe ağırlaşıyordu. Çünkü başındaki tereyağı büsbütün erimeye başlamış, saçlarına yayılmıştı. Az sonra tereyağı saçlarından boynuna, boyundan Set'in boynundaki büyük mendiline damladı, mendil yağlandı.

Yaşlı bakkal bütün bunlardan haberi yokmuş gibi durmaksızın konuşuyor, zaman zaman sobaya odun atıyordu. Set ettiğinden pişman, ateş üstünde oturmuş gibi oturmuş, sırtını sandıklara vermişti.

"Bu gece gerçekten çok soğuk Set", bakkal sözüne devam etti, sonra da "Set şu şapkanı çıkararsana", dedi. Yoksa ben mi çıkarayım?"

"Hayır, hayır, teşekkür ederim!" dedi Set. Gitmeye mecburum.

Koyver beni, kendimi pek iyi hissetmiyorum. Koyver beni..."

Şimdi tereyağı Set'in yüzünde koca koca yollar yapmış, elbiselerine, ayaklarına kadar sızıyordu. Bir sözle Set yağ içinde yıkanıyordu.

"Peki Set, buyur git!" dedi bakkal. "Haydi hayırlı geceler, yaptığın oyun dokuz sent eder. Zaten şapkanın altındaki paket tereyağı da fazla etmez."

Kalbinden yaralanan Set, şaşkın şaşkın kapıya koştu, çıkıp kendisini soğuk kış gecesinin avuçlarına verdi.

Mark TWEN

SÖZLÜK

- **Kepenk:** İş yeri kapı, pencere gibi yerleri kapamak için kullanılan demir veya tahta kanat.
- **Sıvışmak:** Sıyrılıp çıkmak, çekilip gitmek, kaçmak.
- **Sent:** Dolar para biriminin yüzde biri.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- İnsanları hırsızlık yapmasına iten nedir?
- Hırsızlık yapan cezalandırılmalı mıdır?
- Bakkalın cezasını nasıl buldunuz?
- Sizde böyle bir durumla karşı karşıya geldiğinizde nasıl ceza verirdiniz?
- Hırsızlık yapan kişiyi utandırmak, küçük düşürmek cezaların, en büyük cezası mıdır?

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Olay yazısı yazma.
- Yaratıcı yazma yöntemi kullanılır.

YAŞAYAN ZAMAN

Öğrenciler, yaşadıkları çevrede meydana gelen ilgi çekici ve önemli olayların listesini hazırlarlar.

Listede yer alan olaylar arasından bazıları seçilerek zaman çizelgesine yerleştirilir.

Her olay ait olduğu döneme yazılarak resimlenir ve kağıtlar birleştirilerek sınıf duvarına asılır.

Her öğrenci, seçtiği dönemde yaşayan gerçek veya hayali bir şahsın yerine geçerek hikayesini anlatır. O dönemi yansıtan kıyafetleri giyerek olayı canlandırmaya çalışır.

DERSE HAZIRLIK

- Atatürk ile ilgili neler biliyorsunuz?
- 10 Kasım günü, Atatürk'le ilgili yazılar getiriniz ve sınıfta okuyunuz.

10 KASIM

Bir bulut inmiş, beyaz,
Karlı dağlar başına.
Her 10 Kasım sabahı,
Bir ateş düşer, düşüme.

Nerdesin, ey Ata'm nerede?
Sensiz millet, öksüz burada.

Sanat, ilim, fen seninle.
Sevinen, gülen seninle.
Olmak isterdik inan,
Ebediyen seninle.

Dağların, ak başı kar mıdır?
Kuşlar, Ata'mdan haber, var mıdır?

Yarım bıraktığın işler,
Bugün, sanki seni bekler.
Zengin millet hayalin,
Acep, neden emekler?

Sen gelmiyorsan, bir haber gönder.
Kim içimizdeki, Atatürk gibi önder?

Hüseyin CELEP

SÖZLÜK

- **İlim:** Bilim.
- **Ebediyen:** Sonsuz, ölümsüz.
- **Acep:** Acaba.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, Atatürk'e karşı olan duygularını dile nasıl getirmiştir?
- Şiirlerde hakim olan ve okuyucuya iletilmek için işlenen, geliştirilen duyguya ana duygu denir. Okuduğunuz şiirdeki ana duygu nedir?

ÖĞRENELİM

Bu şiir konusuna göre **epik** şiirdir.

Epik şiir bir kahramanlık şiiridir, hemen olaydan sonra bir kişinin ya da kişilerin yiğitlikleri anlatılır. Bir eserde anlatım varsa, o eser epik sayılır. Epik şiirde, şair kendi duygularını dile getirmez, o anlatıcıdır. Şair geçmiş bir hayatın, geçmiş bir olayın anlatıcısıdır.

DERSE HAZIRLIK

- Size göre “Bayram” nedir?
- Bayramı nasıl ve kimlerle kutlarsınız?

BAŞKA BAYRAM

Bir bayram sabahı imiş. Günlerden Cuma, aylardan kasım, mevsimlerden de sonbaharmış. Havada yağmur bulutları geziyormuş. Herkes ve her şey bayram olduğu için çok mutluymuş.

O sabah Elif erkenden uyanmış. Akşamdan hazırladığı bayramlıklarını sandalyenin üzerinden özenle almış. Beyaz çorabını, kırmızı çiçekli pantolonunu, pembe çizgili kazağını önce okşamış, sonra da giymiş. Yeşil ayakkabılarını da unutmamış. Hemen aynanın karşısına geçip saçını taramış. Ortasında kocaman bir gül olan tokasını takıp kendisine gülümsemiş. “Merhaba Elif” demiş hafifçe öne eğilerek. “Bayramın kutlu olsun.”

Elif neşeyle etrafında dönmüş. Kendisini bayramlıkları gibi yepyeni hissetmiş. Sonra odasına göz gezdirmiş. Bayram için odasına astıkları rengarenk balonları tek tek saymış. “Tam otuz-yedi balon” demiş heyecanla. Pencereye doğru koşup yavaşça perdeleri çekmiş. Vakit çok erken olduğu için gökyüzü çok aydınlık değilmiş. Bir de yağmur bulutları griye boyamış gökyüzünü.

Elif gri yağmur bulutlarının bayramını da kutlamış. Pencerenin önünde duran

çiçeklerine “günaydın” dedikten sonra onların da bayramını kutlamış. Bu sırada Elif odasında bazı fısıldaşmalar duymuş. Dikkatle dinleyince odada bulunan her şeyin bayramlaştığını görüvermiş. O da bu bayramlaşmaya katılmış. Odadakiler Elif’in etrafında dönmüşler, dönmüşler, dönmüşler. “Bayramın kutlu olsun Elif” demişler. Sonunda hepsi de çok yorulmuş. Halının üzerine uzanıp dinlenmişler. Elif masasının başına geçip “bir bayram sabahı” resmi çizmeye başlamış. Elif resmini çizerken içeriden gelen sesleri duymuş. “Uyandılar, uyandılar” diye bağırmış ve koşa koşa annesiyle babasının yanına gitmiş. Önce babasına sarılmış, elinden öpüp “Bayramın kutlu olsun babacığım” demiş. Sonra da annesine sarılıp onun da elini öpmüş.

Elif’e bayram parası vermişler. Elif parasını hemen kumbarasına atmış. Babası Elif’e, “Ben eve dönünce hep beraber bir yere gideceğiz” demiş. “Orada bir sürü çocuk var. Onların bayramını kutlayacağız. Yanımızda onlar için hediyeler de götürürsek iyi olur. Sen de düşün ve verebileceğin hediyeler varsa hazırla.”

Elif babasının dönüşünü beklerken odasında oturup uzun uzun düşünmüştü. Ama bir türlü ne verebileceğini bulamamış. Bir ara yeleklerinden turuncu olanı raftan atlayıp “beni versene” demiş. “Bayramda bir çocuğu sevindirmek ne güzel olur.” Birden odada bir kargaşa olmuş. Herkes “beni de, beni de” diyerek zıplıyormuş. Elif şaşakalmış. Bütün oyuncaklarını büyük bir çantaya doldurmuş. Masal kitaplarını, küçük gelen kıyafetlerini, tokalarını, şapkalarını da başka bir çantaya koymuş. Babası geldiğinde Elif hediyeleriyle birlikte hazır bekliyormuş.

Kahvaltıdan sonra hiç zaman kaybetmeden Elif annesi ve babasıyla beraber kimsesiz çocukların kaldığı yere gitmişler. Orada o kadar çok çocuk varmış ki Elif hayret etmiş. Ne diyeceğini bilememiş. Bu sırada içinden bir ses ona “Hadi onların bayramını kutla” demiş. O an Elif getirdiği çantaları açıp her çocuğa bir hediye vermiş.

O gün Elif çok farklı bir bayram görmüş. Bayramların başka başka yaşandığını, herkesin bayramının değişik olduğunu anlamış. Böyle bir bayramdan sonra Elif kıyafetlerini daha temiz giymeye, oyuncaklarıyla daha dikkatli oynamaya başlamış. Çünkü onlara ihtiyacı olan sayısız çocuk olduğunu artık biliyormuş.

Çocuk Dergisinden Alınmıştır

SÖZLÜK

- **Vakit:** Zaman.
- **Kargaşa:** Kalabalık, düzensizlik vb.nin yol açtığı karışıklık, kaos.
- **İhtiyaç:** Gereksinim, güçlü istek.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Bayram olduğu için Elif neler hissetmiş?
- Elif'in bayram sevinci nasılmış?
- Elif kimlerin bayramını kutlamış?
- Babası Elif'i bayram için nereye götürmüştü?
- Sizce, Elif neden başka bir bayram yaşamış?
- Elif, kıyafetlerine ve oyuncaklarına karşı neden daha dikkatli davranmaya başlamış?
- Bu hikaye size nasıl bir mesaj vermektedir?
- Bayramlarda yardımlaşma önemli midir?
- Bayramlarda, siz böyle bir davranışta buldunuz mu?

HİKAYE OKUMA BALONU OLUŞTURALIM

Hikayeyi okurken hissettiklerim

.....
.....
.....

Hikayede beğendiğim bölüm

.....
.....
.....

Ana düşünceyi belirleme

.....
.....

Hikayeyi ben yazsaydım

.....
.....

AH ŞU GENÇLER

ÖĞRENELİM

Tiyatro

Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatı. Tiyatro oyunu, göze ve kulağa hitap eder.

Tiyatro çeşitleri:

- Trajedi
- Komedi
- Dram

Yazar, okuduğunuz yazıda olayları, kişileri karşılıklı konuşarak anlatmıştır. Olayların, sahnede canlandırılmak üzere karşılıklı konuşmalar biçiminde yazıldığı yazılara **oyun (piyes, tiyatro eseri)** denir.

Bir grup çocuk, çocuk sorunlarını dile getiren bir müzikal hazırlamaya karar verirler. Birinci perdede yetişkinlerin yanlış tutumlarını eleştirirler. İkinci perdede de öz eleştiri yaparlar. Aşağıda iki perdelik bölümler yer almaktadır.

ÖĞRENELİM

Sahne perdenin açılmasıyla başlanıp kapanmasıyla biten, oyunun bölümlerinden her birine **perde** denir. Perde içinde, oyuncuların içeri girip çıkmasıyla oluşan perdenin küçük bölümlerine **sahne** denir.

BİRİNCİ PERDE

(I. oyuncu, Kız, Anne, Baba, Koro)

I. oyuncu : Genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun... Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz.

Kız : Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.

Anne : Hayır, her şeyi kırarsın.

Kız : Öyleyse kek yapayım.

Anne : Hayır, mutfağı alt üst edersin.

Kız : İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.

Anne : Bir de ukalalık ediyor.

Kız : Baba, beni sinemaya götürür müsün?

Baba : Vaktim yok.

Kız : Tiyatroya götür öyleyse.

Baba : İşim çok.

Kız : Ben gideyim.

Baba : Olmaz.

Kız : Kapının önüne olsun çıkamaz mıyım?

Baba : Çıkamazsın.

Kız : Televizyon seyredeyim.

Baba : Ders çalış.

Kız : Bir arkadaşımı çağırayım bari, ne olur!

Anne-Baba : Ha-yır!

Kız : (*Tepinerek bağırmağa başlar.*) Aaaaaaaaaaaaa!

Anne : Farkında mısın Zülfü, bu kızda bir anormallik başladı.

Baba : Haklısın karıcığım, neden acaba?

Koro : Ah şu gençler!

İKİNCİ PERDE

(I. oyuncu, Öğretmen, I. öğrenci, Osman)

I. oyuncu : Şimdi de iki öğrenci tipini sergileyeceğiz. Aslında yine bizim sınıftayız. Yerlerimizi alalım arkadaşlar.

Öğretmen : Söyleyin bakalım, Esteregon Kalesi nerededir? (*Kapı vurulur*) Geel.

I. öğrenci : (*Güya nefes nefese*) Öğretmenim affedersiniz, biraz geciktim.

Öğretmen : Biraz diyor, yahu bu üçüncü ders, dersin de sonu, niye geç kaldın?

I. öğrenci : Anlatayım öğretmenim, evden tam zamanında çıktım öğretmenim, dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı öğretmenim, yedi ölü, on altı yaralı verdik, bir ben sağsalım kurtuldum: ama malesef derse yetişemedim öğretmenim.

Öğretmen : Otur, geveze.

I. öğrenci : Baş üstüne öğretmenim. (*Yerine geçer*)

Öğretmen : Ne sormuştum?

I. öğrenci : Esteregon Kalesi'nin nerede olduğunu.

Öğretmen : Güzeeel, kazazade, söyle bakalım, Esteregon Kalesi nerededir?

I. öğrenci : Öğretmenim, üzölmeyin diye söylememiştim, geçenlerde süt kardeşim tüp gazı patlatı. Bütün eşyalarımız yandı, bu arada affedersiniz tarih kitabım da yanmış; bu yüzden çalışamadım, özür dilerim.

Öğretmen : A benim talihsiz oğlum, sen geçen ayki ödevini de vermemişsin ki...

I. öğrenci : Çok haklısınız öğretmenim, babam balkondan düşmüştü. Her gece hastaneye gittim.

Öğretmen : Başka kimse yok muydu?

I. öğrenci : Yoktu öğretmenim, babam balkondan düşünce, buna çok üzülen annem kalp krizi geçirdi, kardeşimin de heyecandan dili tutuldu, halamın da...

Öğretmen : Yeteeeeerrrrr...

I. öğrenci : Peki öğretmenim.

I. oyuncu : Şimdi de başka öğrenci.

Öğretmen : 147 Osman.

Osman : Burda.

Öğretmen : Ödevini getir.

Osman : Getiremem.

Öğretmen : Niye?

Osman : Hazırlayamadım.

Öğretmen : Yine mi?

Osman : Çok önemli bir konuda araştırma yapıyordum, onun için hazırlayamadım.

Öğretmen : Yaa, neyi araştırıyordun oğlum?

Osman : Dahilerin öğrencilik yıllarını.

Öğretmen : Altı yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerede olduğunu araştırmamış olan sen, dahilerin öğrencilik yıllarını araştırdın, öyle mi?

Osman : Evet.

Öğretmen : Anlat öyleyse.

Osman : Peki, Modern fiziğin kurucusu olan Aynştayn çok kötü bir öğrenciymiş, ünlü bilgin Darwin de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırmış öğretmenim: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok, ailemizin yüz karasisin." Dahî besteci Vagner, büyük ozan Bodler, ünlü hikayeci Edgır Elin po da tembel, başarısız öğrencilermiş. Gelmiş geçmiş romancıların en büyüğü olan Balzak için gençliğinde şöyle demişler: "Tembel, uyuşuk, dalgacının biri." Ünlü mimarlardan...

Öğretmen : Ne sonuca vardın evladım?

Osman : Öğrencilik yıllarımız da birbirine bu kadar benzediğine göre belki ben de dahiyimdir.

Öğretmen : Ah şu gençler!

Turgut ÖZAKMAN

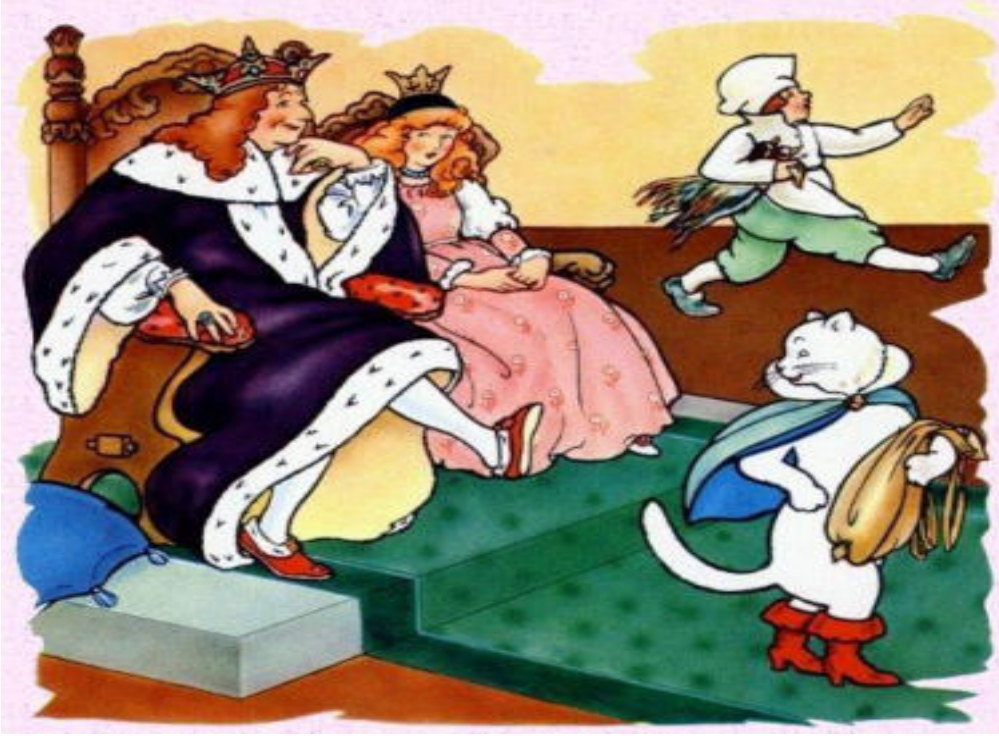
DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Öğretmen olsaydınız derslerine çalışmayıp bunun için nedenler sunan bir öğrenciye nasıl bir öğüt verirdiniz?
- Size göre geç kalma ve ödevlerini yapmama gerekçeleri inandırıcı mıdır? Neden?

ÖDEV

Okuduğunuz oyunu arkadaşınızla, "Anne, baba ve kızı, öğretmen, öğrenci ve Osman'ın" kişilik özelliklerini sergileyecek şekilde canlandırma yapmaya çalışınız. Oyunu canlandırırken uygun yerlerde vurguya, tonlamaya dikkat ediniz.

ÇİZMELİ KEDİ

Bir zamanlar, üç oğlu olan bir değirmenci varmış. Değirmenci ölünce büyük oğluna değirmen, ortanca oğluna eşek, küçük oğluna da kedi miras kalmış. Küçük oğlu bu duruma çok üzülmüş.

“Kedi ne işine yarar ki insanın?” diye yakınmış. “Pişirip yiyemezsin bile.” Kedi bunu duymuş ve hemen cevap vermiş. “Kötü bir mirasa sahip olmadığınızı göreceksiniz efendim. Bana boş bir çuval ve bir çift de çizme verirsiniz, neye yarayacağımı görürsünüz.”

Şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kalan çocuk, kedinin istediklerini yapmış. Kedi çizmeleri giyince ayna karşısına geçmiş ve kendini pek beğenmiş. Sonra kilerden taze bir marulla güzel bir havuç seçip ormanın yolunu tutmuş. Ormanda çuvalın ağzını açmış, marulla havucu çuvalın içine yerleştirip bir ağacın arkasına saklanmış. Çok geçmeden taze sebzelerin kokusunu alan küçük bir tavşan çuvalın yanına gelmiş, zıplayıp içine atlamış. Kedi saklandığı yerden çıkıp çuvalın ağzını sıkı sıkı bağlamış.

Ancak Çizmeli Kedi tavşanı efendisine götürmek yerine doğruca saraya gidip

Kral'la görüşmek istediğini söylemiş. Kral'ın huzuruna çıktığında yere eğilerek, "Yüce Efendimiz, size Efendim Marki'den bir hediye getirdim," demiş. Bu hediye Kral'ın çok hoşuna gitmiş.

Üç ay boyunca Çizmeli Kedi saraya o kadar çok hediye götürmüş ki, Kral artık onun yolunu gözler olmuş. Derken Çizmeli Kedi'nin dört gözle beklediği gün nihayet gelmiş çatmış. "Bana sakın neden diye sormayın ve bu sabah ırmağa gidip yıkanın," demiş sahibine. Çizmeli Kedi, o sabah Kral'ın Prenses'le, yani kızıyla birlikte ırmağın kenarından geçeceğini biliyormuş.

O sabah, Kral'ın faytonu ırmağın yakınından geçerken Çizmeli Kedi telaşla yanlarına yaklaşmış. "Yardım edin! Yardım edin!" diye bağırmış. "Efendim Marki boğuluyor!" Kral hemen bir alay askerini ırmağa yollamış.

Fakat Çizmeli Kedi bununla da kalmamış. Kral'a, efendisi ırmakta yüzerken hırsızların onun elbiselerini çaldıklarını söylemiş. Oysa Çizmeli Kedi, efendisinin elbiselerini çalıların arkasına kendisi gizlemiş! Kral, hiç gecikmeden Marki'ye bir takım elbise yollamış. Tahmin edeceğiniz gibi Çizmeli Kedi'nin sahibi, kendisine Marki denmesine çok şaşırılmış, ama akıllılık edip hiç sesini çıkarmamış.

Marki güzelce giydirildikten sonra Kral onu gideceği yere götürmek için faytonuna davet etmiş ve kızıyla tanıştırmış. Prenses, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş olan Marki'ye bir bakışta aşık olmuş.

O sırada Çizmeli Kedi koşa koşa oradan uzaklaşmış. Çok geçmeden büyük bir tarlada ot biçen insanlara rastlamış. "Beni dinleyin!" diye bağırmış. "Kral bu yöne doğru geliyor. Size bu tarlaların kime ait olduğunu sorarsa ona efendim Marki'ye ait olduğunu söyleyeceksiniz. Yoksa sizi dilim dilim doğrattırırım!" Sonra Çizmeli Kedi bir süre daha koşmuş ve büyük bir tarlada buğday biçen adamlara rastlamış. Aynı şeyi onlara da söylemiş. Sonra tekrar koşmuş ve her rast geldiği insana aynı şeyleri tekrarlamış. Derken Dev'in şatosuna varmış.

Kral'ın Faytonu Çizmeli Kedi'nin geçtiği yerlerden geçerken Kral her rast geldiği insana, "Bu tarlalar kime ait?" diye soruyormuş. Her defasında da aynı cevabı alıyormuş. Kral, Marki'nin bu kadar çok toprağa sahip olmasına şaşırılmış. Çizmeli Kedi'nin sahibi de öyle! O sırada Çizmeli Kedi Dev'in şatosunda başka bir işler çevirmekle meşgulmüş. "Dev," demiş Çizmeli Kedi, Dev'in nefesinin kokusundan öğrendiğini gizlemeye çalışarak. "Senin aynı zamanda müthiş bir sihirbazlık gücünün olduğunu söylüyorlar, doğru mu?"

"Öyle diyorsa, öyledir," demiş Dev alçakgönüllülükle.

"Örneğin, istersen hemen bir aslana dönüşebildiğini söylüyorlar," demiş Çizmeli Kedi. Bunu söyler söylemez Dev hemen kendini bir aslana dönüştürüvermiş. Çizmeli Kedi kendini dolabın üzerine zor atmış. Dev tekrar eski haline dönünce

dolaptan aşağı inmiş. “Mükemmel!” demiş Çizmeli Kedi. “Ama fare gibi küçük bir şeye dönüşmek senin gibi cüsseli biri için imkansız olmalı!”

“İmkansız mı?” diye gülmüş Dev. “Benim yapamadığım şey yoktur!” Dev bir anda fareye dönüşmüş, Çizmeli Kedi de onu hemen yutmuş. Derken Kral, Dev’in şatosuna varmış. Şatonun artık kime ait olduğunu tahmin etmişsinizdir herhalde! Çizmeli Kedi Kral’ın faytonunu şatonun yolunda karşılamış. “Bu taraftan gelin,” demiş. “Sizi bir ziyafet bekliyor.” Dev o gün birkaç arkadaşına bir ziyafet vermeyi planladığı için yemeklerle donatılmış büyük bir masa hazır bekliyormuş!”

O gün sonunda Çizmeli Kedi’nin sahibi Marki Prensle nişanlanmış. Bir hafta sonra da evlenmişler. Çizmeli Kedi’ye ne mi olmuş? Dokuz canından dokuzunu da sefa içinde sürmüş ve bir daha da fare avlamasına gerek kalmamış, ara sıra avlamış, o da kedi olduğunu unutmamak için.

Charles PERRAULT

SÖZLÜK

- **Miras:** Birine, ölen bir yakınından kalan mal, mülk, para veya servet.
- **Fayton:** Dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası.
- **Kilerden:** Evlerde yiyeceğin, içeceğin saklandığı oda veya dolap.
- **Cüsseli:** İri yapılı, iri gövdeli, iri yarı kimse.

ÖDEV

- Severek okuduğunuz bir masal kitabını, arkadaşlarınıza tanıtınız. Kitabı tanıtırken:
 - *Kitabın adını, yazarını;*
 - *Konusunun geçtiği yeri ve zamanı; olay ve kişileri;*
 - *Kitapla ilgili düşüncelerinizi kısaca açıklayınız.*

ÖĞRENELİM

Okuduğunuz yazı onüç paragraftan oluşmuştur.

Paragraflar, bir düşünceyi, duyguyu, bilgi veya dileği ya da olayın bir bölümünü açıklayan cümleler bütünüdür. Sözcükler cümleleri, cümleler paragrafları, paragraflar da yazıları oluşturur. Her paragrafta bir düşünce savunulur. Paragrafın bir bütün oluşturabilmesi için cümlelerin de yapı ve anlam yönüyle bütünlük oluşturması gerekir. Her paragrafta anlatılanları kısaca söyleyerek ya da yazarak özet çıkarmış oluruz.

- Yukarıdaki açıklamalara dikkat ederek yazıyı özetleyiniz.
- Çıkardığınız özeti arkadaşlarınıza okuyunuz.

DERSE HAZIRLIK

- Hayvanları sever misiniz?
- Köpekler, insanların sadık dostu mudur? Örnekler vererek açıklayınız.

PIKİ DÜŞÜNEBİLİR Mİ

Semtteki bütün küçük çocukların köpeğidir Piki.

Büyüklerin de.

Çocukların oyunları onunla başlar, çocukların oyunlarıyla kavgaları onunla sona erer. Büyüklerin bile ayaküstü konuşmalarında ayak aralarında dolaşan olur hep. Evlerinde dışarı çıkan anneleri neşeye karşılayan yine Piki.

Hep Piki.

Semtın tüm sevinçlerine, tüm kaygılarına katılan uzun tüylü Piki.

Uzun tüylerinden gözleri görmüyor denilen Piki.

Gecelerin uykusunda uykusuz kalan, durmaksızın havlıyan Piki.

Ve durup dururken çocukların ortaya attıkları bir soru.

- Piki de düşünür mü?

Sadece insanların düşündüklerini biliyor çocuklar. Günün birinde içlerinden bir tanesi Piki'nin de düşündüğünü ileri sürüyor işte.

Hayır, oluyor birinci çocuğun cevabı.

- Evet, oluyor ikinci çocuğun cevabı.
- Düşünür de düşünmez de. Bu da üçüncü çocuğun görüşü.
- Ne evet ne hayır ne de evet-hayır. Piki her şeyi insanların gözlerinde okuyor. Dördüncü çocuk da böyle söylüyor.

Babalara baş vuralım diyorlar. Babanın birine soruyorlar hemen.

- Hiç, köpek düşünebilir mi ya? diye cevap veriyor birinci baba. İkinci babayı yakalıyorlar.

- Köpekler insanların en iyi dostu, ama düşünebilir mi, düşünemezler mi bilmiyorum henüz, diye cevap veriyor ikinci baba.

Üçüncü babaya rastlıyorlar.

- Ben hayatımda insanlar gibi anlıyan köpeklerle rastladım, ama düşünenleri olduğunu duymadım doğrusu, diyor üçüncü baba.

Dördüncü babaya gidiyorlar.

- Köpeklerin bir çoğu alkılı; dokunmazsan saldırmazlar; güç durumda bulunan sahiplerini kurtarırlar, ama düşünüp düşünmedikleri konusunda hiç düşünmedim bugüne kadar, diyor dördüncü baba.

Babaların hepsi de ne düşünebilir dediler, ne de düşünemez. Hepsi de kendi hayatında rastlamış oldukları köpeklerden söz etti. Hiçbiri köpekten yakınmadı. O zaman çocuklar:

- Demek köpekler de düşünebilir, diye düşündüler.
- Öyleyse Piki de düşünebilir, diye coştular.

Semtin dört annesini aradılar.

- Ben köpekleri seviyorum, ama bahçemizi bazan karman çorman ettikleri için sevmiyorum dedi birinci anne.

- Ben köpekleri seviyorum, ama havlamalarıyla geceleri mışıl mışıl uyan bebeğimi uyandırdıkları için sevmiyorum, dedi ikinci anne.

- Ben köpekleri seviyorum, ama bazen yağmurlu, çamurlu havada pazardan dönerken üstümü başımı, kirlettikleri için sevmiyorum, dedi üçüncü anne.

- Ben köpekleri seviyorum, ama avluda astığım temiz çamaşırları kirlettikleri için sevmiyorum, dedi dördüncü anne.

Çocuklar üzgün, ama umutlarını kesmeyerek dört nine ile dört dedeye başvurmuşlar.

Birinci nineyle birinci dede:

- Ne desek yanlış, ne desek doğru, her şey köpeğe bağlı, cevabını vermiş.

İkinci nineyle ikinci dede:

- Ne desek tuhaf, ne desek gülünç, her şey köpeğe bağlı, cevabını vermiş.

Üçüncü nineyle üçüncü dede:

- Ne desek hoş, ne desek boş, her şey köpeğe bağlı, cevabını vermiş.

Dördüncü nineyle dördüncü dede:

- Ne desek doğru, ne demesek doğru, her şey köpeğe bağlı, cevabını vermiş.

Çocuklar cevapsız kalmış böylece.

Oysa o sırada gözleri üzgün bakıyordu Piki'nin...

İlhami EMİN

SÖZLÜK

- ***Yakınmak:*** Sızlanmak, şikayet etmek.
- ***Tuhaf:*** Acayip, şaşılacak, garip.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Bu öyküde insanlar Piki adlı köpeği olumlu mu, olumsuz mu kabul ediyorlar? Niçin?
- Çocuklar Piki'yi yaşlılardan farklı mı görüyorlar?
- Bu fark sizce genelde nedir?

SEVGİLİ ÖĞRETMENİM

Ben bir çocuğum.
Ali'yim, Ahmet'im, Mehmet'im.
Ayşe'yim, Derya'yım, Kezban'ım.
Tertemiz bir defterim, yazılmamış.
Ben, yumuşacık, her şekle sokulmaya hazır hamurum,
Yoğrulmamış.
Çalışmaya hazır saatim,
Kurulmamış.
Bir ırmağım, yolu çizilmemiş,
Bir dünyayım keşfedilmemiş,
Sana emanetim, öğretmenim.
Yarının geleceğisin diyorsun,
Hep göğsünü geriyorsun ve ileriye gösteriyorsun.
Bana geçmişı yaz, satır satır.
Beni kuru, beni yoğur, beni kur.
Beni yürüt, beni koştur, beni uçur.
Beni al, çalışkan yap ÖĞRETMENİM!...

Ahmet ÜST

SÖZLÜK

- **Keşfetmek:** Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak.
- **Emanet:** Korunmak için birine veya bir yere bırakılan eşya, kimse.
- **Göğsünü germek:** Kendine güvenmek, övünmek.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şiirde, şair kendisini kimlerin yerine koyuyor?
- Şiirde, tertemiz bir deftere benzetilen nedir? Niçin?
- Çocuklar, öğretmene niçin emanet ediliyor?
- Yarının geleceği, sözünden ne anlıyorsunuz?
- Başlık ile şiirde işlenen konu arasında anlamlı bir ilişki var mı? Açıklayınız.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Öğrenciler 24 Kasım “Öğretmenler Günü” ile ilgili sevdikleri şiirleri seçerek kendi aralarında şiir yarışması düzenlerler.
- Sınıf içerisinde beş kişilik bir jüri belirlenir.
- Jüri, elindeki değerlendirme kartlarına göre en iyi şiir okuyan öğrenciyi belirler.
- Jüri üyeleri “evet” yerine ✓, “hayır” yerine ✗ işaretini kullanırlar.
- Jüri üyesi olarak öğretmenler de davet edilebilir.

NOT: Ezberleme yöntemi kullanılır.

ŞİİR OKUMA

DEĞERLENDİRME KARTI

	✓	✗
Arkadaşımın sesini rahatlıkla duyabildim.	☐	☐
Arkadaşım bütün kelimeleri doğru telaffuz etti.	☐	☐
Arkadaşım okurken duygularını sesine yansıttı.	☐	☐
Arkadaşım okurken uygun yerlerde vurgu, durak ve tonlamaya dikkat etti.	☐	☐
Arkadaşım beden dilini okuduğuyla uyumlu olarak kullandı.	☐	☐
Arkadaşımın öz güveni yüksekti.	☐	☐

DERSE HAZIRLIK

- Engelli ne demektir?
- Engellilerin, günlük yaşamlarını gerektiği gibi sürdürebilmeleri için nelere ihtiyaçları olabilir? Örnekler vererek açıklayınız.

SALINCAKTAKİ ADAM

Çınarlardan birinin yatay dalına bir salıncak kurmuşlardı. Çocuklar, sıraya girip sayı sayarak sallanıyorlardı. Ara sıra mızıkçılık edenler çıkıyordu. O zaman, çınarların koyu gölgeleri altında oturan annelerden biri geliyor, çocukları yeniden sıraya koyarak haksızlığı önlüyordu.

Çocuklar böyle eğlenirken, apartman komşuları da yaz sıcaklarını bu parkta geçiştiriyorlardı.

O gün, parkın sakinleri her günküden biraz erken gelmişlerdi. Bir an önce kendilerini serin ve temiz havaya atmak istiyorlardı. Önce çocukları salıncaklarının yanına götürdüler. Ama salıncakta, yaşlı başlı bir adam, kucağında yedi yaşlarında bir oğlan çocuğuyla sallanıyordu.

Adam, ipleri koltuklarının altına almış, çocuğu kucağında tutarak bir ileri bir geri, ayaklarının yardımıyla sallanıp duruyordu.

Çocuklar, gördüklerini yadırgayarak annelerine bakmış, biraz da öfkelenmişlerdi.

Annelerden biri hayret dolu bakışlarla:

- Koskocaman adam, dedi durdu.

Bir başka anne:

- Adamın çocukluğu tutmuş herhalde. Dilerim, bizim çocukları görünce kalkıp gider.

Üçüncü anne:

- Baksana, kalkacağa benzemiyor.

Salıncağa iyice yaklaşmışlardı. İlk konuşan anne, dayanamadı, biraz yüksek sesle:

- Burası hoşunuza gitmiş galiba, dedi.

- Evet. Dedi salanan adam. Burası oldukça serin. Hava burada değişik. İnsan apartmanın içinde bunılıyor. İyi ki semtimizde böyle güzel yer var.

Çocuğun elinden tutmuş bir anne, adamın tam önüne geçti:

- Bu salıncak çocuklar için kuruldu. Siz oğlunuzu tek başına bindirseniz de kendisi sallansa daha iyi olmaz mı? Dedi.

Salıncaktaki adam:

- Elbet daha iyi olur. Ama sallanamıyor işte... Eğer siz çocuğunuzu bindirmek istiyorsanız biz hemen ineriz.

Adam oğlunu kucağında tutarak kalktı. Kadın alçak bir sesle:

- Ben çocuklar için söyledim, bakın bu çocuklar sallanmak için can atıyor.

Adam oğlunu kucağında sıkıca tutuyordu. Kadın ise:

- Şurada yer var. Siz sıralardan birine oturunuz. Oğlunuzu da kucağınızdan bırakın. O da bizimkilerle birlikte sıraya girsin, sallansın.

Adam içini çekti:

- Keşke, dedi. Sıraya girip o da çocuklarınız gibi sallanabilseydi.

Adam geri geri çekilirken, kucağındaki çocuğun bacakları pantolonun içinde cansız gibi sallanıyordu.

Kadın:

- Çocuk felci mi geçirdi? Diye sordu.

Adam evet diyerek uzaklaştı. Kadınlar mahçup, çocuklar şaşkın şaşkın adamın arkasından bakakaldılar.

Kemalettin TUĞCU

SÖZLÜK

- **Çınar:** Uzun boylu, kalın dallı, uzun ömürlü bir ağaç.
- **Mızıkçılık:** Oyunbozanlık.
- **Yadırgamak:** Kişiyi yabancı bulmak, ona ısınmamak.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Büyükler de kimi zaman hata yapabilir mi?
- Hikayedeki üç ayrı annenin yanlış ve dikkatsiz davranışlarını nasıl açıklarsınız?
- Aynı hatayı yapmamak için siz ne yapardınız?
- Adam üzülerek oradan uzaklaştı, onları geri çevirmek için neler yaparsınız?

TARTIŞALIM

- Engelliler hakkında neler biliyorsunuz?
- Toplumun bireyleri olarak sizler, engellilere günlük yaşam içinde nasıl yardımcı olabilirsiniz? Örnekler vererek sınıfta tartışınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklere yer veriniz.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.
- Herkesin konuşma hakkı olduğunu unutmayınız.

UNUTMAYINIZ!

3 Aralık Dünya Engelliler Günü

HİKAYE OKUMA BALONU OLUŞTURALIM

- Hikayeyi okurken hissettiklerim;
- Hikayede beğendiğim bölüm;
- Ana düşünceyi belirleme;
- Ben yerinde olsaydım;
- Hikayeyi ben yazsaydım;
- Hikayeyi ben tamamlasaydım.

DERSE HAZIRLIK

- Sanat dalları ve onlarla uğraşan kişilerle ilgili neler biliyorsunuz?

SANAT VE BEN

Sazımdan yükselir en güzel sesler,
Elime alıp da çaldığım zaman.
Arkadaşlık eder bana türküler,
Onlarla beraber olduğum zaman.

Açılır perdeler, gösteri başlar,
İnletir salonu coşkun alkışlar.
Akar mutlulukla gözümde yaşlar,
Tiyatro bileti bulduğum zaman.

Fırça, palet, tuval, renk renk boyalar...
Artık benim olur bütün dünyalar.
Doldurur ruhumu sonsuz hülyalar,
Resimle başbaşa kaldığım zaman.

Heykelden anlarım, unutmam hattı,
Halı, kilim, yazma halkın sanatı.
Elbette severim edebiyatı,
Elime kitabı aldığım zaman.

Ahmet KAPULU

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şiirde hangi sanat dallarından söz ediliyor?
- Şair neden mutludur?
- Şiirin ana duygusu nedir?
- Şiirde anlatılan sanat dallarından hangileriyle ilgileniyorsunuz?
- Bunlarla ilgili neler biliyorsunuz?
- Bu şiiri okuduktan sonra neler kazanabilirsiniz?

ÖĞRENELİM

Güzel şiir okuyabilmek için:

- Okuma amacını belirleme;
- Okuduğu şiiri doğru telaffuz etme;
- Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuma;
- Sesli okumada vurgu ve tonlamaya dikkat ederek okuma;
- Akıcı okuma;
- Şiirin türünü dikkate alarak okuma.

ÖĞRENELİM

Bu şiir konusuna göre **didaktik (öğretici)** şiirdir.

Didaktik şiir, öğretme amacıyla yazılır. Duygulara değil, düşünceye seslenir. Didaktik şiirler bilim, sanat, felsefe, din ve ahlak gibi alanlara özgü bilgiler verir. Bunlarla ilgili kuralları ve ilkeleri bizlere öğretir.

DERSE HAZIRLIK

- Bir romanı okumak mı, yoksa filmini seyretmek mi sizi daha çok mutlu eder? Niçin?
- En son hangi filmi sinemada izlediniz? Anlatınız.

SİNEMA

Öyle sık sık gitmem, ama severim sinemayı. Sık sık gidemiyorum, gözlerim bozuk da onun için. Yoksa şimdi çok güzel, ne iyi filmler yapılıyor! Sinema, elli yıl içinde gelişti, fotoğrafla neler yaratılabileceğini gösterdi. Doğru isterseniz, insanlığı sinemadan önce pek bilmiyorduk. İyi ki doğrudan doğruya sesli sinema çıkmadı da uzun zaman sessiz sinema ile çalışıldı; şimdi ses ne kadar ustalıkla kullanılırsa kullanılsın, sessizliğin de ses kadar, söz kadar zengin olduğu anlaşıldı. Elli yıl nedir ki! Sinema bundan sonra kim bilir daha neler başaracak!

Daha beş yıl önce görüp de pek beğendiğimiz bir filmi bugün bir daha görmek istedik mi, bir türlü çaresi bulunmuyor. Sevdiğim bir şiir, bir romanı istediğim zaman yeniden okuyabilirim; bir bestenin fonograf için plağını alırım, resmin iyi kötü bir kopyasını edinebilirim; tiyatro eserini hiç olmazsa okurum. Sinema için böyle bir şey yok. Bir komediyi, bir trajediyi okur gibi sinema senaryosunu okuyamam ki! Deminden de söyledim; tiyatro başka, sinema başkadır; bir tiyatro eserinin özü kitaptır, sinemanınki ise resimdedir; hem de canlı, yani kıvıldanan resimde. Bir

filmden beş on resmi kesip fotoğraf gibi bassanız, ona sinema denmez ki! Kitabını okuyacağınız senaryo ise filmden büsbütün başka bir şeydir; güzel bir hikaye olabilir, ama, bir film değildir.

Walt Disney'in (Vult Disney) bir filmini görmüştüm. Miki fare orkestra başına geçmiş, Wilhelm Tell'in (Vilhem Tel) uvertürünü çaldırıyordu; ben ömrümde o kadar güzel sanat eseriyle az karşılaştım. Ama ben onu özlediğimde gene görmek isterim, çocuğuma da gösterebilmeliyim. Ne kadar güzel bulduğumu söylediğim kimselere: "Gidip siz de görün!" diyebilmeliyim. Benim o film için "Şöyleydi, böyleydi." demem bir şey değildir. Sözüme inanacak kimsenin o filmi görmesi gerekir.

Sinemanın bir sanat, resim gibi, müzik gibi kalıcı bir sanat olması için, bunun bir çaresi bulunmalıdır. Bir kişinin kitapları olur, plakları olur, resimleri olur; bunun gibi evinde filmleri de olmalıdır.

Nurullah ATAÇ

SÖZLÜK

- **Fonograf:** Gramofon.
- **Senaryo:** Tiyatro oyunu, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin
- **Uvertür:** Operada, perde açılmadan önce orkestranın çaldığı parça.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Sinema, insanlığa ne gibi faydalar sağlamıştır?
- Yazara göre sinema ile tiyatro arasında nasıl bir fark vardır?
- Yazarın sinema ile ilgili isteği nedir?
- Sinemanın kalıcı bir sanat olabilmesi neden gereklidir?
- Metinden çıkardığınız ana fikir nedir?
- Toplu yerlerde sinema ve tiyatro gibi kültür etkinliklerini seyrederken nasıl davranılmalıdır? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

TARTIŞALIM

- Hiç tiyatroya gittiniz mi?
- Tiyatroyla, sinema arasında ne gibi farklar gördünüz?
- Sinema ve tiyatronun birbirinden ayrılan ve benzeyen yönleri üzerine sınıfta tartışınız.

ÖĞRENELİM

Film, tarihi bakımdan ilkin hareketli resimlerin kaydı ve gösterilmesi için kullanılan bir terimdi. Ancak daha sonra genelleştirilmiştir. Film terimi ile birlikte "*Sinema*", "*Gümüş ekran*" gibi terimler de kullanılmaktadır. Filmler gerçek insan ve objelerin kamerayla kayıt edilmesiyle veya animasyon teknikleri ve/veya özel efektlerle her iki unsurun yaratılmasıyla üretilir. Filmlerle bir seri çerçeveler oluşturulur ancak hızlıca gösterildiğinde, izleyicide hareket illüzyonu denilen bir göz yanılgısı oluşur. Çerçeveler arası geçişler görülmediğinden göz sürekli bir akış halinde algılar. Film, resimlerin sihirli hareketidir. Aktörlerin yaptığı bütün hareketler film bandına çekilir. Resimler hızlı bir hareketle yapılır 1 saniyede 24 resim çekilir.

Kısa metrajlı film: süresi 20'den 40 dakikaya kadardır.

Uzun metrajlı film: 1'den 2 saat kadar süreyedir.

Belgesel filmler belli konular üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarının estetik kaygılarla seyirciye yansıtılmasına dayanan sinema yöntemidir. Belgesellerin genel olarak toplumsal olaylara tanık olması beklenir.

Animasyon (Çizgi film), birkaç resmin arka arkaya hızlı bir şekilde gösterilmesiyle elde edilen hareketli görüntüdür. Geçmişte animasyonlar birkaç kağıda istenen resimlerin çizilmesi ve kağıtların hızlıca geçirilmesi veya bir çemberin içine konup döndürülmesi ile yapılıyordu.

ÖĞRENELİM

Makedon sinemasının öncüleri Manaki Kardeşler

Makedon sinemasının öncüleri olan Yanaki (1878-1954) ve Milton (1880-1964) Manaki, Avdela'nın Vlach köyünde doğdular. Manaki Kardeşler birbirinden farklı karakterlere ve mizaçlara sahip olsalar da, yakın işbirliği yaptılar ve birbirlerini hem fotografik hem de sinematografik anlamda tamamlayarak uyumlu bir birliktelik yarattılar. İlk profesyonel aşkları fotoğraftı. 1898 yılında Yanaki bir meslek lisesinde kaligrafi ve çizim öğrettiği lanina'da bir fotoğraf stüdyosu açtı. Aynı sene, Milton Manaki'de ona katıldı ve kardeşinin stüdyosunda fotoğraf sanatını öğrenmeye başladı. Merakı ve gayretli çalışması sayesinde, Milton kısa sürede fotoğraf ustası oldu. Manaki kardeşler ülkenin Osmanlı hakimiyetinde olduğu 1909 yılında, Sultan Reşat'ın Manastır kentini ziyaretini kamerayla filme almışlardı. Devlet Film Arşivinde korunan "Sultan Reşat'ın ziyareti" filmi, Makedonya sinema tarihinin ilk belgeseli olarak gösteriliyor.

Bu vesile ile her yıl Uluslararası "Manaki Kardeşler" film kamerası festivali 16-22 Ekim günleri arasında Manastır şehrinde düzenleniyor.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Öğrencilere, çizgi film, film veya animasyon izletilir.
- Daha sonra izlenenlerden yola çıkarak öğrenciler ile kısa konuşma yapılır.

FİLMİ İNCELEYELİM

Bu filmi izlemeden önceki düşüncelerim

- 1).....
- 2).....
- 3).....
- 4).....

Bu filmi izledikten sonraki düşüncelerim

- 1).....
- 2).....
- 3).....
- 4).....

DEĞERLENDİRME

- 1).....
- 2).....
- 3).....
- 4).....
- 5).....
- 6).....
- 7).....
- 8).....
- 9).....

KAR YAĞARKEN

Yaşı on iki gibi; ancak daha küçük gösteriyor. O kendisini bildi bileli sokaktan başka bir yer hatırlamıyor. Bütün sokaklar onundur. Anası, babası hiç olmamış gibidir. Bütün Eyüp onu tanır. “Sermet!” diye seslendiklerinde dönüp bakmaz, “Sermet Bey!” diye çağrılmayı beklerdi. Bir gün Eyüp’ten ayrılmaya karar verdi. Bütün dostları ile vedalaştı. “Nereye gidiyorsun?” diyenlere, “İstanbul’a.” diyordu.

Bütün İstanbul’u karış karış yıllarca dolaştı. En sonunda Eminönü’nün kalabalığını ve canlılığını görünce “Oh! Şimdi yerimi buldum.” dedi. Zamanla dostlar edindi. Yazları kepenk altlarında, kapı köşelerinde, yük arabalarında uyumaya; hiç sevmediği kışları ise bakkallardan edindiği boş şeker çuvallarının içine girerek kuytularda yatmaya devam etti.

Burada, dükkan sahipleri kendisine boya sandığı yaptılar. Fırçalarının çalınmasını bahane ederek, el sürdürmedi. Başka işleri de aynı şekilde... Dünyada hoşlanabileceği yalnız bir şey vardı: Ötekinin berikinin paketlerini, ufak tefeklerini taşımak.

“Götürelim mi efendim?”

Böyle neler götürmemiş, cılız kollarıyla neler taşımamıştı... İstanbul'un hiçbir deliği yoktu ki oraya bir paket götürmemiş olsun...

Bir kış başlangıcında, yağmurdan iyice ıslanmıştı. Başı döndü, gözleri karardı. Güç bela kendisini barındıran bakkala giderek boş şeker çuvallarından oluşan yatağının yer aldığı çatı aralığında ateşler içinde, yapayalnız, iki üç günde bi “Kalkmayacak mısın?” diye soran çırakların sesleri dışında bir ses duymayarak, haftalarca yattı...

Hastalıktan kalktı; ama artık kıştan tamamıyla nefret ediyordu. Artık öyle zayıf düşmüştü ki, bir gün yüklendiği bir paketi, ağlayarak “Götüremeyeceğim efendim.” diyerek bırakmak zorunda kalmıştı.

Artık eskisi gibi yük taşıyor, bir iki ufak işle yetiniyordu. Mayer Kürk Mağazasının önünü mesken tutmuştu. Orada kürklü bir mankenle dostluk ediyor, onu kürkler içinde gördükçe kendisi ısınmış gibi oluyordu. Acaba bu kürkler çok pahalı mıydı? Böyle bir kürklü paltosu olacak mıydı? Bazen oturduğu kaldırımında geçen kürklü paltoluları sayardı....

Bir gün çuvalların arasından uyanıp sokağa çıktığı zaman etrafı bembeyaz gördü. Kar gökten süzüle süzüle iniyordu. Her günkü gibi mankenin yanına yaklaştı. Fakat nedense bugün ondan nefret ediyordu. Sanki manken “Bak kürküm, bak paltoma!” diyerek kendisiyle alay ediyordu...

Ertesi sabah daha çok üşüyordu. Dün sefertasını taşıdığı müşterisi için bugün Üsküdar vapur iskelesine kadar gitmeyi gözünü kesmiyordu. Yine de sürüklene sürüklene gitti. Müşterisini gördü. Elinde sefer tasından başka bir paket daha vardı. “Sermet Bey, bunu size getirdim.” dedi. Ne olduğunu çok merak ediyordu. Çatı arasına nasıl geldi, paketi nasıl açtı bilmiyordu. Paketin içinde eski ama kürklü bir palto çıkmıştı. Kendi kendine “Ne güzel, ne güzel!” diyordu.

Üstünü başını özenerek düzeltti. Paltoyu sırtına geçirdi. Kalıpçının önüne gelip ayna önünde iyice kendisine bir baktı. “Hepsi tamam.” dedi. Sonra da Mayer'in önündeki mankenin karşısına gelerek, gayet azametli ve ciddiyle dolu bir bakışla: “Bak benim kürklü paltoma!..” dedi.

Halid Ziya UŞAKLIGİL

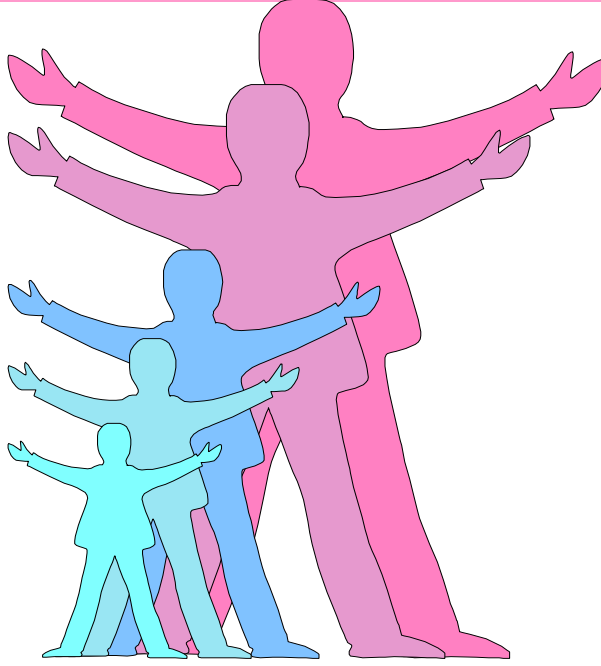
SÖZLÜK

- **Mesken tutmak:** Bir yere yerleşmek.
- **Kürk:** Hayvan postundan yapılan giysi.
- **Sefer tası:** Yemek taşımakta kullanılan ve birbiri üzerine konulup bir sapa geçirilen kaplar.

DERSE HAZIRLIK

- Sizce eğitim neden önemlidir?
- Büyükleriniz size eğitim ile ilgili nasıl öğütler verir?

EĞİTİN BENİ

Eğitin beni, çocukluğumdan başlayarak
Alfabemi öğretin bana.

Çökmüş, yıkılmış umutlar içinde
Gülmeyi, filizlenmeyi öğretin,
Eğitin beni.

Çıkarın beni semalara uçmayı öğretin,
Atın beni deryalara yüzmeyi öğretin,
Eğitin beni.

Güneşi gösterin bana yağmurlu günde,
Kardeşliği öğretin,
Suç aramayın geçmişte, dünde,
Geleceği öğretin,
Eğitin beni.

Tutun elimdeki silahı savaşmayı öğretin,
Millet için milletçe yaşamayı,
Korumayı öğretin,
Eğitin beni.
Insanlık içinde başımı dik tutmayı,
Milletimle gurur duymayı,
Yönetmeyi öğretin,
Eğitin beni.
Üzmeyin kısa bir ömür için
Elime verilen meşaleyi ufuklara taşımayı,
Şehit kanı kokan toprağımı savunmayı,
Ay yıldızlı bayrağımı sevmeyi öğretin,
Eğitin beni.
Fert olarak kısa, millet olarak uzun bir yolda,
Milletçe kalmayı öğretin,
Eğitin beni...

Ahmet VAHAPOĞLU

SÖZLÜK

- **Filiz:** Küçük dal veya yaprak.
- **Sema:** Gök, gökyüzü, felek.
- **Deryalar:** Bir şeyin bol olduğu yer, bilgilerin bol olduğu yer.
- **Meşale:** Aydınlatmaya yarayan değnek, aydınlık.
- **Fert:** Birey.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, sizce kime hitap ediyor ve hangi duygular içerisindedir?
- Şairin istekleri nelerdir?
- Şair sizce niçin bu isteklerde bulunmaktadır?
- Şiirde eğitimin önemi nasıl açıklanmıştır?
- Bu şiirde asıl anlatmak istenen ana düşünce nedir?

DERSE HAZIRLIK

- Mektup yazmayı seviyor musunuz?
- En son kime ve ne zaman mektup yazdınız.

KELOĞLAN'A AÇIK MEKTUP

Sevgili Keloğlan! Geriye dönüp bakıyorum. Bazen o kadar uzağım ki senden. Sana o kadar yakınım ki bazen. İki de şaşırtıyor beni. Yılların oyunu mu bu, bilmiyorum. Seni yanıbaşım da bulduğum zaman bir çocuğum. Yitirdiğimde yetmişbeşlik bir dedeyim. Senin yanında olmak umtlandırıyor beni. Uzaklaşmak korkutuyor.

Ben yılların ezip bozduğu adam. Sen hep güleç yüzlü o çocuk. Hiç büyümeden duruyorsun orada. On, on bir yaşlarındasın. Yine şen, şakrak. Yine tembel, uyuşuk. En çok da kurnaz, zeki. Daha çok cesur, korkak. Ne farkeder... Belki de seni bunun için seviyorum. Sadece bunlardan biri olmadığın için. Bundan olacak, kolay giriyorsun aramıza. İçimizden biri oluyorsun.

Tam elli yaşındayım şimdi. Saçlarım büyük oranda dökülüp ağardı. Biz hızla yaşlanırken sen hiç büyümüyorsun nedense. Hep aynı yaşlardasın. Temiz, çocuksu yüzünle gülüyorsun yılların ardından.

Hep çocuk kalmanın bir sırrı olmalı Keloğlan. Kimsenin olmadığı bir yerde bu sırrı bana söyler misin? Söylersen balon alırım sana. Horoz şekerini alırım. Sinemalarda, atarilere götürürüm. Varsın elliye gelmiş olsun yaşım. Varsın saçlarıma ak düşsün. Ne önemi var. Sen yine eskisi gibi beni çekip alırsın arana. Sen bunun da bir yolunu bulursun Keloğlan.

Ben hızla yaşlanırken senin çocuk kalmanı kıskanmıyorum da değilim. Bazen bunun intikamını çok kötü almayı da düşünüyorum. Hiç olmazsa şu öyküde yapabilirim bunu. Seni kendi yaşıma kadar çekip getirebilirdim. Kel kafanda olmayan saçlarını dökemezdim ama, gözlerinin çevresine bol bol kırışıklar koyabilirdim. Sakalını, bıyığını ağartabilirdim. Biraz daha acımasız oldum mu seni beli bükülmüş yaşlı bir dede yapabilirdim. Eski gücünü, neşeni yok edebilirdim. Yapamadım nedense. Elim varmadı. Senin çocukluğunu yok ederken kendi çocukluğumu da yok edecekmişim gibi korktum. Aslında kendi çocukluğum kalmış mıydı ki? Neyse, geçelim onları. Bir şey kaybedildikten sonra daha iyi anlaşılıyor kıymeti. Sen kaybetme çocukluğunu Keloğlan. Büyümeye heveslenme. Ayaklarındaki çarıklarınla, renki çoraplarınla, ucu çatal sopana takılmış azık çıkınınla kal öylece. En önemlisi yüzündeki çocuksu ışıkları kaybetme. Hele hele dudaklarındaki ıslığı sakın yitirme Keloğlan.

Şimdi yine yakınım sana. Renkli çoraplarında güneşin ışıkları oynuyor. Dudaklarının da aynı ılık; kaygısız, umursamaz. Eşegini de önüne kattığına göre, oduna gidiyorsun herhalde. Bu gün çalışkanlığın üzerinde olmamalı. Bazen eline, yüzüne konan sinekleri kovalamaya üşenirsin de, bazen de çalışkan kesilirsin böyle. Kattığın gibi eşeği önüne, dağ bayır demez aşarsın. Ama odun keserek ormanların tüketildiğini bilirim. Aramızda kalsın, ağaçlar dostum olduğu için tüm Keloğlanlar biraz düşmanımdır da. Azığındaki kuru ekmeği, hatta yamalı bohçanı severim de, o baltanı sevmem işte. Kendimi zorlasam da başaramam. Elimde değil. İsterim ki balta yerine kazma bulunsun elinde. Omuzunda çapa, kürek olsun. Dağdan odun kesmek yerine ağaç dikesin toprağa. Bağ yapasın, bahçe sulayasın.

Sevgili Keloğlan! Beni yeniden çocukluk günlerime döndürmenin yolunu bulamaz mısın? Dev analarıyla pek iyi olmasa da aran, yine epeyce dostların vardır oralarda. Beni yeniden çocukluk günlerine döndürmenin yolunu bulamaz mısın Keloğlan? Ben senin yaşlardayken büyümeyi çok isterdim ki. Sanki hiç büyümeyecek, hep çocuk kalacakmışım gibi ödüm kopardı. Şimdi çocukluktan uzaklaştıkça korkum artıyor. Ne güzeldir çocukluk değil mi? Sararmış başak

saçlıdır tüm çocuklar. Pembe gülücükleri, günlük acıları kırmızı karanfile dönüştürür. Bu yüzden pek severim çocukluğu Keloğlan. Bir yoksul ananla tek eşeğinin olduğuna ara sıra üzülür müsün yoksa Keloğlan? Aldırma. Ne çok sever o anan seni bilir misin? Herşeyin üstündedir o sevgi. Tembel, uyuşuk yanına kızar arada. Ama gönlüne bayılır. Ben de öyleyim biraz. Kelini değil ama, yüreğinin sıcaklığını hep taşıyım yanımda. Seninle Kaf dağlarını aşıp demir çarıklar, demir asalar eskitmişsem, biraz da bu yüzdendir. Sevginin olduğu yerde dağların dümdüz olduğunu sen öğretmedin mi bana?

Biz de sevgiye, umuda inandıysak da pek başarılı olmadık Keloğlan. Şu güzelim dünyayı bir türlü yaşanası kılamadık. Bu toz duman içinde fazla birşey de yapacak gibi değiliz. Aman Keloğlan, canım Keloğlan. Sen kafana göre güzel bir dünya kur Keloğlan. Gül açılıp yaz olsun, dil çözülüp söz olsun. Hep yeşil kalsın umut dallarda, güzellik boy sürsün şekerlerde ballarda. Sen kafana göre güzel bir dünya kur Keloğlan. Bizi düşünme.

Mehmet GÜLER

SÖZLÜK

- **İntikam:** Öc.
- **Heves:** İstek, arzu, bir şeye istek duymak.
- **Atari:** Bilgisayarlarda basit programlarla düzenlenmiş bir oyun türü.
- **Kaygısız:** Kaygısı olmayan, aldırmaz, aldırış etmeyen.

ÖĞRENELİM

Bir şey istemek, bir şey sormak, bir haber vermek için birisine yazılan, posta yoluyla gönderilen yazılara **mektup** denir.

- Okuduğunuz mektubun amacı nedir?
- Yazarın, mektubu bitiriş biçimini nasıl buldunuz?

Yukarıda okuduğunuz yazıda, yazar Keloğlan'a yazdığı mektupta kendi duygularını yansıtmıştır. Sizde sevdiğiniz bir masal kahramanına bir mektup yazmaya çalışınız.

Mektupta Biçim

Hitap: Mektup yazılan kişiye olan ilgi ve yakınlığımıza bağlıdır.

Giriş ve Gelişme: Mektubun amacını belirten bölümdür.

Sonuç: Bu bölümde selam ve iyi dilekler yer almalıdır.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Okunan metni anlama ve çözümleme.
- Öğrenciler gruplara ayrılır. Her gruptan bir öğrenci seçilerek okunan metindeki herhangi bir kahramanı belirlemesi istenir.

BENİM KAHRAMANIM

Öğretmen tarafından belirlenen kahramanla ilgili öğrenciye sorular sorulur.

Keloğlan annesiyle oturuyor.
Senin kahramanın kimle/kimlerle oturuyor?

Keloğlan'ın birçok arkadaşı var.
Senin kahramanının arkadaşları kimler?

Keloğlan annesini, kız kardeşini ve eşeğini çok seviyor.
Senin kahramanın kimleri seviyor?

Şu anda Keloğlan çok mutlu.
Senin kahramanının neler hissettiğini söyler misin?

Keloğlan ormanda yalnız kalmaktan korkuyor.
Senin kahramanının korktuğu şeyler var mı?

Keloğlan bir kulübede oturuyor.
Senin kahramanının oturduğu yeri bize tasvir eder misin?

Keloğlan şu anda pazara gidiyor.
Senin kahramanının şu anda ne yaptığını söyler misin?

Ben Keloğlan'ın adını Mehmet olarak değiştirdim.
Sen de kahramanına bir ad koyar mısın?

DERSE HAZIRLIK

- Dilimizin kurallarını bilmenin ve onu iyi kullanmanın bizlere sağlayacağı faydalar nelerdir?

KÖPRÜMÜZ

Bindiğimiz dolmuş, dün, köprünün tam orta yerinde bozuldu. Yeni köprüden söz ediyorum. Milli onurumuz, köprümüzden.

Köprü üstünde durulması sakıncalı. Düdükler öttü. Memurlar geldi. Bozukluk giderildi. Ama, bu arada, köprünün tam orta yerinde beş dakika kadar kaldık. Alel acele geçip giderken, ya hiç görmediğimiz, ya da görüp sindiremediğimiz nice güzelliklerin o anda farkına vardım. Doya doya seyrettim. Acele yüzünden şu dünyada neleri kaçıırıyoruz, arkadaşlar.

Yayalara köprüden geçme izni verildiği gün gidip ta orta yerde duracağım. Sağ ayağım Avrupa'da sol ayağım Asya'da, bir an gözlerimi kapayıp içime dalacağım. Köprü ile özdeşleşeceğim.

Köprümüz, dünyanın en güzel şehrine, en yüce anıtların ortasına, oturtulmasının saygılı bilincinde. Tıpkı camilerimiz, saraylarımız gibi. Köprünün tam orta yerinde bunları düşündüm.

Köprü nedir? Bir boşluğu kapatan, bir yerden kalkıp bir yere varan yol. Uygarlık, dağları aşıyor, çevre yolları döşüyor, köprüller kuruyor. Ama insanı insana pek ulaştıramıyor. Ay'a, uzaya bile yol açtık, köprü kurduk da aramızda içten, sıcak,

insanca bir ilişki kuramaz olduk.

Çağımız, insandan insana içtenlik köprülerinin kurulması işini yeni baştan ele almak zorundadır. Bütün çalışmaları, hesapları yaparak çevre yollarını vaktinde hazırlayarak, bireyle toplum arasında, tabiat arasında, mutlu bir bütünleşme sağlayarak.

Bunu yapmadıkça bu köprünün, bütün köprülerin, altından tonlarca su, üstünden milyarlarca araç geçer. Ama hep birbirine uzak, birbirinden habersiz. Somurtuk insanları götürür getirirler.

Dil köprüsü.

Dil nedir? kelimelerden örtülü bir başka köprü...

Okuyucuya yanaşmak, onunla küçük bir ilişki kurmak için atılan en sağlam köprü. Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa anlaşır demişler ya.

Bazen insan konuştuğunda daha bozuşabiliyor. Keşke böyle olmazsa...

Anlaşalım ve ne yapıp yapıp birbirimize ilgisiz ve ilişkisiz durmayalım.

Tek tek kopuk adalar gibi kalmayalım.

Haldun TANER

SÖZLÜK

- **Sindirmek:** Kendine mal etmek, anlayışla karşılayıp benimsemek.
- **Özdeşleşmek:** Her türlü nitelik bakımından eşit olan, ayırt edilmeyecek kadar aynı olan.
- **Bilinç:** İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur.
- **Uygarlık:** Medeniyet.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Yazar, bu metinde köprü sözcüğünü hangi iki anlamda kullanıyor?
- Köprüyle dil arasında, hangi yönden bir bağlantı kuruluyor?
- Dil hangi açıdan ve niçin köprüye benzetilmiştir?

TARTIŞALIM

- Sizce günümüzde dilimize gereken önemi veriyor muyuz? Örneklerle açıklayınız ve sınıfta tartışınız.

ÖDEV

- Günümüzde yabancı sözcüklerin dilimizde çok kullanıldığından, dilimizin kirlendiğini ve bozulduğunu fark ediyor musunuz?
- Sizce nedenleri nelerdir? Dilimizi nasıl koruyabiliriz?

DERSE HAZIRLIK

- Bayramlara çocuklar neden çok sevinir? Açıklayınız.

BAYRAM GİBİ GÜZEL

Bayram gibi varlığını yaşadım
iç acılarımı attım birden
dertlerin en büyüğünü yendim
bayram ile
bayram gibi güzelsin

Bayram bir huzur
evrensel hayatın tadı bayram ile güçlü
sevmek içten sevmek insanı
bayramı yaşamak

Zaman ve insan
gönül gözü varlığında
bayram gibi güzel
ezanlar bir ferah
inancım ile bayramı yaşarım

Tüm dertleri yenmenin sırrı
bayram ile
bayram ile bayram ederim
gönlüm rahat mı rahat
hep bayram ediyor insanlığa.

Fahri ALİ

SÖZLÜK

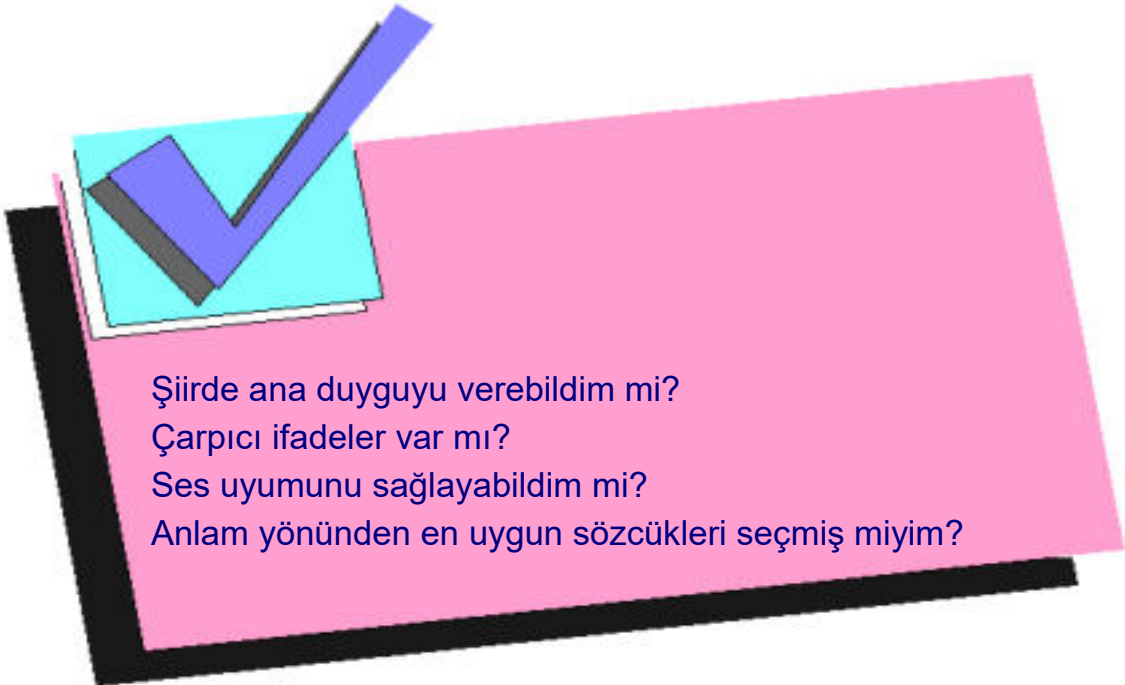
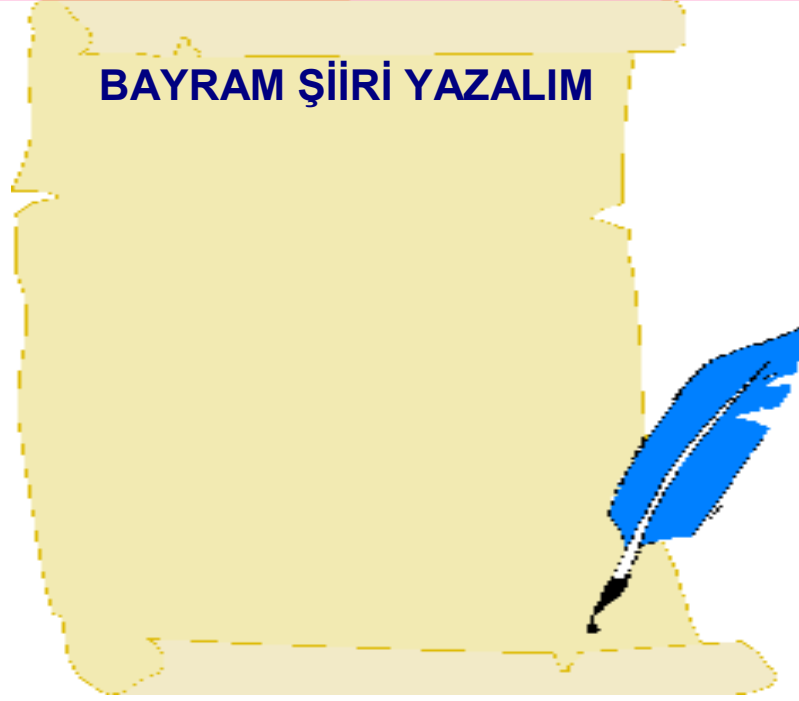
- **Evren:** Düzenli, uyumlu bir bütün olarak düşünülen bütün varlıklar.
- **Ferah:** Gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, “bayram gibi güzelsin” dizesinde neyi açıklamak istemiştir?
- Şiirde hangi duygu işlenmiştir?
- Siz bayramın güzelliğini nasıl yaşıyorsunuz? Açıklayınız.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Bayram kavramının çağrıştırdıklarını tahtaya veya kağıda yazınız.
- Yazdıklarınızdan hangisi sizde en güçlü duyguyu uyandırır?
- Bu duygu ile ilgili aklınıza gelen sözcüklerden hareketle bir şiir yazınız.
- Şiirinize bir başlık bulunuz.
- Yazdığınız şiiri aşağıdaki özellikler bakımından kontrol ediniz.

DERSE HAZIRLIK

- Güzel konuşmak için neler yapmalıyız?
- “*Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.*” atasözünü açıklayınız.
- Bu atasözü hangi amaçla söylenmiştir? Sınıfta tartışınız.

SIHİRLİ SÖZLER

O sabah hava çok güzeldi. İki arkadaş, kaldırımın kenarına oturmuş, ileride, yeni aldığı bisiklete binmeye çalışan Ali’yi seyreliyorlardı. Ali acemiydi. Bisikletin üstünde durabilmek, pedalları çevirebilmek için olağanüstü gayret sarfediyor, fakat beceremiyordu. Mehmet:

- Gel dedi, gidip bir de biz deneyelim.

Küçük Bedri, hayretle arkadaşına baktı. Bisiklet daha yeni alınmıştı. Ali’nin gözü onun üstündeydi. Sonra Ali çok hasas bir çocuktü... Mehmet’in peşinden yürürken vermeyeceğinden, geri çevrileceğinden emindi. Mehmet, arkadaşının düşüncelerini tahmin ediyor, biraz da bu nedenle, onu şaşırtmak için gidiyordu. Ali’nin yanına vardıklarında:

- Günaydın Ali, dedi. Bisikletini güle güle kullan. Çok güzel! Güle güle kullan, diye tekrarladı.

Ali:

- Teşekkür ederim, dedi. Ama binemiyorum.

- Alışırısın, çok kolay. Ağabeyimkine de satmadan önce çok binerdim. Lütfen, izin verir misin? Bir deneyeyim.

- Tabii.

Bedri, her şeyden çok Ali'ye şaşırılmıştı. Onun bu kadar iyi olduğunu hiç, ama hiç bilmiyordu. Şu an öylesine bir görünüşü vardı ki, istese belki Bedri'yi bile bin-dirirdi... Ama Bedri binemezdi. Hele yalnız başına hiç... Hem alışık değildi, hem de boyu yetişmezdi... Fakat hala inanmıyordu. Nasıl vermişti bisikleti Ali!... Mehmet sihirli sözcüklerini bile kullanmamıştı. Kullanmamıştı ama!... Öyle ya... Bedri, arkadaşının konuşmasında bir başkalık olduğunu farkındaydı. Mehmet bisikleti basit cümlelerle istememişti. Bir takım güzel, anahtar sözcükler kullanmıştı. Ne demişti? LÜTFEN, TEŞEKKÜR EDERİM, İZİN VERİR MİSİN? GÜLE GÜLE KULLAN, GÜNAYDIN... Oysa Bedri'ye komik geliyordu bu sözcükler. O, utan-dığından ömründe böyle bir sözcük kullanmamıştı.

Birden Mehmet'in başarısındaki sırrı çözer gibi oldu. Hiç düşünmeden ok gibi yerinden fırladı. Selim efendinin bahçesine girdiğinde yüreği garip bir heyecanla çarpıyordu. Selim efendi, yine şeftalileriyle meşguldü. Bedri yaklaştı:

- Kolay gelsin Selim amca, dedi.

- Sağol.

Bedri, dalları eğilen şeftali yüklü ağaçları göstererek:

- Ne güzel şeftaliler... diye ekledi.

- Lütfen bir tane verir misin?...

Selim efendi başını kaldırıp, şüpheyle Bedri'ye baktı. Onun nezaketle bir şey isteyebileceğine inanamıyordu.

- Seç, beğendiğini kopar, dedi.

- Teşekkür ederim, diye kekeledi.

Şeftaliyi yerken sihirli sözcükleri düşünüyordu. "Evet, o gün Mehmet onunla alay etmiş ama bilip de kullanmamak da direndiği bazı sözcüklerin sihrine artık inanı-yordu..."

Birsen Türköz GÜNGÖR

SÖZLÜK

- **Acemi:** Bir işin yabancısı olan, tecrübesiz.
- **Uysal:** Başkalarına kolayca uyabilen, söyleyeni dinleyip karşı gelmeyen.
- **Fevkalede:** Davranışları çok iyi, çok güzel.
- **Nezaket:** Başkalarına karşı saygılı davranma.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- İki arkadaş kaldırımın kenarında ne yapıyordu?
- Bedri teklif karşısında neler düşünüyor?
- Mehmet, Ali'ye neler söylüyor?
- Bedri, Mehmet'le Ali arasında geçen konuşmaları nasıl değerlendiriyor?
- Bedri, Selim efendiye neler söylüyor?
- Okuduğunuz bu metinden nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?

ÖĞRENELİM

TEŞEKKÜR ETME

Yapılan bir iyilikten sonra teşekkür edilir. Önce bu iyiliğin yararları belirtilir. Sonra teşekkür sözü söylenir.

Örnek:

- Kitabınızı getirdim. Ödevimi hazırlamamda çok işime yaradı. Teşekkür ederim.
- İşine yaradığına sevindim. Gerektiğinde yine alabilirsin.

Ödev:

Size yapılan bir iyiliğe karşı teşekkür sözleri yazın.

ÖZÜR DİLEME

İnsanlar bilerek ya da bilmeyerek zaman zaman hata yaparlar. Hataların kırgınlığa dönüşmemesi için hata yapanın özür dilemesi gerekir. Özür dileyenin samimi ve içten olması gerekir.

Örnek:

- Kaleminizi kırdım, çok üzgünüm, özür dilerim.
- Bir kalemin ne önemi var? Üzülmeysin.
- Kalemi koruyamadım. Yenisini aldım, buyrun.
- Rica ederim, hiç önemli değil.

Ödev

Bir hata yaptığınızı düşünün ve özür dileme yazısı yazın.

DERSE HAZIRLIK

- Çalışmayı seviyor musunuz?
- Çalışmanızı en çok kim istiyor?
- Bugüne kadar monolog okudunuz mu?
- Aşağıdaki metin bir monolog örneğidir. Dikkatlice okuyunuz.

ÇALIŞ

Çalış... Çalış... Çalış...

Elimde olasa sözlüklerden şu çalışmak sözcüğünü kaldıracağım. Bıktım, usandım artık... Çalış, çalış, çalış... Aman kızım, çalış... Yavrum çalış, evladım çalış...

Okullar, daha açılmadan başladılar... Ders yılı bitene dek hep aynı öğüt... Aynı buyruk: Çalış... Sınıfını geç... Çalış, adam ol!

Kafamın içinde sanki bir çekiç, durmadan işliyor. Çalış Fatoş, çalış... 144 Fatoş Gürbüz çok çok çalış!

Acaba, öteki arkadaşların da ana babaları, ağabeyleri, amcaları hep böyle mi söylüyorlar? Hele büyükannem... Beni görür görmez kollarını açar, torununu

bağrına basar: Aman, benim Fatoş'um, mis gibi okul kokuyor. Bugün neler öğrendin, bakayım? Anlat bana... der. Ben de ona:

- Bir çok bilgiler öğrendim babaanneciğim. Çarpma, bölme öğrendim. Problem çözdüm. Hayat Bilgisinden öğretmen, bulaşıcı hastalıkları anlattı. Türkçeden sınav yaptı. Ben sorularının hepsini doğru yanıtladım, deyince babaannemin yüzü güler:

- Aferin, benim akıllı kızım... Çalışkan kızım... Her zaman böyle çalış, emi yavrum?

Bakınız, çalış kökünde türeyen çalışkan sözcüğüne bir diyeceğim yok... Öyle sanırım ki tüm okullu çocuklar, tüm öğrenciler, en çok bu sözcüğü severler. Ben de öyleyim. Birisi, bana çalışkan derse öyle sevinirim ki... Hele bu güzel sözcük, benim için sevgili öğretmenimin ağzından çıkarsa, dünyalar benim olur.

- Babaannemin de bana çalışkan demesi, hoşuma gitti ama, sonunda çalış... Demese daha çok sevinecektim. Ayıp değil ya, bu söze karşı alerjim var. Büyüklerim, çalış sözünü, başıma kakınç etmeseler daha çok çalışacağım. Her yıl sınıfımı geçiyorum. İşte altıncı sınıfa dek aksamadan, bütünlemeye kalmadan geldim. Biri çalış... demiyor mu, derslerimden buz gibi soğuyorum. Ödevlerimi yapmak, canım istemiyor. Üzerime bir ağırlık basıyor. Esnemekten çenelerim ayrılıyor, sanki... (Esner) Bakınız, yine esnedim, yine gevşedim. Çalış sözcüğü bana uyku ilacı etkisi yapıyor. Oysa yapılacak ne kadar ödevim var.

Bütün ders yılı boyunca çalışıp ara sıra da ipe un serdikten sonra yıl sonu geldi. Pekiyi dereceli karnemi alıp koşa koşa eve gelince annem, babam, ablam, babaannem, hepsi beni ayrı ayrı kucakladılar, öptüler.

"Çalışkan kızım", dediler. Hah şöyle... Tanrı'ma şükürler olsun, bu övgüye çalış sözü eklenmedi.

- Çalışkan evladım... Seni bütün kalbimle kutlarım.

Hepsinin ellerini öptüm. ONLAR DA BENİM YANAKLARIMDAN ÖPTÜLER. Evde değerim arttı. Akşam babam gelince o da sevindi. Gıcır gıcır bir para verdi. Beni sevip okşadı.

O günden sonra, bütün tatil boyunca, çalış sözcüğü, yön değiştirdi. Onu, yine sık sık duyuyorum ama, bakınız nasıl:

- Fatoş, öğlenleri biraz uyumaya çalış!
- Tabağındaki tatlıyı bitirmeye çalış!
- Bütün kış yoruldun, artık dinlenmeye çalış!
- Biraz kilo almaya çalış!

- Arkadaş edinmeye, gülüp eğlenmeye çalış!

Bakınız, çalışmanın bu türleri, benim de işime geliyor. Böyle hoş tutuldukça nazlanmam artıyor. Onlar da üstüme düştükçe düşüyorlar. Yaz sona ererken yine yüreğim oynamaya başlıyor. Çalış sözcüğü, bir kocaman dev olmuş, üzerime doğru geliyor sanki...

Ama ben akılandım. Bu yıl o kadar çok çalışacağım ki, kimse bana ağzını açıp çalış diyemeyecek...

Ne olur, siz de çocuklarınıza çalış diye çalışmaktan soğutmayın, olmaz mı? Ne dersiniz? Biraz da susmaya çalışayım mı?

Melahat SEZENER

ÖĞRENELİM

Monolog: Kişinin kendi kendine konuşması. Monolog, konuşmada tek veya fazla kişinin olmasından ziyade benimsenen tek ve aynı bir görüş üzerinde konuşulmasıdır. Monolog aynı fikir üzerinde tartışma olduğundan, sayıca birden fazla kişi de olsa, tartışma yine monologdur. Bir tiyatro oyununda oyuncunun sahnede sesli düşünmesi, konuşmasıdır. Oyuncu doğrudan doğruya seyircilere seslenmesidir. Okuduğunuz metin tek başına konuşmaya dayalı yazılmış bir metindir.

- Okuduğunuz monoloğun amacı nedir?

Diyalog, bilindiği gibi iki kişinin karşılıklı konuşması ve sohbetidir. Bu anlamıyla diyalog, tek kişinin veya kişinin kendi kendine konuşması anlamına monologun zıddıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şey, diyalog veya monologun iki veya tek kişinin konuşması değildir. Diyalog, bir konu etrafında iki farklı görüşe sahip iki veya daha fazla kişinin konuşmasıdır. Dolayısıyla diyalog, konuşmada tarafların iki veya fazla kişi olmasından ziyade farklı iki görüşün tartışılmasını ifade eder.

DERSE HAZIRLIK

- Büyüklerimiz neden çocukluğunu özler?
- Çocukluk anıları unutulur mu?

ÇOCUKLUK GÖZYAŞLARIM

Çocuk oyunlarında çocukluğum
Sevinci yaşamış mutluluğu sezmiş
Top koşturmaktaki zevklerim
Anlatılmaz anlatılmaz anlatılmaz
Bugün zamanın getirdiğinde darılırım
İğrençliklerin varlığını görerek
Aniden anımsarım çocukluğumu
Çocuk gözyaşlarım varır hayalime
Bir parça ekmeği şekerledim
Üzerine de su serptiğim çocukluğum
Acısız mı geçti dertsiz mi
İç içe gelen sızılarla kavrulduğum
Tere yağıyla yağlanmış ekmeğim
Üstüne kırmızı biber serptiğim
Doyumsuz oyunlardaki gözyaşlarım
Çocukluk gözyaşlarım varır hayalime.

Fahri ALİ

SÖZLÜK

- **Zevk:** Hoş duygu, hoş giden ve eğlendiren şey.
- **Sezmek:** Hissetmek, olacak bir şeyi anlamak.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Bu şiirde, şair çocukluğuna dönerek nelere anlatılmaz demiştir?
- Şairin unutulmaz anıları nelerdir?
- Şiirde ağır basan duygu nedir?

DERSE HAZIRLIK

- Büyüklerinizden dinlediğiniz bir masalı arkadaşlarınıza anlatınız.

MASAL YASTIĞI

Bir gece, ninem yatakları hazırlamıştı. Yatağım yamalıydı, yastığım da yarı yırtık, yarı yamalı, kumaşının mavisi solmuş, eski bir şeydi. Nineme bunun nedenini sordum.

Varsın böyle olsun be oğlum, demişti. Varsın böyle kalsın ne olacak. İçinden sana masallar çıkıyor işte. Sen uyuyunca masallar da birer birer ondan çıkıp senin gözlerine doluyorlar. Görmüyor musun? Söyle bakalım, kim de var böylesi? Böyle bir Masal Yastığı'nı dünyanın hiçbir yerinde bulamazsın.

Ninem bunu söyledikten sonra, az önce anlattığı masalında etkisiyle, renkli düşlerle dolu bir uykuya dalmıştım. Sonradan da, işte, adını ninemin taktığı bu Masal Yastığı ile övünmeye başlamıştım.

- Böyle bir şey, altın kuplu fincanları olan Hacı Fahri'nin evinde bile yoktur, diye böbürlenmiştim.

Bu böbürlenmem, ninemin başına iş açmıştı. Bir akşam, büyükler kahveden döndükten sonra Celal, Ömer, Tulum Osman, Saat Abdullah bize geldiler.

Ninem çocukları görünce sevindi. Onlara, külde pişirdiği patateslerden verdi. Ardı ardına üç masal anlattı. Uyku zamanı gelince de, o dillere destan Masal Yastığı'nı çıkarıp yatağın başucuna koydu. Yatağın ünü yok olmasın diye, bir yıldır yamıyordu bunu.

- Haydi iyi geceler size, dedi. Az sonra gözlerinize renkli renkli masallar dolacak.

Sabahleyin, ayaklarımızı yırtık yorgandan zorla çıkarıp:

- Ayağımı bıraksana, ayağımı.
- Bu benim ayağım be, ne diye öyle çekiyorsunuz?

Biz böyle çekişip dururken, ninem de karşımıza dikilmiş, kış kış gülüyordu.

- Eh, nasılsa artık hepiniz yeni birer masal sahibi oldunuz, diyordu.
- Bu Masal Yastığı değil, bulmaca gibi bir şeymiş, dedi Tulum Osman.
- Gece düş gördün mü sen de?
- Evet.
- Demek ki gerçekmiş. Demek ki Masal Yastığı sana da düşü getirmiş.

Öyle değil mi çocuklar?

- Öyle öyle, diyerek bir ağızdan onayladılar ninemi.

Çocuklar, gece gördükleri düşleri, dinledikleri masallara değil benim yastığıma bağlayarak, bu işe inanmışlardı. "Haydi canım hiç öyle şey olur mu? Yastıktan masal çıkabilir mi, sen ne diyorsun?" diyerek karşı çıkmadılar. Yastığımla övünmeye engel olamadılar.

Ninem çocuklarla oynamazdı, ama oyunlarında hep yaşardı...

Hasan MERCAN

SÖZLÜK

- **Böbürlenmek:** Övünerek kabarma.

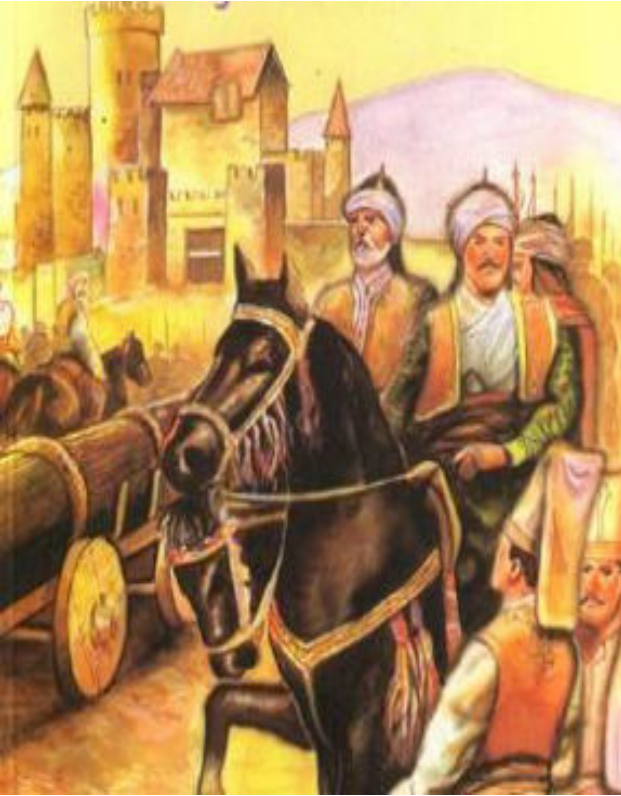
DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Hikayedeki ninenin portresini çizebilir misiniz?
- Yamalı yatak, yırtık yastık neyin belirtisidir?
- Nine torununa savaş sonrası yoksukluğu nasıl ve ne ile belirtmiştir?
- Nine karşılaştıkları acı gerçeği torunundan nasıl saklamıştır?
- Yazarın size söylemek istediği nedir?

DERSE HAZIRLIK

- Bu güne kadar Ömer Seyfettin'in hangi hikayelerini okudunuz?
- Okul kütüphanesinde bulunan Ömer Seyfettin'in hikayelerinden birini daha okuyunuz. Kısaca özetini yazınız ve arkadaşlarınıza anlatınız.

KÜTÜK

Alacakaranlık içinde sivri, siyah bir kayanın belli belirsiz hayali gibi yükselen Şalgo burcu uyanıktı. Mor dağlar gittikçe koyulaşıyor, gittikçe kararıyordu. Yamaçlardaki dağınık gölgeler, kuşsuz ormanlar, hıçkırın dereler, kaçan yollar, sanki korkunç bir fırtınanın gürlemesini bekliyorlardı. Burcun tepesinde beyazlı siyahlı bir bayrak, can çekişen bir kartal ıstı-rabıyla, kıvranıyordu. Gökte hiç yıldız yoktu. Arslan Bey, hademesinin tuttu-ğu billur bardaktaki yakut suyu içti. Yeniden doldurulan çubuğunu çeki-yor, kahyasıyla öteden beriden konu-şuyordu.

Konuşurken düşündüğü hep kendi planıydı. Yine göğe dalmıştı. Birdenbire sordu:

"Hava kapanıyor gibi, değil mi?"

"Evet.. "

"Bakalım yarın..."

"Hücum mu edeceğiz beyim?"

"Hayır canım, hava bozsun, görürsün."

Kahya, yine bir şey anlamadı...

Bir sabah...

Binlerce bacadan henüz ttmş soğuk, nemli bir duman kadar koyu bir sis her tarafı kaplamıştı. Hiçbir şey görünmüyordu. Arslan Bey atını hazırlatmıştı. Yine yapayalnız, her günkü gittiği yere doğru kaybolacaktı.

O kadar neşeli idi ki...

Öğleye doğru sis açılmaya başladı. Askerler, sallanan siyahlı beyazlı bayrağı ile şalgo'yu bir hayal gibi gördüler. Sesler kesildi. Kuzeyden esen bir rüzgar dumanları dağıtıyor, gerilere, ormanlara doğru sürüyordu.

Artık herkes birbirini görüyordu. Kaleye pek yaklaşmıştı. Askerler, gözleriyle kumandanlarını aradılar. O burç kapısına giden yolun gediğinde atıyla dolaşıyordu. Burcun tepesinde, siperlerin arasında, kalkanlı, tüfekli adamlar geziniyordu. Cesur Arslan Bey, kır atını ileriye sürdü. Kaleye yüz adım kadar yaklaştı. Arkasındaki kahyasıyla, genç tercüman koştular...

Gr sesiyle haykırdı:

"Hey bre şalgo muhafızları!... Ben, padişahımın dedesine sizin kralınızın memleketlerinden büyük yerler zaptetmiş Bosna Valisi Yahya Paşa'nın torunlarındanım. Atam Hamza Bali Bey, daha on dört yaşında iken sizin ordularınızı perişan etmiştir. Ben, hangi kaleye gittimse geri dnmemişim, daha geçen gün iki küçük topla Boza Kalesi'ni yerle bir ettim. Haydi gelin. Siz de teslim olun. Boş yere kanınızı dktrmeyin..."

Kale ile beraber bütün ordunun işittiği bu teklifi, tercüman, avazı çıktığı kadar bağırarak tekrarladı.

Derin bir sessizlik...

Arslan Bey'in atı duramıyor, şaha kalkıyor, sağa, sola tepiniyordu, kahya, dizgininden tutmaya çalışıyordu.

Burcun tepesinden bir cevap verdiler. Tercüman tekrarladı:

"Ne gibi şartlarla, diyorlar beyim."

Arslan Bey, deminkinden daha sert bir sesle haykırdı:

"şartım filan yok. Biz teslim olanın canına kıymayız. Elli manda ile buraya getirdiğim bu topun iki gllesiyle binlerce şalgo kuvvetinde olan İstanbul kaleleri tuzla buz oldu. İşte İstanbul'u alan bu top... Bir kere ateş edeceğim. İkinci ateşe gerek yok. Ne kaleniz kalacak, ne de kendiniz. Acıyorum size..."

Biraz sonra...

şalgo'nun tepesinde, şan, namus kefeni olan uğursuz beyaz bayrak dalgalanıyordu. Demir kapılar açılmıştı. Korkudan sapsarı kesilen tuğla kumandan, altın kılıçlı asilzadeler, zırhlı şövalyeler, Arslan Bey'in önünde dize gelmişlerdi. Silah-

ları alınan düşman ikişer ikişer bağlanıyor, al yeşil bayraklarla kalenin tepesine dolan askerler bağırıyorlar, aralarındaki dervişler, bedenlerden sarkarak ezan okuyorlar, tekbir çekiyorlardı.

Teslim olan kumandana Arslan Bey;

"Korkmayınız. Hayatınız bağışlanmıştır. Biz Vire'yi bozmayız. Gelin, size elimanda ile buraya getirdiğim topu seyrettireyim..." dedi.

Tercüman bunu tekrarlayınca hepsi birbirlerine bakiştılar. Bu müthiş, bu korkunç aleti yakından görmeyi hem merak ediyorlar, hem çekiniyorlardı. Arslan Bey'in arkasına takıldılar. Büyük topa doğru yürüdüler. Yaklaşınca Arslan Bey;

"İşte" dedi, "Sizin böyle topunuz var mı?"

Düşman kumandanı tercümanla cevap verdi:

"Hayır."

"Niçin yapmıyorsunuz?"

"Bilmiyoruz."

Genç, iri bir şövalye tercümana bir şeyler sordu. Arslan Bey;

"Ne diyor?" dedi.

"Bey bu topu kaç günde İstanbul'dan buraya getirmiştir, diyor."

"Sen de ki: İstanbul'dan getirmemiş. Burada bir hafta içinde kendisi yapmış."

Tercüman bu sözleri söyleyince esirler afallaştılar. Arslan Bey, daha ziyade yaklaşp elleriyle yoklamalarına, daha yakından görmelerine müsaade ettiğini söyledi. Mağrur kumandan, kahraman asilzadeler, cesur şövalyeler, büyük topun etrafında toplandılar. Esirler topa elini sürdüler. Deliğini aradılar. Bulamayınca sarardılar. Sonra kızardılar. Birbirlerine bakiştılar. Öyle kaldılar. Yere bakan kale kumandanı titreyerek mırıldandı. Arslan Bey, tercümana baktı;

"Ne diyor?"

"Bu mertlik değil... diyor."

"Ona sor ki: Henüz bir kere patlamayan bir toptan korkarak, hemen teslim oluvermek mi mertliktir?"

Tercüman sordu.

Kale kumandanı, gözlerini yerden kaldırıp cevap veremedi. Asilzadeler, şövalyeler, birbirlerinin yüzlerine bakmaya cesaret edemediler, ani bir ölüm darbesiyle vurulmuş gibi oldukları yerde donup kaldılar.

Bir güllesiyle kaleyi yıkacak olan bu korkunç top, siyaha boyanmış kocaman bir kütükten başka bir şey değildi!...

Ömer SEYFETTİN

SÖZLÜK

- **Kütük:** Kalın ağaç gövdesi, kesilmiş ağaç gövdesi.
- **Burç:** Kale duvarlarından daha yüksek, kale çıkıntısı.
- **Cet:** Dede, ata.
- **Dize gelmek:** Baş eğmek, boyun eğmek.
- **Erkan:** Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler.
- **Kethüda:** Devlet büyüklerinin birtakım işlerini gören kimse.
- **Müphem:** Belirsiz.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Türk kumandanının hayal ettiği nedir?
- Düşmanları hakkında kumandanın düşünceleri nedir?
- Arslan bey, kaledekilerle savaşmadan önce hangi teklifte bulunuyor?
- Sebep olarak neyi gösteriyor?
- Kaledekiler teslim olduğunda Türk kumandanı onlara nasıl davranıyor?
- Şövalyelerin merak ettiği nedir?
- Esirlerin top zannetmeleri aslında nedir?
- Arslan beyin son sözü nedir?
- Hikayenin ana fikri nedir? Açıklayınız.

TARTIŞALIM

- Hikayedeki Arslan Bey'in davranışından hareketle "**Akıl, akıldan üstündür.**" sözünü tartışınız.

ÖĞRENELİM

Okuduğunuz "**Kütük**" adlı hikaye, Türk'ün cesaret ve zekasını gösteren güzel örneklerden biridir.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Hikayeden hareketle etkinlik düzenlenir.
- Yazılanlar sınıf ortamında okunur.

HİKAYEYİ BEN YAZMIŞ OLSAYDIM

Karakterlerin adları, hikayede beğendiğin ve beğenmediğin yönler nelerdir?

Değiştirmek istediğin bölüm var mı?

Hikaye hakkındaki duyguların.

En sevdiğin/sevmediğin bölüm. (nedenleriyle birlikte)

Sen olsan hikayeye nasıl bir ad verirdin? Neden?

Olayın geçtiği yeri betimler misin?

Hikayede en sevdiğin benzetmeler nelerdir?

Sana ilginç gelen olay veya kişi hakkında yazar mısın?

Hikayeden çıkardığın sonuç nedir?

Hikayeyi sen yazsaydın, sonunu nasıl bitirirdin?

Hikayenin yazarına mektup yazmak isteseydin neler yazardın?

DERSE HAZIRLIK

- Okulunuzda hiç suç işlediniz mi?
- Suçlandığınız veya iftiraya uğradığınız bir olayı arkadaşlarınıza anlatınız.

SUÇLU KİM

Hava çok soğuktu, lapa lapa kar yağıyordu. Okula gelen çocuklar paltolarının yakalarında ve başlıklarının üzerinde toplanan karları silkeliyorlar, doğruca sınıflarına giriyorlardı.

Bahçede Nejat'tan başka kimse yoktu. O, bu lapa lapa yağan karın altında dolaşmaktan haz duyuyor, içinden:

- Ah, diyordu! Şu ders zilinin çalması biraz gecikse!

Birden okul kapısından en sevdiği arkadaşı Erdoğan'ın girdiğini gördü ve sevinçle bağırdı. Erdoğan, yakalarını kaldırmış, adeta paltosunun içine büzülmüştü. Başını isteksiz isteksiz kaldırdı. Nejat'a baktı, hafif bir sesle:

- Günaydın! dedi.

Nejat sevinçle ellerini çırparak:

- Günaydın Erdoğan, dedi. Haydi gel de zil çalınca kadar bahçede dolaşalım. Bak, ne güzel kar yağıyor!

Erdoğan, deminkinden daha zayıf bir sesle:

- Ben üşüyorum, sınıfa gireceğim, dedi.

Nejat onun bu haline şaşırılmıştı. Çünkü Erdoğan çok sıhatli, çok çalışkan fakat o kadar da yaramaz bir çocuktur. Okuldaki her muzipliğin içinde mutlaka onun parmağı olur, hemen hemen her büyük suçu o işler, bu yüzden ceza alan öğrencilerin başında mutlaka o bulunurdu.

- Üşüyor musun?

- Hem de nasıl!

Nejat, arkadaşının başını eliyle yokladı. Onu biraz ateşli buldu:

- Galiba biraz ateşin var, dedi. Ama benim ellerim de adam akıllı soğuk. Haydi içeri girelim de öğretmene söyliyelim. Sana derece koysun. Şayet ateşin varsa, eve dönersin.

Sınıflarının önüne geldikleri zaman Erdoğan birdenbire durdu. Nejat da

durdu.

- Sakın, sakın öğretmene ateşimin olduğunu söyleme!

Nejat durdu, arkadaşının karşı gelmesine önce şaşırды, sonra da sevindi.

Belki bir muziplik düşünmüştür, diye aklından geçirdi. Merak ederek:

- Neden? Dedi.
- Nedeni var mı? Bugün yazılı sınavımız var.

Erdoğan henüz sözünü bitirmişti ki sınıflarının içinde bir şangırtı koptu. Kapıyı merakla açtılar, içeri girdiler. Siyah tahtanın arkasındaki büyük pencere camı kırılmıştı.

Sınıftaki bütün çocuklar birbirlerine şaşkın şaşkın bakıyordu.

- Camı kim kırdı?

Şangırtı öğretmenler odasında da duyulmuştu. Onlar da dışarı fırlamış, sınıfa koşmuşlardı. Beşinci sınıfa girdiklerine soğuk bir rüzgar yüzlerine yayılınca, camın burada kırıldığını anlamışlardı. Hemen sordular:

- Camı kim kırdı?

Herkes susuyordu. Başöğretmen öfkelenmiş, kalın ses sesiyle:

- Size soruyorum. Camı kim kırdı?

Başöğretmen tekrar sordu:

- Söyleyin, diyorum camı kim kırdı?

Öğrenciler susuyorlardı. Sınıf öğretmenimizin gözleri birden Erdoğan'ın üzerine çevirdi. Ona takıldı, kaldı. Geldi Erdoğan'ın önünde durdu, kısık bir sesle:

- Sen mi kırdın? dedi.

Erdoğan, vücudundaki ateşten çakmak çakmak olmuş gözlerini öğretmenimize çevirdi, başını iki tarafına salladı:

- Hayır, hayır öğretmenim dedi. Camı ben kırmadım!

Başöğretmen de yanlarına yaklaşmıştı. Okulun bu en yaramaz öğrencisini o da tanıyordu ve onda da bir inanç var ki, camı Erdoğan kırmıştı.

- Söyle dedi. Niçin kırdın camı?
- Ben kırmadım, efendim!

Başöğretmen birden sinirlendi:

- Sus, terbiyesiz! dedi. Bir de yalan söylüyorsun!

Erdoğan başını önüne eğdi. Başöğretmen ısrar etti:

- Niçin kırdın? Onu söyle!

Nejat arkadaşının suçsuz olduğunu biliyordu. İçinden bir ses, susma, karşı çık, diyordu, korkma söyle!

- O kırmadı, efendim!

Başöğretmen gözlerini Nejat'a dikti:

- Öyleyse kim kırdı?
- Biz görmedik efendim!
- Sus!

Başöğretmen Erdoğan'a döndü ve:

- Şimdi sana ceza veriyorum! Tam bir saat aşağıdaki soğuk koridorda yalnız başına kalacaksın! Haydi bakalım yürü!

Erdoğan başını önüne eğdi. Vaktiyle çok yaramazlık ettiği için şimdi ne söylese inanmayacaklardı. Çaresizlikle sınıfın kapısına doğru yürüdü. Nejat suçsuz ve hasta arkadaşına içi burkula burkula baktı. Dayanamadı. Tekrar konuştu:

- Camı o kırmadı, efendim.

Bütün sınıf Nejat'a baktı. Başöğretmen:

- Ne demek istiyorsun? dedi. Bu suçu arkadaşını gizlemek mi niyetin!
- Bu suçsuzun ceza çekmesini istemiyorum... Camı ben kırdım!

Erdoğan bir itiraz hareketi yapmak isteyince Nejat atladı:

- Pencereden dışarı bakıyordum dedi. Başımı cama çarptım.

Sözünü bitirir bitirmez cezasını çekmek üzere Erdoğan'ın döndüğü kapıya doğru yürüdü.

Serve İMRE

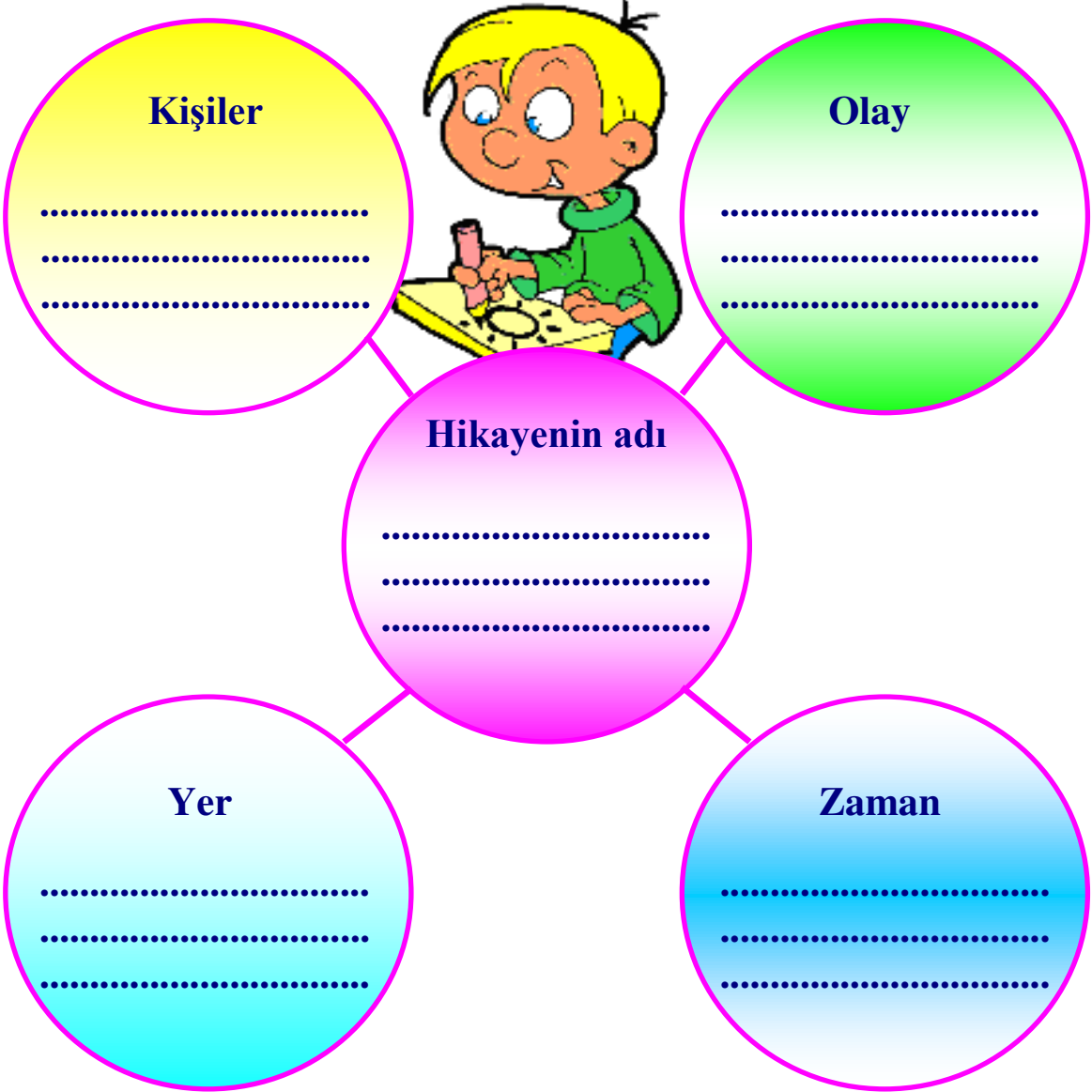
SÖZLÜK

- **Muziplik:** Yaramazlık, takınganlık.
- **Şangırtı:** Cam kırılırken çıkan ses.
- **İtiraz:** Bir şeye karşı söyleme.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Hikayenin ana konusu nedir?
- Olay kaç kişi arasında geçiyor?
- Öğretmenlere göre suçlu kim?
- Size göre suçlu kim olabilir?
- Öğrencilerin davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- İftirayı nasıl engelleyebilirsiniz?
- Yazarın bize vermek istediği öğüt nedir?

HİKAYE'ye BAĞLI KALARAK HİKAYE HARİTASI OLUŞTURALIM

Kişiler
.....
.....
.....

Olay
.....
.....
.....

Hikayenin adı
.....
.....
.....

Yer
.....
.....
.....

Zaman
.....
.....
.....

SÖZLÜ ANLATIM

BİR HİKAYE ANLATALIM

Okuduğunuz hikayeyi anlatınız. Önce hikayenin başlığını söyleyiniz. Olayları oluş sırasına göre anlatmaya çalışınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin arasından baş kahramanı seçiniz ve bazı özelliklerini söyleyiniz.

- Bu hikayeyi siz yazmış olsaydınız, yazıya nasıl bir başlık yazardınız?

DERSE HAZIRLIK

- Anne sevgisi ile ilgili bir öz deyiş veya atasözü biliyor musunuz?
- Bildiklerinizi arkadaşlarınıza okuyunuz.

ANA

Ninnin halâ kulaklarımda
Ana

Ellerin başımı okşuyor halâ
Ana

Anaların en güzeli, en şirini sen anaların nur tanesi,
Üstelik
Anaların bir tanesi sen!

Ana
Saçlarımı tarıyor parmakların

Ana
Sözlerin halâ öğüttür bana.

Avni ENGÜLLÜ

SÖZLÜK

- **Şirin:** Sevimli, cana yakın, tatlı.
- **Nur tanesi:** Nur yüzlü, çok güzel.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, annesine yazdığı şiir ile ona karşı büyük sevgisini nasıl dile getirmiştir?
- Şair anneler gününe özel annesine şiir yazarak hediye etmiştir.
- Sizde böyle bir hediye yazmaya çalışınız, şiiri annenize okuyunuz.
- Siz şiire yeni bir şey eklemek ister miydiniz?

DERSE HAZIRLIK

- Çiçekleri seviyor musunuz?
- En çok sevdiğiniz çiçek hangisidir?

ÇİÇEK VE UMUT

Çocukluğumun yedi yaşına kadarki altın çağı bütün tarlalarında geçti. Altın çağı diyorum; çünkü renkleri, çiçekleri, ağaçları, küçük böcekleri, badem kabuklarını, deve dikenlerini tanıdığım çağdır bu.

Sanki her şey bana gülümserdi. Toprak, gök yüzü, badem ağaçları ve akşam sefaları... En güzel gülümseyen de, koyu pembe açmış çiçekleriyle akşam sefalarıydı.

Akşam vakti, kavak yaprakları nazlı nazlı kımıldar ve biz ayaklarımızı yıkamak için tulumbanın başına inerdik. Tulumbayı bazen dedeme benzettiğim olurdu. Dedem de öksürür, her öksürme sesi onun var olduğuna işaret ederdi.

Ayaklarımızı yıkarken dedem daima yanımızda olur, tulumbanın kenarına çömelir ve bizi seyrederdi. Annem yukarıdan, iyi yıkanmamızı, yüzümüzü, ayaklarımızı sabunlamamızı tenbih ederdi. Dedem bunları bakışlarıyla tasdik eder, mavi gözlerinden içimize sevgi aktırırdı.

Yıkama işinden sonra, bütün ilgimiz akşam sefalarına kayardı. Tulumbayı çepeçevre sarmışlardı. Yemyeşil yaprakları, incecik dalları ve orta boylarıyla birbirine girmiş, elele tutuşmuş gibi dururlardı. Akşam vakti de koyu pembe çiçekleri kapanmış olurdu.

Her akşam vakti; dedem bize, sabah bu çiçeklerin açtığı anı göstermek için söz verirdi. Fakat biz bu anı, hiç yakalayamazdık.

Sabah annem ve babam tütüne gider, dedemle anne annem tarla evinde kalırdı. Tütüne çok erken gidilir, kahvaltı tepsisi tarlaya taşınırdı. Annemle babamın kahvaltısını dedem götürür, bu görevini yaptıktan sonra bizi kaldırırdı. Bu zamana kadar güneş doğmuş olmazdı. Sırtımıza ceketlerimizi verir ve birlikte tulumbaya inerdik. “Çiçekler bizi beklememişler, açmışlar” diye, çiçekleri dedeme şikayet ederdik. Dedem “yarın” derdi. Ne güzel şeydi yarını beklemek. Açarken görmesek bile.

Yüzümüzü tulumbanın soğuk suyuyla değil de, çiçeklerin yeşil ve pembele-riyle yıkamış gibi olurduk. Sonra dedem bize, anne ve babamızın yanına götürürdü.

Bizim aile, sabah erken kalkamktan hiç şikayet etmezdi. İçimden, “Annem, babam çalışmayı çiçeklerden öğreniyorlar. Çünkü akşam onlar gibi kapanıp, sabah erkenden uyanıp açıyorlar.” derdim.

Kahvaltı tepsisini eve kardeşimle geri getirirdik. Dedem, orada biraz daha kalırdı. Biz kuş cıvıltıları içinde çiçeklerin etrafında koşar, şarkılar söylerdik.

Bir sabah yine umutla, akşam sefalarının açacağı anı görmek için kalkmış-tık. Tulumbanın başına indik. Akşam sefaları açmamıştı. Şaşırılmış-tık. Yeni mi açacaklardı acaba? Bekledik sabırla, umutla... Güneş, dağların ardından altın başını gösterinceye kadar bekledik. İçimizde bir şeyşer eridi, renkler soluklaştı. Çiçekler açmıyordu.

Hala o bekleyişteyim! Kapanan akşam sefaları açılacak ve dedem, tahta merdivenlerden tulumbanın başına inecek ve biz yüzümüzü yıkayacağız...

Ayşe İLKER

SÖZLÜK

- **Çocukluğumun altın çağı:** En parlak ve mutlu dönemi.
- **Devedikeni:** Yol ve tarla kenarlarında yetişen, boyu uzun bir bitki.
- **Tulumba:** Suyu derin kuyulardan çekmeye veya yüksek yerlere iletmeye yarayan araç.
- **Tenbih etmek:** Bir işin yapılmasını öğütlemek.
- **Tasdik etmek:** Doğrulamak, onaylamak.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Yazarın yedi yaşına kadarki zamanı nasıl geçmiştir?
- Bu çağa neden altın çağı diyor?
- Yazar, dedesi ile tulumba arasında nasıl bir benzerlik buluyor? Neden?
- Akşam sefası nasıl bir çiçekmiş? Tanıtınız.
- Her akşam dede çocuklara ne sözü veriyor?
- Bu sözü neden bir türlü gerçekleştiriyorlar?

ÖDEV

- Hikaye nedir? Özelliklerini parçadan da yararlanarak anlatınız.
- Okuduğunuz hikayenin başlığı nedir?
- Bu başlık, hikayede anlatılanlara uygun mudur?
- Siz bu hikaye için, başka hangi başlıkları düşünürsünüz.

SÖZLÜ ANLATIM

BİR HİKAYE ANLATALIM

Okuduğunuz hikayeyi anlatınız. Önce hikayenin başlığını söyleyiniz. Olayları oluş sırasına göre anlatmaya çalışınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin arasından baş kahramanı seçiniz ve bazı özelliklerini söyleyiniz.

Anlatırken kısa ve düzgün cümleler kurunuz. Anlamli ve kurallı cümleler kullanınız. Konu dışına çıkmadan anlatmaya çalışınız.

DERSE HAZIRLIK

- İlkbahar neyin habercisidir?

İLKBAHAR

Yılın dört mevsimi vardır. Dört mevsim, yılın dört güzel kızıdır. Dört mevsim, anaları yılın dört nazlı kızıdır. Yılın kızları mevsimlerin en büyüğü, en yaşlısı, ancak en güzeli ilkbahardır.

Dünyada ilk ağacın bir dalında ilkbaharın açtığı anda doğan ilkbahar mevsimi, adını ondan aldı. İlkbaharın annesi yıl, ilk kızının doğmasından sonra pek adların bulunmaması nedeniyle karşıdaki dalda gözüne ilişen ilkbaharı o kadar sevdi ki, ilk kızının adının ilkbahar olmasını kararlaştırdı. Daha sonraları, kimileri ilkbahara kısa adı olan bahar ile de hitap etti. Zira yılın ikinci kızı yaz dünyaya geldiğinde, ilkbahara çok benzediğinden mi neden olacak kim bilir, onları karıştırmamak için ilkbahara ilkyaz da deyenler oldu. İşte ilkbaharı bahar ya da ilkyaz olarak adlandıranların olduğunu duyarsanız, şaşmayın. Bu aslında bir mevsimin, ilk mevsimin adı olduğunu bilin.

İlkbahar dünya döndükçe hep harekette olan bir mevsimdir. Her uğradığı yerde doğanın canlanmasını sağlar. Gel gelelim bazen kışın aldatıcı sıcak günleri doğadakileri de aldatabilir. İlkbahara zamansız girildiği havasını verir. İşte bu aldatmacaya kananlar, aldanmış olur. Dönen soğuklar karşısında solup giderler.

Mevsimlerin ilki olan ilkbaharın habercisi vardır. Bu haberci kendini göstermeden kimse ilkbahar geldi sanmasın.

Kardelen ilkbaharın ne zaman geleceğini en iyi bilenlerdendir. Kardelen görüldüğü andan itibaren doğa rahatlayabilir. O, ilkyazın habercisidir çünkü!

Mevsimlerin uğradığı yerlerde, bir mevsimden fazlasına yer olmaz. Her bölgede bir mevsimlik yer vardır sadece. Bundandır mevsimlerden biri gitmeden, diğeri gelemes. Önceki mevsimle yeni gelenin arasında bazen çekişmeli bir gidiş geliş olur. Ara sıra ilkbaharın gelişinde de olduğu gibi!

İlkbahar gelmek üzereyken böylesi çekişmeli anlar belirdiğinde havalar gah kıştır, gah ilkbahar. Bir anda kış olur, bir anda ilkbahar. Bu çekişme bazen o kadar uzun sürer ki, aldananlar olur, yananlar olur. Ama sıcaktan değil, soğuklardan yananlar olur. Kardeleni görmeden, bahar açanlar olur “İlkbahar geldi.” diyerek. Sonra bir bakarlar ki, onlar da aldanmışlar, yanılmışlar.

Hepsinin arasında tek aldanmayan ilkbahardır. O, ne zaman geleceğini en iyi bilen taraftır. Hatta kardelene “Kalk git, geleceğimin haberini ver!” emrini bile ne zaman vereceğini en iyi bilen ilkbahar, bu haberle doğayı ne zaman sevindireceğini iyi bilir üstelik.

İlkbaharın habercisi kardelen yanı sıra, bir başka haberci de ilkbahar güneşidir. Pek doğal güneş, bir güneştir. Tek güneştir. Ancak güneşin de mevsimlere göre ısıtma biçimi ve usulu vardır. İlkbaharın güneşi öteki dört mevsimin güneşinden farklıdır. Işın saçması başkadır onun, ısıtması da başka! Güneş ısısının okşamasını sezen dallarsa bir anda bahar dolar, ilkbahara hoş geldi diyerek. Her taraf rengarenk olur. Her taraf her renkten baharla dolar.

Sadece bu mu? Hayır. Daha güneye göçen kuşların tekrar dönüşleri yaşanır. Onlar birer birer geri dönerler. Dahası, gittikleri yerlerden selam getirerek dönerler. Kırangıçlar, leylekler... Hepsi telaş içinde... Saçak altlarında, balkonlarda kırangıçların, ağaçlarda, bacalarda leyleklerin yuva kurdukları izlenir. “Demek gerçekten ilkbahar gelmiş.” dedirten bu yuvalar, yavru kuşlara sıcak, sınımsız barınak olmaya hazırlanırlar...

Ya çayırlar... Yeşeren çayırlar... Zıplayan, meleyen kuzularla dolan çayırlar, yaylalar...

Kiraz mı... Evet, kiraz! Bu ilkbaharın içinde bulunduğumuzu kanıtlar biraz...

İlkbahar, doğaya sevinç neşe getirir. Bu sevinç, bu neşe artıkça, ilkbaharın

sevinci de artar, neşesi de...

Her tarafı çiçekler süsler... Her taraf cıvı cıvı olur kuş sesleriyle... Şırıl şırıl akmaya başlar dereler, çaylar... Kaynakların canlı canlı kaynamalarıyla doğada seslerden bir orkestra oluşur... Bir ilkbahar orkestrası... En iyi, en hoş besteleri çalan bir orkestra... Yönetmense ilkbahar! Mevsimlerin en neşelisi, en sevinçlisi yani!... Mevsimlerin ilki, en büyüğü. Ancak her zaman en genç olanı, en genç kalanı! Kısacası mevsimlerin ilkbahar adında olanı!

Avni ENGÜLLÜ

SÖZLÜK

- **Hitap:** Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.
- **Kanıt:** Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Mevsimlerin en güzeli hangisidir? Niçin?
- İlkbahar adını nasıl almıştır?
- İlkbaharda doğa nasıldır? Yazar, ilkbaharı nasıl betimlemiştir?
- Sizde kendi örneklerinizle ilkbaharı betimleyin.

YAZILI ANLATIM

BİR HİKAYE YAZALIM

Yazacağınız hikaye ile ilgili bir başlık belirleyiniz. Başlığa uygun ve olayın akışına göre yazılı anlatmaya başlayınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin adlarını ve kişilerin bazı özelliklerini belirtiniz. Yazdığınız hikaye kısa olsun. Cümleler kısa, doğru ve birbirine bağlantılı olmasına dikkat ediniz.

ÖĞRENELİM

Güzel yazı yazabilmek için:

- Yazma amacınızı belirleyiniz;
- Yazınıza uygun başlık belirleyiniz;
- Yazınızda alt başlıkları belirleyiniz;
- Yazınızda karşılaştırmalar yapınız;
- Çok sayıda kitap okuyunuz ve sözcük dağarcığınızı zenginleştiriniz.

DERSE HAZIRLIK

- Hangi tür kitapları okumayı seviyorsunuz? Niçin?

VİRE

Dayandığı pencereden hızla doğrulan Barhan bey fırladı.

- Şövalyeler... dedi, bizi kuşatmaya geliyorlar.

Mahmut ağa sordu:

- Nereden anladınız?
- Mızraklarından, bayraklarından... Yanlarında iki de top var...
- Şimdi ne yapacağız?
- Acele yok... Düşüneceğiz.

Barhan bey, biliyordu ki; Türk askeri ölmeyi, tercih eder...

Mahmut ağa'ya döndü:

- Subayları, bölükbaşlarını çağır. Kendileriyle konuşalım.

İki dakika sonra hepsi toplandılar.

- Ağalar dedi, görüyorsunuz, kaleyi saranlar bizden çok, müdafaaya kalksak üç aylık erzakımız var. Çok dayanamayız.

- Biz teslim olmayız!... dediler.

- Hayır, teslim olmayacağız. Vuruşmak için bir meydan bulacağız. Buna razı mısınız?

- Razıyız, razıyız...

- O halde ben düşmanla "Vire"yi konuşacağım.

Tercümanı çağırttılar. Barhan bey, tercümana:

- Sor bunlara, ne istiyorlar bizden? dedi.
- Bu kaleyi istiyoruz, teslim etmezseniz zorla alacağız, dediler.
- Peki, kaleyi size bırakalım. "Vire"yi söyleşelim.
- Söyleşelim.
- "Vire" için şartlarınız ne?

Barhan bey:

- Bize müsaade edin. Silahlarımızla dışarı çıkalım. Memleketimize doğru çekilip gideceğiz.

Şövalyeler, bu teklifi kabul ettiler. Barhan bey:

- “Vire”yi bozmayacağınıza nasıl teminat verirsiniz?
- Nasıl teminat isterseniz veririz... dediler.

Barhan bey istediğini söyledi:

- Biz yüz elli kişiyiz. Siz üç yüzden fazlasınız. Evvela iki kısma ayrılıңыз. Bir kısmınız silahlarını öteki kısma versin. Biz çıkınca evvela silahlılarınız, sonra silahsızlarınız kaleye girsin. Fakat şu karşıdaki tepelere varıncaya kadar, kaleden dışarı çıkmayacağınıza söz veriniz.

Şövalyeler söz verdiler. Kalenin kapısından en önde Barhan bey çıktı. Arkasından yüz elli cengaver. Düşman askerleri, kaleye zafer hurruları atarak giriyorlardı. Kuleye hemen bayraklarını çektiler.

Barhan bey ansızın haykırdı:

- Mahmut ağa, çabuk tümseği tut...

Mahmut ağa elli kişi ile kale kapısının tam karşısındaki tepeye fırlayıverdi. Şövalyeler evvela bir şey anlamadılar. “Ne oluyor” diye bakışıyorlardı:

- Türkçe sordular:
- Niye gitmiyorsunuz?

Barhan beyin kahkahası cevap verdi:

- Sizi kuşattık. Hemen teslim olun!

Derin bir sessizlik... Sonra müthiş bir uğultu duyuldu.

Barhan bey:

- Gelin teslim olun. “Vire”yi konuşalım... Kuyu ile sarnıcın suları zehirlenmiştir. “şimdi Vire’yi reddedip teslim olmazsanız üç gün sonra susuzluktan öleceksiniz.”

Düşman için teslim olmaktan başka çare yoktu.

Kalede kapalı kalanlar, Barhan beyin karşısında, ümitsiz bir inatla üç gün daha dayandılar. Susuzluk canlarına tak etmişti. Cephaneleri de tükeniyordu.

Nihayet “Vire” şartını almak için silahlarının hepsini kaleden aşağıya attılar. Dışarı çıkan şövalyeler, bir tarafa toplandılar.

Barhan bey:

- Kumandanınız kim? diye sordu.

İçlerinden iri, kırmızı sakallı bir adam ilerledi. Yüzü sapsarıydı. Sipahiler kuyudan bir kova su çektiler. Önce Barhan bey içti.

- Korkmayınız! Ne sarnıç, ne de kuyu zehirlidir, dedi. Ben biraz siyah boya attım. Siz korkunuz. İnsan ölümden bu kadar korkarsa çok yanılır.

Barhan bey;"Vire" şartlarını söyledi.

- Asilzadelerle şövalyeleri rehin olarak kalede tutacağım. Sen iki yüz elli silahsız askerle var git. Bir ay içinde bana mutlaka bin çuval unla, pirinç, beş yüz koyun, iki yüz tulum yağ, yüz tulum peynir, yüz tulum pekmez getireceksin.

Bir ay geçmeden rehin asilzadelerle şövalyeleri kurtarmak için prens Petonleç'in büyük erzak kervanı kalenin önüne yıkıldı.

Ömer SEYFETTİN

SÖZLÜK

- **Vire:** Sözlü anlaşma.
- **Şövalye:** Orta çağ Avrupa'sında özel eğitimle yetişmiş, atlı savaşçı.
- **Teminat:** Garanti, güvence.
- **Cengaver:** Savaşçı.
- **Rehin:** Bir anlaşmanın veya istediğin yerine getirilmesini sağlamak için güvence olarak ele geçirilen kimse.
- **Asilzadeler:** Soylu.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Türklerin komutanı kimdir?
- Komutan, pencereden gördükleri karşısında neler yaptı?
- Barhan bey, askerleri için neler düşündü?
- Barhan bey, şövalyelere "Vire" şartı olarak neler söyledi?
- Şövalyeler niçin teslim oldular?
- Türk komutanı prensten neler istedi?
- Prens, Barhan beyin isteklerini niçin gönderdi?

BİR AV DÖNÜŞÜ

Cumartesi Pazar günleri İsmail amcanın av günleriydi. Suat'ın ise babasını beklediği günler. Bütün mahalle babasını elektrikçi ve koca avcı bilirdi. Biraz da babasının getirdiği av hayvanlarını konukomşuya dağıtılmasının rölü halde. Torbası elde, eve gelir Suat'ın annesine uzatırdı:

- Hanım! Epey bildircin var, istersen yukarı komşulara yolla biraz, derdi.

Babası Suat'ın arkadaşlarının gözünde de yaman mı yamandı. Cesurdu. Atığı vururdu. Ayıyı gözünden, kurtu kulağından vurmuştu. Geceleyin korkmazdı. Ya ormandaki diğer korkunç hayvanlara ne demeli?

Babasını anlatmak, onu arkadaşlarına kahraman göstermek görevi küçük Suat'a kalmıştı.

“Bir gün korkunç bir uğultu duyar ardından” diye başlardı hikayeye. Geriye dönünce, ne görsün! Kapı kadar bir ayı. Evet, bahçe kapısı kadar. Korkunç ve keskin dişleri, kıllı iri pençeleriyle babamın ardında...

Veryansın ederdi. Hayal gücüyle, anlatır, fırsat buldukça tarzan filmlerinden bölümler katar, kanlı öyküler kurardı. Sonunda babası hep galip gelirdi.

Bu ayı öyküleri Suat yanısıra arkadaşları için de bir eğlenceydi. Anlatıkça yeni elemanlar katılıyor, yaşamış gibi oluyordu.

Ne var ki babası hiçbir zaman kendisini ava almamıştı. Tüfeğine bile dokunmasına izin vermezdi. Halbuki, Suat'ın anlatıklarını bilse.

- Baba, beni de alsan, derdi kimi zaman.

- Henüz küçüksün der, savuştururdu oğlunu. Annesiyle beraber beklemek kalıyordu ona.

Cuma gününden babası tüfeğini hazırlar, fişekleri barut ve saçmayla doldururdu. Cumartesi tüfeğini omuzlar, sırtına çantasını alır, sabahın erken saatinde yola çıkardı. Erzak çantası iki günlük yiyeceklerle doldurulurdu. Yanına cins avcı köpeği Badem'i yanına katar, yola çıkardı.

Ama sevgili anneciği üzüldü, sıkıntısını belli etmek istemez, işlerini bitirir bitirmez bir kenara çekilir ya örer ya da yolunu gözlerdi.

O ne içine kapanmaydı. Şakakları çöker, yanakları çukurlaşır, gözleri uzaklara

dalardı. O zaman yüzünde acı ve donuk bir tablo gibi ortaya çıkar, pek ses etmezdi.

Annesini böyle görünce Suat'ın içi burkulur, yanına koşardı. Ellerini annesinin yumuşak ellerine bırakır, illa da güldürmeye, konuşturmaya çabalanırdı.

Annesi, gevezeliklerini hep aynı sözlerle keserdi.

- Suat, yavrum artık bıkmadın mı bu konuşmalardan, biraz da derslerine çalışsana daha iyi olmaz mı?

Birazdan öteki sözleri nakarat halinde sürerdi.

- Sen de baban gibisin! Av delisi işte. Türlü dağ, ormanda yapayalnız gezmek mi istiyorsun? İşte baban hala gelmedi. Bari mutfağa gidip yemeği hazırlayayım.

Bir Cumhuriyet Bayramında Suat babasını razı ettirdi. Bu tatilden yararlanarak babası ava gidecek, yanına onu da alması için yalvardı.

Ne olur, beni de al babacığım diye yalvardı.

Baba, oğlunun gözlerine baktı, içten istediğini anladı. Oğlunun merakını keşfetmenin zevkiyle yanakları genişledi. Gülümseyerek okşadı başını.

- Seni gidi kerata! Söyle annene, iyi giydirdin seni. Hadi acele et!

Annesi daha da sessizdi. Üstbaşını giydirirken hırçındı.

- Şimdi de oğlunu alıştırarak, diye söylendi.

Arabayla kentin dışına çıktılar. Kentte seyrek olan ağaçlar sıklaştı. Bir yamaçta gerçek ormana daldılar.

Ağzı, burnu, gözlerinin kenarları kara, bedeni ve kuyruğu kahverengi, sevimli bir sincap çınar ağacının dalları arasından indi. Yüzlerce serçe ezilen dalların sesinden ürkererek uçtu. Yanlış bir ikisi yuvasında kaldı.

Deminki sincap da bir su hendeğinin kıyısına çıktı, iki ayağı üstünde durarak iri gözleriyle süzdü. Ne hoş, ne sevimliydi o an. Ön ayağını ağzına götürüyor, temizleniyor gibiydi.

Suat elini erzak çantasına sokup, ekmek kırıntıları atmak istedi. Elin hareketini görür görmez, korktu, kara çalıkların arasına kayboldu.

Arkadaşlarına anlattığı o korkunç ayılar, yaban domuzlar yerine, bu güzelim sincap, sonra ötüşen serçeler çıkıyordu karşısına Suat'ın. Ne de hoş hayvanlardı bunlar.

- İyi bir avcı olmak istersen, ormanı dinle, havayı kokla, dedi babası.

Çocuğun akli hala o güzel sincapta. Babasının konuştukları bir türlü ilgisini çekmiyordu.

- Dinle dedi, bak Badem yine havlıyor. Şimdi ortaya çıkarlar.

Gerçekten tazı burnunu yerden kaldırmış, havlayıp duruyordu. Ayakları gerildi, ilerideki sık bir çalıya koştu. Babası saçmayı hazırladı. Köpeğin koştuğu

çalılık hışırdadı aniden yaprakları dökülürcesine, bıldırcınlar havalanmaya başladı.

- İşte havalanıyorlar, diye bağırdı çocuk.

Baba acele fakat soğukkanlı tüfeğini omuzladı, uçuşan bıldırcınlara nişanladı. Koca tüfek kuru sesiyle bir kere top gibi patladı. Ormanda uzun yankılandı.

Sonbaharda ağır ağır kopan yapraklar gibi bıldırcınlar ağır ağır düştüler.

- Vurdun!... Vurdun! diye haykırdı oğlu.

Tazı vurulan bıldırcınlara gitmişti bile. Koşarak yanlarına vardılar. İki tanesi sırt üstü cansız yatıyordu. Yanlış bir tanesi hala çırpınıyordu, hayatta olduğunu gösteriyordu. Son gayretle uçmaya çabalıyor, çabaladıkça yerdeki toprağa karışıyordu. Kanadından akan kan gittikçe belirginleşiyor, havalanmak için ümitsizcesine titriyordu. Belki de can çekişmesiydi bu.

Baba oğlan gözleri önünde boğdu. Suat'ın gönlünde birşeyler kırıldı. Babasının öyküleri bozuldu, boğulmaya benzer bir his kapladı içini.

- Vurdun onları... diye tekrarlardı.

Babası elini omuzuna attı, oğlunun içinden kopan fırtınanın hiç farkında değildi. Gururla gülümsedi:

- Babanın büyük avcı olduğunu gör işte, dedi, eliyle başını okşayarak.

Akşam evlerine dönerken av çantası yine bıldırcınlarla doluydu. Keyifli keyifli söylendi babası.

Uğurlu geldin oğlum. Artık sık sık seni yanıma alacağım. Annen güzel bir ziyafet hazırlar şimdi.

Yol boyu konuştu durdu babası. Verecek cevabı yoktu çocuğun. Bu ilk ve son ava gidişi oldu. Belki de tek gerçek av öyküsü. Ne var ki bunu diğerleri gibi arkadaşlarına anlatmadı.

Avni ABDULLAH

SÖZLÜK

- **Pençe:** Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları.
- **Veryansın:** Acımadan, hiçbir şey düşünmeden saldırmak, yok etmek, bol bol harcamak veya acımasızca söylemek.
- **Cins:** Tür, çeşit.
- **Geveze:** Çok konuşan, çenesi düşük.
- **Bıldırcın:** Tavukgillerden, boz renkli, benekli, etinden ve yumurtasından yararlanılan göçebe kuş.

DERSE HAZIRLIK

- Doğa ve çevrenin insan üzerindeki önemi nedir?
- Ağaçların insan hayatı üzerindeki etkisi nedir?

ORMAN

Kızıl amlar, sarı amlar,
Gövdesinden sakız damlar,
Grgen, ardı, palamut var,
Bir gl açmış gibi canda,
Gezdim ormanda ormanda.

Bir kuş öttü gizli yerde,
Yankılandı telerde,
Ağaçlar önüme perde,
şaşırdım kaldım bir anda,
Gezdim ormanda ormanda.

Yanılıp da kibrit akma,
Aman aman ateş yakma,
Balta vurma, kötü bakma,
Orman bir sstr vatanda,
Gezdim ormanda ormanda.

Mehmet AYDOğAN

DüşüNELİM - CEVAPLAYALIM

- Orman yangınlarına sebep olan unsurlar nelerdir?
- Orman yangınlarını engellemek için ne gibi nlemler alınır?
- Ormanları niçin korumamız gerekiyor?
- Ormandan nasıl yararlanıyoruz?

DERSE HAZIRLIK

- Ağaçlar doğanın kalbi midir?
- Ağaçlar insan yaşamı için neden önemlidir?

SÖĞÜT DÜDÜĞÜ

Çocuk, türkü söyleyen, değirmenin ardındaki düzlüğe oturmuş, bir tek dileği de varmış, o an, düdüğünün olmasını çok istemiş, çünkü severmiş düdük çalmayı. Çevresinde de her şey o kadar güzlemiş, bulutsuz gök, bahar açmış ağaçlar, kuşlar çiçekler...

Kentte okuyan kardeşi aklına gelince, yüzükoyun yere kapanmış, ona mektup yazmağa başlamış:

“Ağabey, bu mektubu, değirmen ardındaki gölgelikte yazıyorum sana. Koca söğüt yeşil giysilerini çoktandır giydi, her yaprağı şen, en hafif rüzgar esince nasıl da hışırdıyor. Güneşte sermiş altın ışıklarını düzlüğe. Babamla değirmene buğday getirdik. Buğdaylar öğüdülünceye kadar, beygiri otlatıyorum. Değirmenci Yanuş dedenin de selamı var. Bu son günlerde sık sık otlatıyorum beygiri, çünkü baba dedeyle birlikte tarlayı sürmeye gidiyor. Her gün biraz fazla özlemine çektiğim bir düdük istiyor canım. Öteki çoban arkadaşlarım düdük çalarken gücümüne gidiyor. Baba diyor ki kentte güzel düdükler varmış. Ne olur bir tane alıp göndersen, hem alacalı olursa daha çok sevineceğim... Dediğim gibi bizim taraflara çoktandır bahar geldi. Yanuş dedeyle sık sık oturuyoruz değirmen önünde, güneyden esen sıcak rüzgarları anlatıyor bana, biliyorsun vadiden esen o rüzgarları... Bir defa bana bir söğüt düdüğü yapmasını rica ettim. Yaptı. Bütün gün çaldım, sonra bozuldu. Bunun için gerçek bir düdük almanı istiyorum.”

Sarışın çocuk mektubu yazarken uyumuş, kalemi de düşmüş elinden, güneş ışınları yel kaplamış, onu, baş ucunda ilk kırmızı kelebekler uçuşmuş.

Koca söğüt ağacı büyük dallarını açıp çocuğa gölge yaptı, çünkü düdük yapan çocuklar çoktandır küçük dallarını kesmişti.

Elindeki bıçakla, dal kesmek isteğine karşılık, hemen yumuşak ve yalvaran bir ses geldi çocuğun kulağına:

“Sen de mi keseceksin dallarımı aman be, büzbütün kestiniz beni! Kuruya-

cağım, öleceğim, baharın yeşil bayrağını taşıyamayacağım artık!”

Çocuk hayretle etrafına bakıyor. “Kim konuşuyor? Kimindir bu tatlı ses? Kimseler yok ortalıkta?” Ses konuşmaya devam ediyor:

“Bülbüller gelince nereye yuva yapacak? Çocuk, sen bari anlayışlı ol, kesme beni, ben ilkbahar söğüdüyüm, bak ne kadar güzel türkü söylediğimi dinle!

Tatlı bir müziği andıran, güzel ve hoş bir ses, çocuğu büyülercesine, etrafa yayıldı. Çocuk hemen bıçağını attı. O anda, bir kalın erkek sesi kulağına geldi, düşü de sabun köpüğü gibi dağılıverdi birden.

- Hadi, gideceğiz!

Çocuk kalktı, değirmen önünde duran yüklü hayvanlara doğru yürüdü.

- Ya mektup! Ey, sarışın çocuk! Mektubunu unuttun! Kardeşine göndermeyecek misin? Ya sana düdüğ göndermeyi nereden bilecek o?

Mektup, baharın taze çimenleri üstünde kaldı.

Akşama doğru, vadiden o sıcak rüzgar esti, mektubu kaldırıp uçurdu.

Sabahleyin, mektup söğüt dalında göründü. Ağabey yazılan bu samimi mektubu birçok kelebekler, arılar, kuşlar, çiçekler okudu. Hepsi çocuğun dileğini öğrendi. Ama hangi çocuğa ait olduğunu bilmediler. Çünkü çocuk adını yazmağa unutmuştu.

İstedığı kaval yerine, dala konan ilk bülbül öttü.

Vidoe PODGOREÇ

SÖZLÜK

- **Değirmen:** Taneleri öğüten araç, içinde öğütme işi yapılan yer.
- **Hayret:** Beklenmedik bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.
- **Düş:** Rüya.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Çocuk neye sahip olmak istemiş?
- Niye söğüt ağacı, dallarını kesmesini yalvarıp yakarmış?
- Neden yazar “söğüt ağacı artık yeşillere bürünmüştür” diye söylemektedir?
- Çocuğun mektubu ağabeyine kadar varmış mı?
- Söğüt dallarını kesen çocuklar nasıldı?
- Niçin körpe fidanlarını korumalıyız?
- Kendi yörenizdeki ilkbaharı betimleyiniz!

DERSE HAZIRLIK

- Türkü söylemeyi sever misiniz? Türküleri ne zaman söyleriz?
- Bildiğiniz türkü varsa sınıfta söyleyebilir misiniz?

GÜLENİN TÜRKÜLERİ

Gülen kısa boylu, tombul bir kızcağız, çehresi pembe, güzel. Saçları simsiyah. Açık, dürüst, konuşkan. Üstü başı tertemiz. Mini entarisi, ayakkabıları kiremit kırmızısı. Okula vaktinde gidiyor. İyi, çalışkan öğrenci adını taşıyor. Ara sıra parka, çocuk bahçesine çıkıyor, oyundan, türküden hoşlanıyor. Arkadaşlarını çok seviyor. Arkadaşları da ona saygı gösteriyor.

Gülen, çok kere, arkadaşlarıyla oynarken, türkü de söylüyor. Arkadaşlarına sevinçle, ağız dolusu:

Bunu komşuları, dostları, akrabası iyi biliyor. Bundan öğretmeni de iyice haberi. Ama Gülen'i sınıf arkadaşlarına daha iyi, daha yakından tanıtsın diye:

- Gülen, kızım! Sen kimin kızı olduğunu, ne yaptığını bizlere daha yakından anlatır mısın? Diyor.
- Hay hay öğretmenim. Ben tütüncü Salih'in kızıyım. Evde hepimiz tütüncüyüz. Tütün ekiyor, tütün yetiştiriyoruz. Evdekilerin hepsi bu işle uğraşıyorlar.
- Sen de mi?
- Evet! Toğumdan yaprağa kadar, bütün tütün işlerini iyi biliyorum. Ekiyorum, çapalıyorum, filiz alıyorum. Topluyorum, diziyorum, kalıp yapıyorum.

- Bravo, çalışkan olduğun anlaşılıyor. Ama, sık sık çok güzel, çok canlı türküler söylediğini de biliyoruz. Her hangi bir türküyü bize söyler misin?
- Evet, öğretmenim, söylerim! Hangisini istersiniz! İşte, benimkini dinleyim:

Esmer güzeli annem var
Entarisi kırmızı,
Başında ak karanfil
Sanki sabah yıldızı...

Öğretmen, derin bir sıcaklık duygusuyla, Gülen'in saçlarını okşayarak, bu mısraları çok beğendikten sonra:

- Ya annenin türküsünü söylemek ister misin? Diyor. Gülen, evet işaretiyle, başını sallayarak, bu kere daha yüksek sesle:

Yeşil kırlar, beyaz kırlar
Yüzüm sümbül, kalbim bahar
İnsin yere yüce dağlar
Aksın taşsın berrak sular...

Mısralarını içten söylüyor. Alkışlarla selamlanıyor. Öğretmeni ve arkadaşları, üçüncü türküyü de dinlemek istiyorlar.

- Üçüncü türkü babamındır! Diyen Gülen, terli alnını sağ elinin parmak uçlarıyla silerek babasının çok kere tekrarladığı sözleri açıkladı. Yaşamak, iyi geçinmek, hepsinin yaptığı işleri, bütün işlerini inceledi. Doğada, toprak verimi hakkında konuşurken:

Taşlı torak dikenli
Alın teri çok tuzlu,
Çalış yavrum durmadan
Ekmek gelsin lezetli...

Mısralarını mırıldandı. Öğretmen, bu mısraları çocuklara ders şeklinde anlatmaya koyuldu. Toprak, ter, ekmek, arasındaki ilişkileri inceledi. Gülen ve çocuklara dönerek:

- Bildiğime göre, galiba bir türkü daha kalıyor, dedi.
Çocuklar Gülen'e bakarak, hepsi bir sesten:

- Gülen, haydi, ağabeyinin türküsünü de!...
- Evet, dedi Gülen. İşte dinleyin! Bu türkü, söylediğim türkülerin en güzeli, en içlisidir bence. İşte, onu da duyun:

Okul bilgi yolumdur
Güzel yurdum canımdır
Annem, babam, Gülen'im
Hepsi benim kanımdır...

Mısralarını, sanki bülbül gibi, bülbül sesiyle söylemeyi başardı. Bundan çok, en çok hoşnut kalan öğretmen, aile sevgisi, aile bağlılığı hakkında kısa bir ders verdi.

- Okul ve bilgi, her kız ve erkek çocuğun, her insanın, tek hedef ve hayat yoludur! Dedi. Yurt sevgisi her şeyden daha üstündür. Anne, baba, kardeş sevgisi de böyle. Bu sevgi ve sevgiler, bir birine kanla da bağlıdır. Gülen bu mısralarla hepimizi duygulandırdı...

- Bravo, bravo Gülen! Diyen öğretmen şunları da ekledi:
- Çocuklar, alinteriyle, sevgiyle, türküyle çalışmak, hayatta, hayat için becerikli olmak demektir. Hepinizin böyle olmasını isterim. Gülen de sizlere örnek olabilir. Sizler de diğerlerine. Çalışın, yaşasın Gülen gibi, bütün Gülenler gibi!

Şükrü RAMO

SÖZLÜK

- **Çehre:** Yüz, görünüş, kimlik.
- **Berrak:** Duru, temiz, aydınlık, açık.
- **Torak:** Kömürleştirilecek ağaç veya pişirilecek tuğlalarla dolu olan ve dışı çamur ile sıvanan kümbet.
- **Hoşnut:** Bir davranış, bir durum veya bir kimseden memnun olan, yakınması olmayan.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Yazar, Güleni nasıl açıklamıştır?
- Gülen niçin türkü söylemeye başlamış?
- Öğretmen hangi mısraları ve niçin çocuklara ders şeklinde açıklamıştır?
- Gülen neden hepsini duygulandırmıştır?
- Öğretmenin son sözleri nelerdir?

ÖĞRENELİM

Türkü, söyleyeni belli olmayan ve dilden dile dolaşarak halka mal olan edebi üründür. Türküler bir anlık bir duygulanmanın ürünü olduğu için söyleyen kişi türküde çoğunlukla adını belirtmez. Bu nedenle kime ait olduğu unutulur ve türkü halka mal olur. Her konuda türkü söylenmiştir. Aşk, tabiat, ayrılık, savaş, kahramanlık, özlem, günlük olaylar vb.

TÜRKÜYÜ ÖĞRENELİM

DEBRELİ HASAN

*Drama köprüsü Hasan dardır geçilmez,
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez,
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin,
Drama mahpusunda Hasan Kara kedi dinlesin.*

*Mezar taşlarını Hasan koyun mu sandın,
Adam öldürmeyi Hasan oyun mu sandın,
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin,
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin.*

*Drama köprüsü Hasan dardır daracık,
Çok istemem Yanko Çorbacı bin beş yüz liracık,
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin,
Drama mahpusunda Hasan Kara kedi dinlesin.*

*Drama köprüsünü Hasan gece mi geçtin,
Ecel şerbetini Hasan ölmeden mi içtin,
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin,
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin.*

Anonim

“Öyküsüyle Türküsüyle Rumeli Türküleri” Kitabından

SÖZLÜK

- **Martin:** Tek kurşun atan bir çeşit tüfek.
- **Mahpus:** Kapatılmış, hapsedilmiş kimse.
- **Drama:** Yunanistan, Trakya bölgesinde bulunan şehir.
- **Ecel:** Hayatın sonu, ölüm zamanı.

TÜRKÜ İLE İLGİLİ AÇIKLAMA

DEBRELİ HASAN TÜRKÜSÜ

Debreli Hasan, Drama'da yetişmiş, Debreli namıyla Drama bölgelerinde faaliyet göstermiş bir halk kahramanı, eşkiyadır. Halka onu sevdiren eşkiya kişiliğinin en üstün tarafı ise fakirlere yardım etmesi, bilhassa birbirini seven yoksul gençleri evlendirmesidir. Bu konuda şöyle bir söylenti de vardır. "Evlenmek niyetinde olan dağlı bir genç, tek danasını almış, İskece pazarına inmektedir. Yolu, Debreli Hasan tarafından kesilir. Delikanlının evlenmek için parası olmadığını anlayınca Debreli kendisine düğün için yetecek parayı verir ve ayrıca danasını satmamasını söyler, onu geri uğurlar."

Bölge dağlarının Debreli'si sonunda padişah affına uğrar veya söylentiye göre mübadelede güvenlik güçlerinin elinden kaçmayı başarır ve Türkiye'ye göç eder. Kısacası Rumeli Türklerinin gönlüne yerleşmiştir, efsanesiyle Debreli Hasan.

DERSE HAZIRLIK

- Mani söylemeyi biliyor musunuz?
- Ezberinizdeki mani örneklerini söyleyiniz.

MANİ

*Bahçelerde saz olur,
Gül açılır yaz olur,
Ben yarime gül demem,
Gülün ömrü az olur.*

* * *

*Saçımda siyahım var,
Bülbül gibi ahım var,
Göz gördü gönül sevdi,
Benim ne günahım var.*

* * *

*Şu dağlar olmasaydı,
Çiçeği solmasaydı,
Ölüm Allah'ın emri,
Ayrılık olmasaydı.*

ÖĞRENELİM

Okuduğunuz örnekler Anonim halk edebiyatı nazım şekillerinden manidir. Dört mısradan oluşan, 7 veya 8'li hece ölçüsüyle söylenen Anonim halk edebiyatı nazım şekline **mani** denir. Maninin kafiye düzeni **aaxa** şeklindedir. Manilerde konu sıralaması yoktur. Genellikle verilmek istenen duygu ve düşünceler son iki mısrada verilir. Sevgi, tabiat, övgü, evlat sevgisi, ayrılık, hasret ve aşk konularını işler. Maniler Türk toplum hayatının bir özetidir.

ÖDEV

- Duyduğunuz veya çevrenizde söylenen manilerden örnekler toplayınız.

DERSE HAZIRLIK

- Dünyada kardeşliğe ve sevgiye neden ihtiyaç duyulmaktadır?

HEP AYNI BİÇİMDE

Beyaz ırktan olsun
Siyah ırktan olsun
Sarı ırktan olsun
Her hangi ırktan
Olursa olsun
Hep aynı biçimde
Ağlar çocuklar.

Komşu ülkeden olsun
Uzak doğudan olsun
Kuzey ya da güneyden
Her nerden olursa olsun
Hep aynı biçimde
Güler çocuklar.

İstediğin diyara git
Gez koskoca dũnyayı
Gerçekten her yerde
Hep aynı biçimde
Ağlamakta çocuklar
Hep aynı biçimde
Güler bütün çocuklar.

Fahri KAYA

SÖZLÜK

- **Diyar:** Ülke, dünya.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Çocuk dünyası, dünyanın her tarafında aynı ise, ağlamaları ve gülmeleri farklı olabilir mi?
- Bütün dünya çocukları birbirine kardeş olabilir mi?
- Böyle bir kardeşliğe inanıyor musunuz? Bu kardeşlik için neler yaparsınız?

ÖĞRENELİM

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kuruldu. Mustafa Kemal Atatürk, çocukları çok sevdiği için ve onların kardeşçe yeni bir dünya kuracaklarına inandığı için bu tarihi günü çocuklara bir bayram olsun diye önerdi. Her yıl 23 Nisanda, Türkiye Cumhuriyeti dünya çocuklarının başkenti olur, o gün barış güçlenir.

DERSE HAZIRLIK

- Okumak neden önemlidir?
- İnsanın neden okuması gerekir?

OKUMAK GEREK

Daha çok şey bilmek için,
İleriyi görmek için,
Gerçekleri görmek için
Daha çok okumak gerek.

Daha güçlü devlet için,
Huzur için, servet için,
Daha mutlu millet için
Daha çok okumak gerek.

Tembellikten vazgeçelim,
Okumayı yol seçelim,
Okumak, bilmektir derim,
Daha çok okumak gerek...

Bülent ÖZCAN

SÖZLÜK

- **Huzur:** Rahatlık, dirilik.
- **Servet:** Varlık, zenginlik.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, okumanın önemini nasıl açıklamıştır?

ÖDEV

- Severek okuduğunuz bir şiir kitabını, arkadaşlarınıza tanıtınız.
 - Kitabın adını, yazarını, konusunu söyleyiniz;
 - Kitapla ilgili düşüncelerinizi kısaca açıklayınız.

GÜL AĞACI

Rahmi bey, torunu Elif'i canından çok severdi. Onu güldürmek için akla hayale gelmedik oyunlar çıkarırdı. Köşkün bahçesindeki ağaçların pek çoğuna birlikte isim koymuşlardı. Baharda bahçeyi birlikte ekmiş, yaban otlarını birlikte yolmuşlardı.

Gene bir bahar günü, dedesi, Elif'i yanına çağırmış, elindeki küçük fidanı göstererek; "Elif, bak yavrum! Bunu senin için aldım. Gel, bahçeye birlikte dikiyim. Bu fidana senin adını vereceğim. Güzel bir gül ağacı olsun demişti."

Dedesi ile Elif, gül fidanını dikmişler ve fidan üç yıl içinde kocaman bir gül ağacı olmuştu. Dedesi, gül ağacını hep "Elifçik" diye severdi. Gül ağacı, nisan ayı gelince pembe pembe çiçek açar, mis gibi güzel kokular yayardı. Dedesi, geçirdiği bir kalp krizi sonucu aniden ölünce, Elif günlerce ağlamıştı. Köşkün satılacağını duyduğu günse üzüntüsünden ne yapacağını şaşırarak, gül ağacının altında gizli gizli ağlamıştı.

Elif, o sabah erkenden kalkıp bahçeye gitti. Gül ağacına sarılıp:

- Bu gece rüyamda dedemi gördüm pembe kız, dedi. Ne dedi biliyor musun? "Üzülme Elifçik, seni pembe kızdan ayıramazlar. Ona benden selam söyle, gülleri solmasın. Üstündeki kelebeklerden, kuşlardan ayrı kalmasın ömür boyu. Kuşlara da selam söyle. Benim için daha çok şarkı söylesinler, dedi."

Sen, benim en güzel, en tatlı arkadaşımısın. Sevindin değil mi anlattıklarına? Elif, gül ağacının yapraklarını öptü. Kuşlar, mutlu bir haberi duyurmanın sevinciyle uçup gittiler uzaklara. Elif, gül ağacı ile konuşurken yanına babası geldi.

- Gel yavrum, üzülme, dedi. Söz veriyorum sana. Yazlığımızın bahçesine de aynı fidandan dikiyeceğim.

- Ama babacığım, dedi Elif, onu dedem dikmişti. Ona benim ismimi verdi biliyor musunuz? Ben de gül ağacını çok seviyorum. Biz satarsak bahçedeki bütün ağaçları söküp ev yapacaklarmış. Yazık değil mi? Kuşlar nereye yuva yapar o zaman? Kelebekler üzülmez mi?

Sinan bey, Elif'in elinden tutup ona çeşit çeşit oyuncaklar alacağını söyleyerek köşke götürdü. Yorgunlukla kendini koltuğa zor attı. Çok geçmeden telefonun zili çalmaya başladı. İsteksizce kalkıp telefonu açtı.

- Alo, siz misiniz Ahmet bey?
-
- Nasıl? Satılamaz mı? Ama nasıl olur? Köşk benim hisseme düştü.
-
- Vasiyetname mi? Köşk Elif'e mi verilmiş?
- İyi ama Elif daha çocuk.

Elif, babasının konuştuklarını duyunca sevinçle bahçeye, gül ağacının yanına koştu.

Hüseyin Emin ÖZTÜRK

SÖZLÜK

- **Köşk:** Bahçe içinde yapılmış süslü ev.
- **Hisse:** Pay.
- **Vasiyet:** Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.
- **Vasiyetname:** Bir kimsenin vasiyetini yazmış olduğu belge.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Rahmi bey, torunu için neler yapıyor?
- Sizce, dedesi gül ağacına neden "Elifçik" diyor?
- Elif, gül ağacına hangi dileklerde bulunuyor?
- Ağaç, doğa ve insan sevgisinin iç içe verildiği bu yazıdan anladığınız sonuç nedir?

TARTIŞALIM

- Okuduğunuz hikayede, siz Elif'in yerinde olsaydınız nasıl hareket ederdingiz? Niçin? Bu konu üzerine arkadaşlarınız ile tartışınız.

BİR YAZI YAZALIM

"Ağaçlar yurdun süsüdür." Konusu üzerine yazı yazmaya çalışınız.

Yazı yazarken dikkat etmeniz gereken noktalar:

- Yazı yazarken kısa cümleler kullanınız. Böylece daha akıcı bir anlatımla yazmış olursunuz.
- Yazacaklarınızı olayların oluş sırasına göre zihninizde planlayınız.
- Duygu ve düşüncelerinizi sade, anlaşılır bir şekilde yazmaya çalışınız.
- İmla kurallarını iyi öğreniniz ve yerinde kullanınız.

DERSE HAZIRLIK

- Heidi kitabını okudunuz mu?
- En sevdiğiniz bölümü sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız.

ALP YAMAÇLARINDA

Heidi sabahın erken saatlerinde tiz bir ısıklık sesiyle uyandı. Gözlerini açınca pencereden sızıp yatağına dökülen ve yandaki samanların altın sarısına boğan güneşi görünce çok sevindi. Nerede olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Büyükbabanın dışarıdan gelen sesini duyunca, Alplerde olduğunu anladı. İyice uyanıp kendisini yeni yuvasında bulan Heidi, çok mutluydu. Bir an önce küçük Kuğu'yla küçük Ayı'yı görmek istiyordu. Hemen giyinip aşağıya indi. Büyükbaba, küçük Kuğu ile küçük Ayı'yı Peter'e vermek için sürüklüyordu. Heidi hepsine birden.

- Günaydın, dedi ve keçileri sevmeye başladı.

Büyükbaba onu görünce sordu:

- Onunla birlikte otlamaya gitmek ister misin?

Heidi'nin sevinçten ağzı kulaklarına vardı. Bir an önce gitmek istiyordu, bu yüzden hemen hazırlanmaya koyuldu. Çabucak yüzünü yıkadı. Büyükbaba ise Peter'i çağırıp torbasını getirmesini söyledi. Peter şaşırılmıştı ama yine de söyleneni yaptı. Büyükbaba torbaya kocaman ekmek ile aynı büyüklükte peynir koymuştu.

Bunu gören Peter'in ağzı kulaklarına vardı. Çünkü kendisinin iki lokmalık yiyeceğinin iki katıydı.

Büyükbaba.

- Küçük tabağı alman gerekecek. Öğleğin iki dolum sağıp küçüğe verisin. Heidi de seninle geliyor. Akşam dönene kadar yanında kalabilir. Dikkat et, uçurumdan düşmesin General! Dedi.

Daha sonra Heidi ile Peter hazırlanarak Alp yamaçlarına tırmanmaya başladı. Rüzgar dinmiş, yerini pırıl pırıl parlayan güneşe bırakmıştı. Gök de öylesine maviydi. Çiçekler rengarenk açmıştı. Her tarafı mis gibi kokuyordu. Bu güzellik içinde küçük kız, Peter'i ve keçileri unutmuş, çiçek toplamaktaydı. Bir kucak dolu su çiçek toplamış ve koca bir demet yapıp önlüğüne yerleştirmişti. Akşam

çiçekleri büyükbabasına götürecekti. Peter zor durumdaydı. Keçiler, Heidi gibi kayadan kayaya atlıyor, yer değiştiriyorlardı. Bunları toplamak için Peter ısıklık alıyor, sopasını sallamak zorunda kalıyordu.

Arada bir çocuğun sinirli ve öfkeli çığılığı yükseliyordu.

- Heidi! Yine nerelerdesin?
- Burada! Karşılığı geliyordu, ama kimseye görünmüyordu.

Heidi küçük bir tepenin altında, gözden uzak oturuyordu. Küçük çoban yendiden sesleniyordu.

- Buraya gel! Uçurumun yanına yaklaşmak yok! Görmüyor musun, tam tepede koca bir kartal var, bak! Av bekliyor!

Bunu duyan Heidi Peter'e koştu.

- Çiçek toplamak yeter artık. Yarına kalmayacak.

Heidi çocuğu haklı buldu. Üstelik önlüğü öylesine dolmuştu ki, fazlasını alacak yer yoktu.

Johanna SPYRI

SÖZLÜK

- **Tiz:** İnce, keskin ses.
- **Dolum:** Doldurma işi.
- **Mis:** Güzel kokulu.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Heidi nasıl bir kızdır?
- Heidi'nin başından nasıl bir olay geçmiştir?
- Siz Heidi'nin yerinde olmayı ister miydiniz?
- Yazar kırları, kırların güzelliğini nasıl betimlemiştir?

ÖĞRENELİM

Küçük Heidi, Alp dağlarında tek başına yaşayan dedesinin yanına getirilmiştir. Yukarıdaki metinde de Alp dağlarında ve dedesinin yanına yerleşerek ilk günlerinde başına gelen bir olay anlatılmıştır.

Alpler, Orta Avrupa'da yer alan büyük dağ silsilesi. İsviçre, Kuzey İtalya ve Fransa'nın pek çok bölümünde görülür. Avusturya'nın hemen hemen hepsini kaplar ve Almanya'nın güneyinde önemli yer tutar. Ekvator'dan ve Kuzey kutbundan hemen hemen aynı uzaklığa sahiptir. 207.000 km² bir alanı kaplar. Alpler baştan başa İtalya'yı geçen Apeninleri, Slovenya ve Hırvatistan kıyısında uzanan Dinar Alplerini, Balkan ve Karpat Dağlarını içine alır.

KELOĞLANIN SAZI

Bizim bilmediğimiz çok eski olmayan zamanların birinde, köylerden şirin mi şirin bir köyde, yaşamakta olan ailelerden biri de Keloğlan ile anasıymış. Fakirlik adeta yazgılarıymış. Onca yıl, anası bu fakirlikten kurtulmak için çok uğraşmış, ama, bir türlü kurtulamamış. Keloğlan ne mi yaparmış? Birkaç keçi ile bir de eşeği varmış. İşte her gün, eşeği ve keçilerini bir güzel doyurduktan sonra, türkülerle, şarkılarla evine dönermiş.

Keloğlan'ın arkadaşları, kendisini her gördüklerinde:

- Yaşlı kadının Keloğlan'ı, eşeğinin bile yoktur palanı, diyerek dalga geçerler, bir de kahkahalarla kendilerinden geçerlermiş.

Bu gibi laflara, artık daha fazla dayanamayan Keloğlan, ne yapıp edip, şu fakirlik belasından kurtulmaya yemin etmiş. Birçok plan, program yapmış, amma bunların hemen hepsi kocaman birer hayalmiş.

Bir akşam köyde bir düğün varmış. Keloğlan anasından izin alıp düğüne gitmiş. Bir delikanlı, elinde sazı çok güzel türküler söylemiş. Türküler bitmiş, herkes delikanlıya bahşiş vermiş.

Keloğlan, bayılmış bu işe. Bu sazıcı gibi saz alıp türkü söylenmeye heveslenmiş. Böylece çok bahşiş alıp anası ile birlikte fukaralığa son vermek istermiş. nce, bir saz gerekiyor tabii. Parası yokmuş ki, gidip bir saz alsın. Arkadaşı yokmuş ki dnc istesin. Dedesinden kalma bir dut ağacı varmış. En kalın dalını kesmiş, götürmüş bir saz ustasına.

- Ustam, demiş, bana bir saz yap, işte dut dalı.

 gün sonra, saz ustasının dükkanına varmış. Ama saz almayı bilmediği için, yalvarmış.

- Ey nl sazıcı, gel de bana acı. Budur derdimin ilacı, hem de başımın tacı. Kurbanın olam senin, şu sazı ğret...

- Ulan Keloğlan, iyi gnme denk geldin, illaki beni mecbur ettin... Otur bakayım şuraya, demiş ve tarif etmiş. Saz almayı kısa sürede ğrenen Keloğlan, her sabah önüne kattığı keçileri ve eşeğiyle akşamlara kadar saz alıp, türkü söylermiş. Tın tın tellere vurur, hop oturur hop zıplarmış.

Fakat henüz köylüleri, onun ne güzel saz alıp, türkü söylediğini bilmezlermiş. Bu nedenle hep alay ederlermiş.

Keloğlan, böyle söyleyenlere şöyle dermiş:

*Gln ey insanlar siz gln
Ne getireceği belli olmaz yarınki günün
Gln ey insanlar siz gln
İyi bir saz ustası olayım da görün.*

Keloğlan, artık yavaş yavaş düğünlere gitmeye, saz alıp türkü söylenmeye başlamış. Hala ciddiye almayanlar varmış. Buna sinirlenen Keloğlan, almış sazı eline, vurmuş yanık teline.

*Ben bir garip Keloğlanım
Eşeğimin yok palanı
Varım yoğum doğruluktur
Hiç de sevmem ben yalanı.*

Tabii, bir süre sonra bahşişler gelmeye başlamış. Cepleri almaz olmuş. Doğru anasına koşmuş. Anası nasıl sevinmesin ki... Böyle düğünlere gide gide, artık ünlü bir türkücü ve sazıcı olmuş Keloğlan.

Anası bir gün:

- Ah Keloğlanım, görüyorsun artık perişanım, demiş. Gözlerim görmez, ellerim tutmaz oldu. Ocağımızda bir gelin olsa da, ben bir kenara ekilsem. Ha! Ne dersin dazlak kafalı oğlum?

Keloğlan acımış anasına.

- Benim yle biri aklımda yok ana, senin varsa söyle, demiş.

- Küpçü Ali'nin kızı tam bize göre...

- Olmaz ana, diye karşı çıkmış oğlu, olmaz. Küpçü Ali ulsuzun biri. O dediğin kızı kendime karı, sana gelin yapmayacağım.

- Ah saf oğlanım, vah Keloğlanım! Zengin kapısı bize açılmaz.

- Peki, sırf seni kırmamak için, nasıl biliyorsan öyle olsun.

Kadıncağz belini tuta tuta gitmiş, Küpçü Ali'nin kapısını tıkladmış.

- Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kızını oğluma eş, kendime gelin yapmaya geldim, demiş.

- Bak sen bizim Keloğlan'ın anasına. Var git işine be kadın. Yemeye ekmeğiniz yok, bir de gelmişsin kapıma kız istiyorsun.

Kadın, evine dönünce halinden anlamış oğlu ve annesi.

- Kovdu beni, sen önce yemeye ekmek bul, dedi.

Keloğlan, bu olaya üzülmemiş doğal olarak. Fakat, zenginlik neymiş, nasıl olmuş, gösterecekmiş Küpçü Ali'ye.

Eşeğini çıkarmış ahırdan, sazını vurmuş omzuna, öpüp anasının ellerinden, duasını almış. Eşeğine binip yollara düşmüş.

Tam Küpçü Ali'nin evinin önünden geçerken, bir türkü tutturmuş:

İyi dinle Küpçü Ali

Bugün günlerden salı

Hor gördün beni ve anamı

Anlayacaksın biraz bekle zamanı

Köyünden çıkan Keloğlan, gitmiş gitmiş, kocaman bir şehre ulaşmış. Şehir mehir dememiş, zaten bağı hasretten yanarmış, almış sazı eline, vurmuş garip garip teline, asılmış en güzel türküsüne. Bir sarayın önünden geçermiş ama, nereden geçtiğini bile bilmezmiş. Giderek sesi açılmış ve herkesi meraklandırmış.

Padişahın kızı, pencereye yanaşıp sesli sesli türkü söyleyen yabancıya dikkatle bakmış. Şöyle bir türkü söylemiş o anda Keloğlan:

Kocakarı bir anam var, birkaç tavuk bir de inek,

Her gün konar kel kafama, evsiz kalmış birkaç sinek.

Keloğlanım budur özüm, haram malda yoktur gözüm,

Garip hakkı yiyenlere, elbet vardır birkaç sözüm.

İnce gönüllü, dünyalar güzeli prenses bayılmış, sanki kendinden geçmiş... Hem de güneşin vurup ayna gibi parlattığı kel kafası, öyle hoşuna gitmiş ki, sorulmasın. Bir demet kırmızı gül atmış, o da Keloğlan'ın kel kafasına düşmüş. Keloğlan, yukarı kaldırıp başını, bir de ne görsün? Periler kadar güzel bir kız kendisine bakmıyor mu? Üstelik, bir de el sallarmış. Utana sıkıla karşılık vermiş Keloğlan.

Bir keresinde Keloğlanla göz göze gelmiş. Sanki birbirlerine "seviyoruz", demişler ikisi de. Geceleri uyuyamıyormuş artık prenses. Keloğlan, arada bir sazı alıp, hanın penceresini açar, prensese türküler yakarmış. Sabahlara kadar, pencerelerde kalan Padişah kızı, neredeyse verem olacakmış. Hala hiç kimseye bir şey diyememiş prenses. Şu dünyada ne olmadık işler olur, ne beklenmedik olaylar gelişir...

Bir akşam üstü, saray bahçesinde gezinen prensesi gören Keloğlan, omuzunda tuttuğu sazını almış eline, oturmuş ağacın dibine, bir türkü dillendirmiş:

*Bir eŖeđim var, bir de sazım
Kendimden başkasına geçmez nazım
Çoktan beri açlıktan kokar ağzım
Bana bir saray kızı lazım.*

Bir süre sonra çok neşeli, çalgılı sazlı, bir düğün yapılmıŖ, en çok sazı çalan, en güzel türküleri söyleyen de Keloğlan olmuŖ. AlmıŖ prensesi yanına, düŖmüŖ köyünün yollarına. EŖeđi ikisini birden götüremediği için yaya yürümüŖ Keloğlan.

Yolda prensesi görenler:

- Dünyanın sonu geldi galiba, hiç böylesini de görmemiŖtik, derlermiŖ. Nice dağları, sayısız köyleri, birçok kasabaları ine çıka geçip köye gelmiŖler.

Keloğlan'ı bir prensesle birlikte karŖılayan anası, o kadar sevinmiŖ ki, ne yapacağını ŖaŖırmıŖ. Bir zaman sonra anası ölmüŖ Keloğlan'ın. Dünya bu. Neyin ne olacağı belli mi olur? DönmüŖler tekrar saraya... Darısı, muratsızların başına...

En Güzel Keloğlan Masalları

SÖZLÜK

- **Hayal:** Zihinde gerçekteŖmesi özlenen Ŗey, düŖ, hülya.
- **BahŖiŖ:** Bir hizmet görene hakkından ayrı olarak verilen para.
- **Palan:** Genellikle eŖeklere vurulan kaŖsız, enli, yumuŖak bir çeŖit eyer.
- **Dazlak kafalı:** Saçı dökülmüŖ olan kimse.
- **Çulsuz:** Varlıksız, parasız pulsuz.

ÖĞRENELİM

Folklorun türleri arasında en yaygını masallardır. Her masalda bir ahlak dersi vardır. iyilikle kötülük karŖı karŖıyadır. Keloğlan, zekanın, becerikliğin, iyimserliğin yendiğini gösteren bir örnektir. Keloğlan her Ŗeyi dayakla değil, zekasıyla yeniyor.

SÖZLÜ ANLATIM

BİR MASAL ANLATALIM

Okuduđunuz masalı anlatınız. Önce masalın baŖlıđını söyleyiniz. Olayları oluŖ sırasına göre anlatmaya çalıŖınız. Olayın geçtiği yeri belirtiniz. Olayda yer alan kiŖilerin arasından baŖ kahramanı sećiniz ve bazı özelliklerini söyleyiniz. Masalın ana düŖüncesini söyleyerek, kendi sözlerinizle anlatınız. Anlatırken kısa ve düzgün cümleler kurunuz. Güzel ve anlamlı sözler kullanınız.

DERSE HAZIRLIK

- Son dersin gelmesi sizde hangi duyguları uyandırmaktadır?
- Son ders neyin habercisidir?

SON DERSTE

Son derste zil çalmadı
Ben duymadım, kulak asmadım.

Son derste öğretmen gelmedi
Ben görmedim, kulak vermedim.

Son derste silgim silmedi
Tebeşirim yazmadı, kalemim.

Son derste çantam açılmadı
Okuma kitabım, defterim.

Son derste sınıfım kapandı
Sona erdi okulum, derslerim.

Nusret Dişo ÜLKÜ

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Son dersten sizin diledikleriniz nedir?
- Son ders terle kazanılmış bir ödül müdür?

Dilimizi

Öğrenelim

SES-HARF İLİŞKİSİ

Harf ile ses kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Ses kulağa, harf ise göze hitap eder. Önce ses vardı. Sonra yazının icat edilmesiyle sesler yazıda harflerle temsil edilmeye başladı.

Dil bilgisi açısından harflerle sesler arasında yakın bir ilişki vardır. Dilin, özellikle konuşmanın işlevsellik kazanabilmesi için, harf-ses ilişkisinin kurulması gerekir. Genel anlamda kulağın duyabildiği titreşimlere **ses** denir. Ciğerlerden gelen havanın ses yolunda meydana getirdiği titreşime **dil sesi** denir.

Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlere **harf** denir. Yani harf, sesin yazıdaki karşılığıdır. Bir dildeki harflerin belirli bir sıraya dizilmiş bütününe **alfabe** denir. Türk alfabesi, Latin harfleri esas alınarak, 01.11.1928 gün ve 1353 sayılı kanunla tespit ve kabul edilmiştir.

Türk alfabesinde **29 harf** bulunmaktadır. Bunların 21 tanesi ünsüzleri, 8 tanesi de ünlüleri karşılar. Ses, harflerin insan sesi olarak söylenişidir. Harfler seslendirilmediği sürece, salt bir işaret olarak değer kazanır.

Türk alfabesi, her ses için ayrı bir harf ve her harf için ayrı bir ses ilkesine göre düzenlenmiştir. Buna göre dilimiz, yazıldığı gibi okunan, okunduğu gibi yazılan bir dildir.

Sesler, **ünlüler ve ünsüzler** olmak üzere ikiye ayrılır.

ÜNLÜLER (SESLİ HARFLER) VE ÖZELLİKLERİ

Ses yolunda herhangi bir engelle karşılaşmadan çıkan seslere **ünlü** harfler denir. Türkçede sekiz ünlü harf vardır: **a, e, ı, i, o, ö, u, ü.**

Ünlülerin çeşitleri:

A. Çıkış yeri ve dilin durumuna göre:

Kalın ünlüler: **a, ı, o, u.**

İnce ünlüler: **e, i, ö, ü.**

B. Dudakların durumuna göre:

Düz ünlüler: **a, e, ı, i.**

Yuvarlak ünlüler: **o, ö, u, ü.**

C. Ağızın açıklığına göre:

Geniş ünlüler: **a, e, o, ö.**

Dar ünlüler: **ı, i, u, ü.**

Ünlülerin çeşitleri aşağıdaki tabloda toplu olarak gösterilmiştir:

ÜNLÜLERİN ÇEŞİTLERİ

Dudakların durumuna göre		Düzler		Yuvarlaklar	
Ağızın (alt çenenin) açıklığına göre		Genişler	Darlar	Genişler	Darlar
Dilin durumuna göre	Kalınlar	a	ı	o	u
	İnceler	e	i	ö	ü

Bu sınıflandırmaya göre her ünlünün üç özelliği vardır.

Buna göre hangi ünlünün hangi özelliğe sahip olduğuna tek tek bakalım:

a	düz, geniş, kalın	o	yuvarlak, geniş, kalın
e	düz, geniş, ince	ö	yuvarlak, geniş, ince
ı	düz, dar, kalın	u	yuvarlak, dar, kalın
i	düz, dar, ince	ü	yuvarlak, dar, ince

ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES UYUMLARI

BÜYÜK ÜNLÜ (SESLİ) UYUMU

ÖĞRENELİM

Türkçe sözcüklerin ilk hecesi kalın ünlü (sesli) harfle başlarsa, ondan sonraki harfler de kalın olur. Sözcüğün ilk hecesi ince ünlü (sesli) harfle başlamışsa, ondan sonraki harfler de ince ünlü (sesli) olur. Sözcükler arasındaki bu uyuma **büyük ünlü uyumu** denir.

Büyük Ünlü Uyumuyla İlgili Kurallar :

- **Büyük ünlü uyumuna uymayan çok az Türkçe sözcük vardır.**

Örnek:

ana (anne), alma (elma), kangı (hangi), karındaş (kardeş)

- **Büyük ünlü uyumuna aykırı sözcükler genellikle yabancı kökenlidir.**

Örnek:

Otobüs, gazete, ateş, insan, cesaret

- **Kelimelerin sonlarına eklenen *-ki, -(i)yor, -leyin, -ken, -(i)mıtırak...* gibi ekler büyük ünlü uyumuna uymaz.**

Örnek:

yürü-**yor**, bakar-**ken**, akşam-**ki**, sabah-**leyin**, yeşil-**imtrak**

- **Bileşik sözcüklerde büyük ünlü uyumu aranmaz.**

Örnek:

Atatürk, Başkent, Yayınevi, hanımeli

- **Tek heceli sözcüklere büyük ünlü uyumu aranmaz.**

Örnek:

dört, ders, sert, kart, Türk

KÜÇÜK ÜNLÜ (SESLİ) UYUMU

ÖĞRENELİM

Türkçe sözcüklerde seslerin darlık-genişlik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından uygunluğuna **küçük ünlü uyumu** denir.

Küçük ünlü uyumu kuralı iki yönlüdür:

- Bir kelimenin birinci hecesinde düz bir ünlü (**a, e, ı, i**) varsa, sonraki hecelerde de düz ünlüler bulunur.
- Bir kelimenin birinci hecesinde yuvarlak bir ünlü (**o, ö, u, ü**) varsa, yuvarlak ünlülü heceyi izleyen ilk hecede dar yuvarlak (**u, ü**) veya geniş düz (**a, e**) ünlüler bulunur.

Örnek:

çadırılık ilk hecedeki **“a”** düz ünlü, sonra gelen **“ı, i”** düz ünlü.

okutmak ilk hecedeki **“o”** yuvarlak ünlü, sonra gelen **“u”** dar yuvarlak ünlü, **“a”** düz-geniş ünlü.

Küçük Ünlü Uyumuyla İlgili Kurallar :

- **Dilimizde “o, ö” yuvarlak ünlüleri yalnızca ilk hecede kullanılabilir.**

Örnek:

Uymayanlar: doktor, motor, otobüs

Uyanlar : üzüm, kömür, soba

- **Birleşik kelimelerde bu uyum aranmamalıdır.**
- **Türkçe sözcüklerin öncelikle büyük ünlü uyumuna uyması gerekir. Büyük ünlü uyumuna uymadığı halde küçük ünlü uyumuna uyan sözcükler Türkçe sözcük olmaz.**

Örnek:

misafir, tasvir, kalem

- **Bazı ekler “-yor, -ki” ekleri uyumu bozar.**

Örnek:

veriyor, boğazdaki, ağlıyor

- **İçinde **b, m, v, p** sesleri bulunan kelimelerden bazıları küçük ünlü uyumu kuralına uymaz**

Örnek:

yağmur, çamur, kabuk, tavuk, kavun

ÜNSÜZ (SESSİZ) HARFLER VE ÖZELLİKLERİ

ÖĞRENELİM

Ünsüz (sessiz) harfler, tek başına okunamayan, hece olamayan ve ancak bir sesli harf yardımı ile seslendirebildiğimiz harflerdir.

Bunlar: "**b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z**" dir.

UNUTMA!

Ünsüz harfler kendi aralarında üç biçimde incelenir.

▪ Çıkış yerlerine göre:

dudak ünsüzleri: **b, f, m, p, v**

diş ünsüzleri: **c, ç, d, j, l, n, r, s, ş, t, z**

damak ünsüzleri: **g, ğ, k, y**

gırtlak ünsüzleri: **h**

▪ Sürekliliklerine göre ünsüzler:

Sürekli ünsüzler: **f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z**

Süreksiz ünsüzler: **b, c, ç, d, g, k, p, t**

▪ Ses tellerindeki perdelenmeleri sırasında titremelerine göre ünsüzler:

Yumuşak ünsüzler: **b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z**

Sert ünsüzler: **ç, f, h, k, p, s, ş, t**

ÜNSÜZ (SESSİZ) HARFLERLE İLGİLİ KURALLAR

SERT SÜREKSİZ HARFLERİN YUMUŞAMASI

ÖĞRENELİM

Süreksiz sert ünsüz harflerle (**p, ç, t, k**) biten sözcükler, sesli harf veya sesli harf ile başlayan bir ek aldıkları zaman sonlarındaki sert ünsüz harf yumuşayarak (**b, c, d, g, ğ**) olur.

Bu kurala "**sert sessizlerin yumuşaması**" denir.

Örnek:

Çorap + **ın** = Çorap**ın** Kağıt + **ın** = Kağıd**ın** Toprak + **ın** = Toprağ**ın**

- **Tek heceli bazı sözcükler bu kurala uymaz.**

Örnek:

Süt, çöp, üst, tek, ak, ip, sırt, sap, kat, saç, suç, et...

- **Yabancı sözcükler bu kurala uymaz.**

Örnek:

Hukuk, millet, illet, saat...

- **Özel isimlerin yazılışında bu kural geçerli değildir. Sadece okunuşunda, söylenişinde geçerlidir.**

Örnek:

"**Ahmet'in**" şeklinde yazarız ama, "**Ahmed'in**" şeklinde okur, söyleriz.

ÜNSÜZLERİN BENZEŞMESİ

ÖĞRENELİM

Türkçe'de "**p, ç, t, k, s, ş, h, f**" harfleri ile biten sözcüklerden sonra, "**c, d, g**" harfleri ile başlayan ekler gelirse, ekin ilk harfi "**ç, t, k**" olur. Bu kurala yumuşak sessizlerin sertleşmesi, kısaca **benzeşme** denir.

Örnek:

Dolap + **cı** = Dolap**çı** Ağaç + **dan** = Ağaç**tan** Sabah + **dan** = Saba**htan**
Dost + **ca** = Dost**ça** Tarak + **da** = Tarak**ta** Koş + **du** = Koş**tu**

HECE VE HECE ÇEŞİTLERİ

ÖĞRENELİM

Ağzımızın bir hareketiyle çıkan ses topluluğuna **hece** denir. Hece sayısını ünlüler belirler. Bir sözcükte kaç tane ünlü varsa o kadar hece vardır.

Örneğin, "**bek-let-ti**" sözcüğünde üç ünlü bulunduğu için bu sözcük üç hecelidir.

"**Git**" sözcüğünde bir ünlü bulunduğu için bu sözcük tek hecelidir.

Örnek:

sı-cak-tan

sıcaktan diyebilmek için ağzımız yine art arda üç hareket yapmıştır.

- **Heceler birleşerek sözcükleri meydana getirir.**
- **Hecelerin genel olarak anlamları yoktur.**

Örnek:

ba, cü, di, fe...

UNUTMA!

Hece çeşitleri: Türkçe'de, yapılarına göre heceler şöyle oluşur.

- **Bütün ünlüler tek başlarına bir hecedir:** **a-kıl, e-rik, o-kul**
 - **Bir ünlü + bir ünsüzden oluşan heceler:** **ay-ran er-kek uy-ku**
 - **Bir ünsüz + bir ünlüden oluşan heceler:** **ba-ba ge-mi to-kat**
 - **Bir ünsüz + bir ünlü + bir ünsüzden oluşan heceler:** **yan-gın bil-gin**
 - **Bir ünlü + iki ünsüzden oluşan heceler:** **alt üst ört**
 - **Bir ünsüz + bir ünlü + iki ünsüzden oluşan heceler:** **Türk dört**
- **Bazı heceler tek başlarına da anlam taşır. Bunlar tek başlarına tek heceli sözcüklerdir.**

Örnek:

Türk, ev, at, can, han...

Diftong, Kaynaştırma Harfleri, Ulama

Diftong (Ünlü kayması):

İki ünlünün bir hecede yan yana gelmesidir. Türkçe'de bir hecede veya kelimedede iki ünlü yanyana gelemez.

Böyle sözcükler dilimize yabancı dillerden gelmiştir.

Örnek:

Saat, şuur, şiir, aile...

Kaynaştırma Harfleri:

Türkçe kurallarına göre bir sözcükte iki ünlü yan yana gelmez. Araya kaynaştırma harfi girer. Ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelirse araya “**y, ş, s, n**” harflerinden uygun olanı getirilir. Bu ses olayına “**kaynaştırma**” denir. Araya giren sese kaynaştırma harfi adı verilir. Türkçe’de dört tane kaynaştırma harfi (sesi) vardır. Bunlar: “**y, ş, s, n**” harfleridir.

Örnek:

n: bakla	bakla - n - in	baklanın
s: yasa	yasa - s - ı	yasası
ş: iki	iki - ş - er	ikişer
y: oda	oda - y - a	odaya

UNUTMA!

Kaynaştırma ünsüzleri sözcüğün kökünde **aranmaz**.

ka**y**ık, ka**ş**ık... Bu sözcüklerdeki altı çizili ünsüzler kaynaştırma değildir.

Ulama:

Bir kelime ünsüz bir harfle bitiyor ve ondan sonar gelen kelime ünlü bir harfle başlıyorsa kelimelerin birbirine bağlanarak **okunmasına ulama** denir.

Örnek:

Bakkaldan bir ekmek aldım.

Bakkaldan bi **rekme** kaldım.

UNUTMA!

Aralarında noktalama işareti bulunan sözcükler arasında, ulama olmaz.

Örnek: Kardeşim, eve geldi. Bu cümlede belirlenen yerde ulama yoktur.

Aşınma, Vurgu, Tonlama

Aşınma (Ses düşmesi):

Türkçe sözcüklerde yan yana iki ünlü bulunmaz. Bileşik sözcüklerde de iki ayrı sözcükte bile olsa iki ünlünün yan yana gelmesi pek tercih edilmez. Ayrı sözcüklerde karşılaşılan (yan yana gelen) ünlülerden birinin aşınarak düştüğü görülür. Türkçe'de sözcüklerin özelliğinden ya da söyleyiş kolaylığından kaynaklanan hece düşmesi olayına rastlanır.

Bu olgu üç nedenden kaynaklanır:

- *Kimi sözcükler sonlarına ünlü ile başlayan bir ek ya da sözcük geldiğinde zayıf olan orta hecelerini yitirirler. Bu oluşum yazıya da geçer. Buna uyulmazsa yazım yanlışlığı yapılmış olur.*

Örnek:

akıl	aklım
şehir	şehre
nehir	nehrin
beyin	beynimiz
burun	burnu

- *Bileşik sözcüklerin oluşumu sırasında iki ünlü yan yana gelirse, bu ünlülerden biri ya da bir ünlüyle bir ünsüz düşer. Buna "ünlü aşınması" da denir. Bu özellik yazıya geçebilir.*

Örnek:

ne için	niçin
pazar ertesi	pazartesi
cuma ertesi	cumartesi
kahve altı	kahvaltı
bu arada	burada

- *Kimi sözcüklerde söyleyiş kolaylığından kaynaklanan ünlü düşmeleri gözlenir. Buna "aşınma" da denir.*

Örnek:

buraya	burda
şura	şurda
orada	orda

Vurgu:

Cümle içindeki bir kelimenin veya kelimedeki bulunan bir hecenin diğerinden daha belirgin söylenmesine **vurgu** denir.

Türkçe'de iki vurgu vardır.

▪ **Sözcük (kelime) vurgusu**

Bir kelimedeki bulunan hecelerden birinin ötekilerden daha belirgin söylenmesine **sözcük vurgusu** denir.

Türkçe sözcüklerin genelinde vurgu son hecededir. Sözcüğe yeni ekler eklendiğinde vurgu da son heceye doğru kayar.

Örnek:

köylü**ler**, yolcu**lar**, göm**lek**...

Tek heceli sözcüklerde vurgu olmaz.

Örnek:

gel, git, kal, bu, şu...

Coğrafi yer adlarında vurgu, genellikle ilk heceye kayar.

Örnek:

Aksaray, **Oh**ri, **Ü**sküp...

Bağlaç, ünlem, zarf, soru ve pekiştirme sıfatlarında vurgu ilk hecede olabilir.

Örnek:

ancak, **ya**şa, **na**sıl, **ma**smavi...

(-me) olumsuzluk eki vurguyu kendinden önceki heceye iletir.

Örnek:

söy**le**me, gi**yi**nme, **ya**pma...

▪ **Cümle vurgusu**

Cümlede anlamca önemli kelime veya kelime kümesinin ötekilerden daha belirgin söylenmesine **cümle vurgusu** denir.

Türkçe’de cümle içindeki vurgulu kelime, genellikle sondan bir önceki kelimedede kendini gösterir.

Örnek:

Öğleden sonra **çarşıya** çıkacağız.

Cümle vurgusu, cümleye verilmek istenen anlama göre yer değiştirir.

Örnek:

Yarın Ayşe tatile çıkıyor.

Vurgulu kelime: **tatile**

Yarın tatile Aylin çıkıyor.

Vurgulu kelime: **Aylin**

Özne, yüklemden uzakta bulunduğu zamanlarda virgül konularak vurgu özne üzerine çekilebilir.

Örnek:

Tekir, koltukta uyuyor.

Ahmet, bütün gün ders çalıştı.

Kurallı cümlede vurgu, genellikle yükleme yakın sözcük veya sözcük öbeklerinde görülür.

Örnek:

Onunla birlikte **pazara** gideceğiz.

Babam Resne’den **yarın** dönüyor.

Tonlama:

Cümleleri söylerken sözcükleri veya harfleri sert, yumuşak, uzun, kısa, alçak ve yüksek gibi değişik seslerle belirtmeye **tonlama** denir.

Tonlama öfke, sitem, beğenme, umut vb. duygularımızı karşıdaki kişiye iletmemizi sağlar. Konuşmalarda özellikle topluluğa hitap ederken veya şiir okurken tonlamaya dikkat etmek gerekir.

Örnek:

Ne yapıyorsun?

Cümlesini kızgınlık anında başka, şaşma anlatırken başka, hal hatır sorarken başka ses tonlarıyla sorarız.

ANLAMLARINA GÖRE SÖZCÜKLER

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER

EŞ SESLİ SÖZCÜKLER

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yazılış ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklere **eş anlamlı (anlamdaş) sözcükler** denir.

Örnek:

doğa-*tabiat* muallim-*öğretmen* şart-*koşul* okul-*mektep*

Örnek:

Çocuklar **okula** gidiyor.

Her **dizeyi** heyecanla okudu.

Çevresine **faydalı** olmak istedi.

Çocuklar **mektebe** gidiyor.

Her **satırı** heyecanla okudu.

Çevresine **yararlı** olmak istedi.

ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Anlamları bakımından birbirinin karşıtı olan sözcüklere **zıt (karşıt) anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

Çok-**az** akıllı-**akılsız** zor-**kolay** arka-**ön** sağ-**sol**

Örnek:

Bizim evimiz **büyük**.

Akşam yemek yeriz .

Çok çalışırsan **yüksek** not alırsın.

Bizim evimiz **küçük**.

Sabah kahvaltı yaparız.

Az çalışırsan **düşük** not alırsın.

EŞ SESLİ SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yazılışları ve okunuşları aynı anlamları farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir.

Örnek:

Gül, çok sevdiğim bir çiçektir.

Gül, sınıfımızın en çalışkan öğrencisidir.

Anlatılan fıkraya herkes **güldü**.

Örnek:

Ağaç **yaş** iken eğilir.

Benden iki **yaş** büyüktü.

Dalgalı denizde **yüz**meyi seviyorum.

Sabahları elimi, **yüz**ümü yıkarım.

Sabah kahvaltıda **çay** içtim.

Ağaçların arasından masmavi **çay** akıyordu.

KÖK

ÖĞRENELİM

Bir sözcükte yer alabilecek bütün ekler çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölüme **kök** denir.

Kök durumundaki sözcükler hece sayılarına göre üçe ayrılırlar:

1. Tek heceli kök sözcükler:

Örnek:

O, ye, ne, ot, at, gel, gör, alt, üst, kart, dört, ders, mert, bak, tak, tart...gibi.

2. İki heceli kök sözcükler:

Örnek:

Çiçek, sandal, tekne, armut, temiz, sıcak, böcek, belki, bakkal, soğuk...gibi.

3. Üç heceli kök sözcükler:

Örnek:

Kaburga, kereviz, pencere, tencere, domates, kelebek, örümcek... gibi.

Sözcüklerden bütün ekler çıkarıldıktan sonra sözcüğünün (kelimenin) kökünü elde etmekteyiz.

Örnek:

Sandalcılar

sandal-cı-lar
sandal-cı
sandal

Domateslerden

domates-ler-den
domates-ler
domates

EK

ÖĞRENELİM

Sözcüklere yeni anlamlar kazandıran veya sözcüklerin görevlerini belirtmeye yarayan parçalara **ek** denir.

Örnek:

ağaçlar
elmadan

ağaç-**lar**
elma-**dan**

ağaçlık
elmacık

ağaç-**lık**
elma-**cık**

Ekler ikiye ayrılır:

YAPIM EKLERİ

ÖĞRENELİM

Eklendiği sözcüklerden yeni sözcükler türeten ekler **yapım ekleri** denir. Kökün veya sözcüğün anlamında değişiklik yapan eklerdir. Bunlar eklendikleri kökten yeni bir sözcük meydana getirirler.

Örnek:

Türk sözcüğünden **-çe** ekiyle **Türkçe** sözcüğü elde edilmiştir.

Açıklama: Türk bir milletin adı, Türkçe o milletin dilinin adıdır.

Örnek:

Demirci, demirden yapılı sandalyede oturuyordu.

Bu cümlede geçen demir sözcüğüne **-ci, -den, -de** olmak üzere üç ayrı parça eklenmiştir. Bu parçalara ek denir.

Demir sözcüğüne **-ci** eki eklenince bu sözcüğün anlamı değişmiştir.

Açıklama: Demir: sert, dayanıklı metal madde.

Demirci: demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.

Yapım ekleri köke eklenir.

Bir sözcükte birden fazla yapım eki bulunabilir.

Örnek:

-ci:	su-cu	göz-cü
-lik:	göz-lük	kitap-lık
-li:	süs-lü	söz-lü
-le:	at-la	el-le
-gi:	sev-gi	bil-gi
-me:	koş-ma	yaz-ma
-miş:	gel-miş	oku-muş
-gin:	bil-gin	yor-gun

ÇEKİM EKLERİ

ÖĞRENELİM

Çekim ekleri, eklendikleri sözcüklerin anlamını değiştirmez ancak onu daha anlaşılır duruma getirir. Sözcüğün diğer sözcüklerle ilişki kurmasını sağlayıp, sözcüğün cümle içindeki görevini belirler.

Örnek:

Kitapçı kitaptan duvar örmüştür.

Bu cümlede geçen *kitap* sözcüğünün sonuna sırayla *-çı* ve *-tan* ekleri eklenmiştir. İkinci sözcükte bulunan *-tan* eki sözcüğün anlamını değiştirmemiş ancak onu daha anlaşılır duruma getirmiştir.

Açıklama: Kitap: okuyup bilgi edinmeye yarayan basılı ve yazılı kağıt.
Kitapçı: kitap satan veya kitap bastırıp satan kimse.

Örnek:

sütten süt-*ten* çantalar çanta-*lar* konuşacak konuş-*acak*

Adların sonuna getirilen çekim ekleri:

Durum Ekleri (Adın Hal Ekleri): Sözcükler arasında ilişki kurar ve sözcükleri cümlede kullanılmaya uygun hale getirir. “-i, -e, -de, -den”

Örnek:

ev -i	evi	(adın belirtme, gösterme durum eki de denir)
ev -e	eve	(adın yönelme durumu denir)
ev -de	evde	(adın bulunma durum eki de denir)
ev -den	evden	(adın çıkma durum eki de denir)

İyelik Ekleri: Eklendikleri adın (varlığın) kime ait olduğunu gösteren eklerdir.

“-im, -in, -i, -imiz, -iniz, -leri”

Örnek:

ev -im	evim	(-im eki I. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -in	evin	(-in eki II. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -i	evi	(-i eki III. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -imiz	evimiz	(-imiz eki I. çoğul kişi iyelik ekidir)
ev -iniz	eviniz	(-iniz eki II. çoğul kişi iyelik ekidir)
ev -leri	evleri	(-leri eki III. çoğul kişi iyelik ekidir)

Azlık-Çokluk (çoğul) Ekleri: Sözcüklerin kapsadığı varlıklar bir tek değil, “birden fazla” olan aynı varlıkları belirtmektedir. “-ler, -lar”

Örnek:

ev -ler	evler
taş -lar	taşlar

Eylemlerin sonuna getirilen çekim ekleri:

Zaman Ekleri: -di, -miş, -yor, -ecek, -r

Örnek:

gel -di	geldi	gel -ecek	gelecek
gel -miş	gelmiş	gel -ir	gelir
gel -iyor	geliyor		

Dilek Ekleri: -meli, -se/sa, -e/a, -in

Örnek:

gel **-meli** gelmeli gel **-se** gelse

Kişi Ekleri: -im, -in, -iz/k, -iniz, -ler

Örnek:

gel -di -m	geldim	gel -di -k	geldik
gel -di -n	geldin	gel -di -niz	geldiniz
gel -di	geldi	gel -di -ler	geldiler

Soru Ekleri: -mı, -mi, -mu, mü

Örnek:

gel -di **-mi** geldi mi?

Olumsuzluk Ekleri: -me, -ma

Örnek:

gel **-me** gelme

Hatırlayalım!

Bir sözcük hem yapım eki hem de çekim eki alabilir. Türkçemizde sözcükler önce yapım eki, sonra çekim eki alır.

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

**BASİT (KÖK)
SÖZCÜKLER**

**TÜREMİŞ (Gövde)
SÖZCÜKLER**

**BİRLEŞİK
SÖZCÜKLER**

BASİT (KÖK) SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Kök halindeki, yapım eki almamış, başka bir sözcükle birleşmemiş sözcüklere **basit sözcükler** denir.

Örnek:

orman, su, ağaç, kömür, bulut, yağmur, tuz...

TÜREMİŞ (GÖVDE) SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yapım eki alıp yeni anlam kazanmış sözcüklere **türemiş sözcükler** denir.

Örnek:

çiçek + **çi** çiçekçi şapka + **lı** şapkalı sil + **gi** silgi

BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan sözcüklere **birleşik sözcükler** denir.

Örnek:

fener + bahçe fenerbahçe ak + deniz akdeniz açık + göz açıkgöz

ADLAR

ÖĞRENELİM

Varlıkların ve sözcüklerin dilde var olan karşılığına, sözcük türü yönünden **ad** denir.

Etrafımızda sayamayacağımız kadar çok varlık vardır. Bu varlıklar kadar da ad var. Bu nedenle adlar gruplara ayrılmışlardır:

ADLAR

Anlamlarına göre

Özel ad

Ortak (cins) ad

Oluşlarına göre

Somut ad

Soyut ad

Sayılarına göre

Tekil ad

Çoğul ad

Topluluk adları

Özel ad

ÖĞRENELİM

Eşi ve benzeri bulunmayan, tek olan varlıkların adlarına **özel ad** denir.

Özel adların bazıları şunlardır:

Kişi adları soyadları: Mustafa, Ahmet, Eda....

Ülke adları: Türkiye, Kuzey Makedonya, Japonya...

Ulus adları: Türk, İngiliz, Fransız...

Dil adları: Türkçe, Almanca, Arapça...

Gazete, dergi, kitap: Balkan gazetesi, Kırmızı Başlıklı Kız, Sevinç...

Gezegen ve yıldız adları: Merkür, Neptün, Kutup Yıldızı...

Hayvanlara verilen adlar: Maviş, Tekir, Boncuk...

Özel adların yazılışları:

- Cümlenin neresinde olursa olsun özel adların ilk harfleri her zaman büyük harfle başlar.
- Özel adların sonlarına gelen ekler kesme işareti (') ile ayrılır.
- Özel adlara gelen çekim ekleri (-e, -i, -de, -den, -ce, -in, -le, -im, -imiz, -iniz, -idi, -imiş, -ise, -dir) kesme işaretiyle ayrılır; p, ç, t, k yumuşasa da yazıda gösterilmez. Yapım ekleri ise özel adlara bitişik yazılır.

Örnek:

Türkiye'dir (çekim eki)

Atatürkçü (yapım eki)

Ortak ad

ÖĞRENELİM

Aynı türden olan varlıkları anlatmaya yarayan adlara **ortak (cins) adlar** denir.

Ortak adlardan bazıları şunlardır:

Çiçek adları: papyta, gül, karanfil, lale...

Hayvan adları: kedi, köpek, kuzu, aslan...

Renk adları: kırmızı, mavi, yeşil, pembe...

Meyve adları: elma, kiraz, çilek, muz...

İçecek adları: süt, çay, su, limonata...

Akrabalık adları: hala, teyze, dayı, amca...

Mevsim, ay adları: ilkbahar, yaz, aralık, haziran...

Ortak adların yazılışları:

- Ortak adların ilk harfleri küçük yazılır.
- Sadece dize ve cümle başlarına ilk harfleri büyük yazılır.
- Belli bir gün ve ay adları büyük harfle başlar.

Somut ad

ÖĞRENELİM

Varlığını duyu organlarımız yardımı ile anladığımız varlıkları belirten adlara **somut ad** denir.

Örnek:

kitap, çiçek, su, portakal, elma...

örneklerden bazısını görme, bazısını dokunma, bazısını tatma duyumuzla algılarız.

Soyut ad

ÖĞRENELİM

Varlıkları duyu organlarımızla anlayamadığımız, ancak zihnimizde var olduğunu kabul ettiğimiz kavramların adlarına **soyut ad** denir.

Örnek:

mutluluk, sevgi, zeka, yetenek...

UNUTMA!

Bu kavramları bizler duyu organlarımız ile algılayamayız. "akıl" kavramını ne görebilir, ne de ona dokunabiliriz.

Tekil ad

ÖĞRENELİM

Aynı tür varlıklardan sadece birini belirten adlara **tekil ad** denir.

Örnek:

önlük, çiçek, gömlek, dağ, deniz...

Çoğul ad

ÖĞRENELİM

Aynı tür varlıklardan birden fazlasını belirten adlara **çoğul ad** denir. Tekil adlar “**-lar, -ler**” çoğul ekleriyle çoğul yapılır.

Örnek:

kalem kalem **-ler** araba araba **-lar** çiçek çiçek **-ler**

Topluluk adları

ÖĞRENELİM

Çoğul eki almadıkları halde birden fazla varlığı anlatan adlara **topluluk adı** denir.

Deste, düzine, ordu, küme, orman, sınıf, aile... gibi, bazı adlar çoğul takısı almaksızın çokluk anlamı taşırlar. Adlar tekil odluğu halde, anlamlarında çoğulluk vardır.

Topluluk adları “**-ler, -lar**” çoğul eklerini de alabilirler.

Örnek:

düzine düzine **-ler** ordu ordu **-lar** aile aile **-ler**

YAPILARINA GÖRE ADLAR

Basit Adlar

Türemiş Adlar

Birleşik Adlar

Basit Adlar

ÖĞRENELİM

Kök halindeki yapım eki almamış adlara **basit ad** denir.

Örnek:

çocuk, erik, çiçek, kağıt...

Türemiş Adlar

ÖĞRENELİM

Sözcüğün kök veya gövdesine yapım eki almış adlara **türemiş adlar** denir.

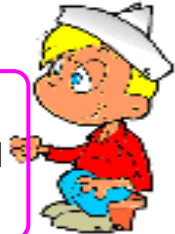
Örnek:

izci, gözcü, gözlük, bilgi, sevinç...

Birleşik Adlar

ÖĞRENELİM

İki veya daha çok sözcüğün birleşerek yeni bir ad oluşturmasına **birleşik ad** denir.

Örnek:

Atatürk, ipekböceği, kırkayak, ateşböceği...

AD DURUMLARI

ÖĞRENELİM

Adların cümledeki görevlerine göre girdikleri durumlara **ad durumları** denir.

Adlar, cümlede beş durumda bulunur. Bunlar;

1. **Yalın Durum**
2. **Belirtme (-i) Durumu**
3. **Yönelme (-e) Durumu**
4. **Bulunma (-de) Durumu**
5. **Ayrılma (-den) Durumu**

Adların, cümle içinde aldıkları “-i, -e, -de, -den” eklerine adın durum ekleri denir. Ad durum ekleri (büyük ünlü uyumu) ses değişimine uğrayabilir.

Örnek:

ev	<i>ek almamış yalın durum</i>	Ev güzel.
evi	<i>belirtme (-i) durumu</i>	Evi gördüm.
eve	<i>yönelme (-e) durumu</i>	Eve gideceğim.
evde	<i>bulunma (-de) durumu</i>	Evde oturacağım.
evden	<i>ayrılma (-den) durumu</i>	Evden geliyorum.

AD TAMLAMALARI

ÖĞRENELİM

Aralarında anlamca ilgili bulunan ya da sonradan ilgi kurulan, birinin diğerini iyelik yönünden bütünlediği iki addan oluşan sözcük gruplarına **ad tamlaması** denir.

Tamlayan birinci sözcük, tamlanan ise ikinci sözcüktür.

isim + isim = ad tamlaması
Tamlayan + Tamlanan = Tamlama

Tamlayan ekleri: *-nin, -in, -im, -den* (bunlar ses değişimine uğrayabilir.)

Tamlanan: *-i, -si, -im, -in, -imiz, -iniz, -leri* (bunlar ses değişimine uğrayabilir.)

Örnek:

Tamlayan

okulun

kapının

gömleğin

Tamlanan

bahçesi

zili

kolu

Tamlama

okulun bahçesi

kapının zili

gömleğin kolu

Ad tamlama çeşitleri:

Belirtili ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) kime ait olduğunu belirtir. Her iki ögesi ek alır. Belirtili ad tamlamasında birinci ad *-in, -in, -un, -ün* tamlayan takısını, ikinci ad ise *-i, -i, -u, -ü* tamlanan takısını alır.

Örnek:

Tamlayan

-in, -in, -un, -ün

Tamlanan

-i, -i, -u, -ü

Tamlama

kedi-*n-in*

+

ağz-*i*

kedinin ağzı

adam-*n-in*

+

ses-*i*

adamın sesi

Belirtisiz ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) cinsine bağlılığını belirtir. Birinci öge ek almaz, ikinci öge ek alır. Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan ad ek almaz.

Tamlanan ad ise **-i, -i, -u, -ü** takısını alır.

Örnek:

Tamlayan		Tamlanan	Tamlama
Ek almaz(yok)		-i, -i, -u, -ü	
Davul	+	ses- i	davul sesi
Çöp	+	kutu-s- u	çöp kutusu

Takısız ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) neden yapıldığını ya da neye benzediğini belirtir. Her iki öge ek almaz.

Örnek:

Tamlayan		Tamlanan	Tamlama
Ek almaz (yok)		Ek almaz (yok)	
tahta	+	merdiven	tahta merdiven
cam	+	şişe	cam şişe

ADLARDA KÜÇÜLTME

ÖĞRENELİM

-cik, -cak, -ceğiz ekleri adlara azaltma, acıma, sevgi, küçültme... gibi anlamlar kazandırır. Bunlar yapım eki olup, kullandıkları adı türemiş ad haline getirirler. Küçültme ekleri özel adlara da kullanabilirler.

Örnek:

Yavrucak sevincinden yerinde duramıyordu. (**sevgi anlamı**)

Ayşecik bütün gün tarlada çalıştı. (**acıma anlamı**)

Ufacık, minicik evleri var. (**küçük anlamı**)

ÖN ADLAR (SIFATLAR)

ÖĞRENELİM

Varlıkların durumunu, biçimini, sayısını, sırasını bildiren sözcüklere **ön ad (sıfat)** denir.

Ön adlar (sıfat), adlardan önce yazılır ve adlarla birlikte kullanılır.

SIFATLAR

Anlamlarına Göre Sıfatlar

Niteleme Sıfatları

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

Belgisiz Sıfatları

Soru Sıfatları

Sayı Sıfatları

Niteleme Sıfatları

Yapılarına Göre Sıfatlar

Basit Sıfatlar

Türemiş Sıfatlar

Birleşik Sıfatlar

ÖĞRENELİM

Varlıkların biçimini, rengini, durumunu; yani nasıl olduklarını belirten sıfatlara **niteleme sıfatları** denir.

Birlikte kullandıkları isimle "**nasil**" sorusunu sorarak niteleme sıfatını bulabiliriz.

Örnek:

Temiz gömlek. **Nasil** gömlek? **Temiz** gömlek. **Temiz niteleme sıfatıdır.**

Belirtme Sıfatları

ÖĞRENELİM

Varlıkların yerlerini işaret eden, sayılarını bildiren, durumlarını sorarak veya yarı belirtili olarak tamamlayan sıfatlara **belirtme sıfatları** denir.

Belirtme sıfatları dört grupta incelenir.

İşaret Sıfatları

ÖĞRENELİM

Varlıkların yerlerini işaret yoluyla belirterek gösteren sıfatlara **işaret sıfatları** denir.

Örnek:

O adam.

Bu dere.

Şu ağaç.

UNUTMA!

İşaret sıfatları -ler, -lar çoğul ekleri almazlar.

Örnek:

Şu adam sana adresi tarif edebilir.

Bu insanları daha önce hiç görmedim.

Öteki ayağını, beriki ayağının üstüne koyarak değiştirdi.

Yukarıdaki cümlelerde adlara **“hangi?”** sorusunu sorduğumuzda işaret sıfatlarını buluruz. Bu yüzden işaret sıfatları adlara sorulan **“hangi?”** sorusuna cevap verir.

Hatırlayalım!

İşaret sıfatları, belirttiği varlığın yakınlık ve uzaklık durumuna göre kullanılır.

Belgisiz Sıfatlar

ÖĞRENELİM

Varlıkların sayılarını, yerlerini ve durumlarını kesinlik kazandırmadan belli belirsiz belirten sıfatlara **belgisiz sıfat** denir.

Örnek:

Kimi yazarlar. Başka kitap. Birkaç kalem.

Belgisiz sıfatlar çekim eki aldıklarında sıfat görevini kaybeder ve adıl olurlar.

Örnek:

Kimi çocuklar çok yaramaz oluyor. (**sıfat görevli**)
Kimi ders çalışmayı sever, kimi gezmeyi. (**adıl (zamir) görevli**)

Soru Sıfatları

ÖĞRENELİM

Varlıkların sayılarını, yerlerini, durumlarını soru yoluyla belirten sıfatlara **soru sıfatı** denir.

Örnek:

Kaçıncı oyun? Ne kadar para? Nasıl defter?

Soru sıfatlarının soru sıfatı sayılabilmesi için hiçbir ek almadan önce adlardan önce gelmesi gerekir. Ek aldıklarında sıfat görevin çıkar zamir veya belirteç görevi kazanırlar.

Örnek:

Hangi kitabı beğendin? (**sıfat görevli**)
Hangisini beğendin? (**zamir görevli**)

Sayı Sıfatları

ÖĞRENELİM

Varlıkların sayılarını belirten sıfatlara **sayı sıfatı** denir.

Örnek:

Beş kalem. İkişer gömlek. Beşinci sınıf.

KÜÇÜLTME VE PEKİŞTİRME ÖN ADLARI

ÖĞRENELİM

Sıfat olan sözcüğün anlamında küçültme ya da daralma, "**-cik, -ce, (-i)msi, (-i)mtırak**" ekleri ile yapılır. Bu eklerin getirilmesi ile oluşan sıfatlara **küçültme sıfatları** denir.

Örnek:

Küçük bir evleri vardı.

cümlesinde "**küçük**" sıfattır ve kendinden sonra gelen adın niteliğini belirtmektedir.

Küçücük evleri vardı.

cümlesinde "**-cik**" eki almış "**küçücük**" sözcüğü de niteleme sıfatıdır. Buradaki "**küçücük**" sözcüğün "**küçük**" sözcüğünden farkı, eklendiği adın anlamında küçültme yapmış olmasıdır.

küçük ev küçü**cük** ev

ÖĞRENELİM

Pekiştirme sıfatları, sıfatın anlamını güçlendirir. Sıfatın ilk sesli harfine kadar olan kısım alınarak "**-m, -p, -r, -s**" seslerinden uygun olanı eklenir. Bu elde edilen unsur sıfatın başına eklenir.

Örnek:

yeşil	ye-m-yeşil	yemyeşil
mavi	ma-s-mavi	masmavi
kirli	ki-p-kirli	kipkirli

Sıfatların tekrarlanmasıyla da pekiştirme yapılır.

Örnek:

Küçük küçük elmalar

Minik minik eller

Sepet sepet yumurta

ADILLAR (ZAMİRLER)

ÖĞRENELİM

Ad olmadıkları halde cümle içinde geçici olarak, bir adın yerini tutan ve bir adın gösterdiği bütün özellikleri gösteren sözcüklere veya ekler **adıl (zamir)** denir. Adıllar, adların yerini tutan sözcüklere dir.

Adıl, adı üstünde, adın yerine geçen oyunculardır.

Örnek:

Ahmet çok okumalısın.

Ad

Sen çok okumalısın.

Adın yerini alan sözcük

Adıl (zamir)

ANLAMLARINA GÖRE ADILLAR

KİŞİ ADILLARI (ZAMİRLERİ)

İŞARET ADILLARI (ZAMİRLERİ)

BELGİSİZ ADILLAR (ZAMİRLER)

SORU ADILLARI (ZAMİRLERİ)

KİŞİ ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Kişilerin adları yerine kullanılan sözcüklere *kişi adlı* denir.

Örnek:

Mehmet ders çalışıyor.

O ders çalışıyor.

Öğrenciler sınava hazırlanıyor.

Onlar sınava hazırlanıyor.

Kişi adlarının yerine kullanılan adılar.

	TEKİL	ÇOĞUL
1. Kişi	Ben	Biz
2. Kişi	Sen	Biz
3. Kişi	O	Onlar

Kişi adıları ad durumlarına (yalın , -i , -e , -de , -den) girerler.

Kişi adılarının adın hal eklerini alması:

Yalın hali	-i hali	-e hali	-de hali	-den hali
ben	beni	bana	bende	benden
sen	seni	sana	sende	senden
o	onu	ona	onda	ondan
biz	bizi	bize	bizde	bizden
siz	sizi	size	sizde	sizden
onlar	onları	onlara	onlarda	onlardan

İŞARET ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Sözü edilen varlıkların adlarını anmadan yerlerini gösteren adillara, **işaret (gösterme) adılı** denir. İşaret adilları tekil ve çoğul olarak kullanılabilir. Asıl işaret adilları: **bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar'dır.**

Örnek:

Bu bana postayla geldi.

O senin çantandan çıkmış.

Onlar bilgisayara yüklenecek.

İnsan adı yerine kullanılan “O” sözcüğü kişi adılı (zamiri) durumundadır. “O” sözcüğü, kişi adının dışındaki varlığın yerini tutuyorsa, işaret adılı (zamiri) olur.

Örnek:

O, Üsküp'ten döneli çok oldu.

Kişi zamiri

O başka bir tarafa konulabilir.

İşaret zamiri

İşaret yoluyla adların yerine geçen sözcükler örneği:

Bana **bu kitabı** al.

Bana **bunu** al.

Bize **masadaki çantayı getirir** misin?

Bize **şunu** verir misin?

Camı kırmış.

Onu kırmış.

bu – kitabı işaret ediyor.

(yakın şeyleri gösterir)

şu – masadaki çantayı işaret ediyor.

(biraz uzaktaki şeyleri gösterir.)

o – camı işaret ediyor.

(uzaktaki şeyleri gösterir.)

BELGİSİZ ADILLAR (ZAMİRLER)

ÖĞRENELİM

Adların yerini belli belirsiz, kesin olmayacak şekilde tutan adılara **belgisizlik adılı (zamiri)** denir. “**Bazısı, kimi, çoğu, hepsi, birkaçı, birçoğu**”... sözcükleri belgisiz adıl (zamid) olarak kullanılabilir.

Örnek:

Geziye **herkes** katıldı.
Çocuklardan **birkaçı** hasta olmuş.
Bazıları sinemayı çok sever

Örnek cümlelerdeki renkli yazılmış sözcükler de adların yerine kullanılmıştır; ama kişiler belli değildir. Adın yerini belli belirsiz, kesin olmayan bir biçimde tutan adıllardır.

Başlıca belgisiz adıllar şunlardır:

herkes	kimse	kimi	kimisi
biri	birisi	çoğu	hepsi
birkaçı	tümü	birazı	birçoğu

SORU ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Varlık adlarının yerini soru yoluyla tutan adılara **soru adılı (zamiri)** denir. “**Kim, ne, hangisi, kaç, nereden, neyi, kaçınıcı...**” gibi sözcükler en çok kullanılan soru adılları (zamirleri) arasındadır.

Örnek:

Burada **kimi** arıyorsun?
Bu kitabı **kim** hediye etti?
Nereye gidiyorsunuz?

EYLEMLER (FİLER)

Ayşe ders çalışıyor.

Bir iş bildiriyor.

Dün bizde kar yağmış.

Bir oluş bildiriyor.

Annem ve babam işe gitti.

Bir hareket bildiriyor.

Yukarıdaki cümleler iş, oluş ve hareketi bildiriyor.

ÖĞRENELİM

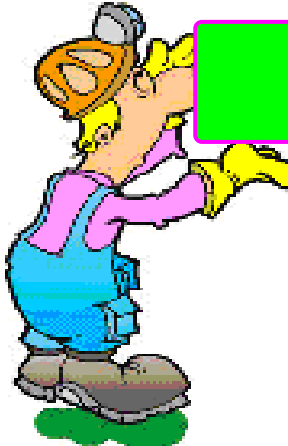
Cümlede iş, oluş, hareket bildiren sözcüklere **eylem (fiil)** denir.

Bazı eylemler cümleye her zaman anlam katar. Eylem cümlenin en önemli sözcüğüdür. Cümleyi yargıya bağlayan eylemdir. Bir başka deyişle eylemsiz cümle yargı bildirmez.

EYLEMLERDE ZAMAN

Eylemler cümlede işin, oluşun, hareketin ya söylenen zamanını ya söylendiği zamandan önceyi ya da söylenen zamandan sonra anlamını katar. Eylemleri, işin yapıldığı zamana uygun olarak kullanırız.

Üç temel zaman vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

GEÇMİŞ ZAMAN

ŞİMDİKİ ZAMAN

GELECEK ZAMAN

GEÇMİŞ ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun anlatımdan önce olduğunu bildiren zamana, **geçmiş zaman** denir.

-di'li Geçmiş Zaman (görülen geçmiş zaman)

Önceden gerçekleşen bir eylemin veya ortaya çıkan bir oluşun kesinlikle bilindiği veya görüldüğünü anlatan zaman **di'li geçmiş zaman** denir.

-di eki ünsüzlerin benzeşmesi ve ünlü uyumuna göre **“-di, -dı, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü”** biçimlerine dönüşebilir.

Görülen geçmiş zaman, öznenin bizzat gördüğü veya yaşadığı eylemleri bildirir.

Örnek:

Bütün işleri bitirdi.

Annem, çarşıya gitti.

Olumlu eylem çekimi

Eylem Tabanı	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Oku	-du	-m	<i>Okudum</i>
Oku	-du	-n	<i>Okudun</i>
Oku	-du	-	<i>Okudu</i>
Oku	-du	-k	<i>Okuduk</i>
Oku	-du	-nuz	<i>Okudunuz</i>
Oku	-du	-lar	<i>Okudular</i>

Olumsuz eylem çekimi

Eylem Tabanı	Olumsuzluk Eki	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Oku	-ma	-dı	-m	<i>Okumadım</i>
Oku	-ma	-dı	-n	<i>Okumadın</i>
Oku	-ma	-dı	-	<i>Okumadı</i>
Oku	-ma	-dı	-k	<i>Okumadık</i>
Oku	-ma	-dı	-nız	<i>Okumadınız</i>
Oku	-ma	-dı	-lar	<i>Okumadılar</i>

-miş'li Geçmiş Zaman (öğrenilen geçmiş zaman)

Önceden gerçekleşen bir eylemin veya ortaya çıkan bir olayın başkasından öğrenildiğini veya sonradan farkına varıldığını anlatan zamana **miş'li geçmiş zaman** denir.

-miş eki ünlü uyumuna göre **“-miş, -miş, -muş, -müŝ”** biçimlerine dönüşebilir.

Öznenin görmediği, yaşamadığı, ancak başkasından duyarak anlattığı eylemleri bildirir.

Örnek:

O, bütün ödevlerini bitirmiş.

Ali, bu kitabı okumuş.

Olumlu eylem çekimi

Eylem Tabanı	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Git	-miş	-im	<i>Gitmişim</i>
Git	-miş	-sin	<i>Gitmişsin</i>
Git	-miş	-	<i>Gitmiş</i>
Git	-miş	-iz	<i>Gitmişiz</i>
Git	-miş	-sınız	<i>Gitmişsiniz</i>
Git	-miş	-ler	<i>Gitmişler</i>

Olumsuz eylem çekimi

Eylem Tabanı	Olumsuzluk Eki	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Git	-me	-miş	-im	<i>Gitmemişim</i>
Git	-me	-miş	-sin	<i>Gitmemişsin</i>
Git	-me	-miş	-	<i>Gitmemiş</i>
Git	-me	-miş	-iz	<i>Gitmemişiz</i>
Git	-me	-miş	-sınız	<i>Gitmemişsiniz</i>
Git	-me	-miş	-ler	<i>Gitmemişler</i>

ŞİMDİKİ ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun içinde bulunduğumuz anda oluştuğunu veya yaşandığını bildiren zamana, **şimdiki zaman** denir.

Örnek:

Ders **çalışıyorum**.
Çocuklar yine kavga **ediyor**.
Ablam kitap **okuyor**.

Yukarda örneklerde görüldüğü gibi, eylemin kök ya da gövdesine **-(i)yor** eki getirilerek **şimdiki zaman** oluşturulur.

Şimdiki zaman, eylemlerin kök ve gövdelerine **-(i)yor** eki getirilerek yapılır.

Örnek:

çalışıyor, **gidiyor**, **dönüyor**...

Olumlu eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Bak	-(i)yor	-um	<i>Bakıyorum</i>
Bak	-(i)yor	-sun	<i>Bakıyorsun</i>
Bak	-(i)yor	-	<i>Bakıyor</i>
Bak	-(i)yor	-uz	<i>Bakıyoruz</i>
Bak	-(i)yor	-sunuz	<i>Bakıyorsunuz</i>
Bak	-(i)yor	-lar	<i>Bakıyorlar</i>

Olumsuz eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Olumsuzluk Eki</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-um	<i>Bakmıyorum</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-sun	<i>Bakmıyorsun</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-	<i>Bakmıyor</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-uz	<i>Bakmıyoruz</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-sunuz	<i>Bakmıyorsunuz</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-lar	<i>Bakıyorlar</i>

GELECEK ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun anlatımından sonra, ileride olacağını bildiren zamana, **gelecek zaman** denir.

Örnek:

Akşama size **geleceğiz**.

Onlar, hafta sonu tatile **gidecekler**.

Yukarda örneklerde görüldüğü gibi, eylemin kök ya da gövdesine **-ecek** eki getirilerek **gelecek zaman** oluşturulur. **-ecek** eki, ünlü uyumuna göre **-acak** biçimine dönüşebilir.

Gelecek zaman, eylemlerin kök ve gövdelerine **“-ecek, -acak”** eki getirilerek yapılır.

Örnek:

gelecek, dönecek, olacak...

Olumlu eylem çekimi

Eylem Tabanı	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Gör	-ecek (ğ)	-im	Göreceğim
Gör	-ecek	-sin	Göreceksin
Gör	-ecek	-	Görecek
Gör	-ecek (ğ)	-iz	Göreceğiz
Gör	-ecek	-sınız	Göreceksiniz
Gör	-ecek	-lar	Görecekler

Olumsuz eylem çekimi

Eylem Tabanı	Olumsuzluk Eki	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Gör	-me	-y-ecek(ğ)	-im	Görmeyeceğim
Gör	-me	-y -ecek	-sin	Görmeyeceksin
Gör	-me	-y -ecek	-	Görmeyecek
Gör	-me	-y -ecek(ğ)	-iz	Görmeyeceğiz
Gör	-me	-y -ecek	-sınız	Görmeyeceksiniz
Gör	-me	-y -ecek	-lar	Görmeyecekler

EYLEMLERDE KİŞİ (ŞAHIS)

Eylemlerde üç kişi (şahıs) bulunur.

Ben, sen , o

Biz, siz, onlar

tekil kişi

çoğul kişi

Kişi ekleri eylemlerin sonuna eklenir ve eylemdeki kişiyi belirtirler. Üçüncü tekil kişiler, şahız eki almazlar. Eylem ve eylem soylu sözcüklerde işin, oluşun, hareketin kim tarafından gerçekleştirildiğini, yargının kimde bulunduğunu gösteren kişi ekleridir. Bu ekler çekimlendiği kipe göre değişiklik gösterir.

Eylemlerin kişileri şunlardır:

Birinci kişi(ler): anlatan, söyleyen, haber veren, konuşan, isteyen, soran(lar)...

İkinci kişi(ler): dinleyen, emir alan(lar)...

Üçüncü kişi(ler): kendisinden bahsedilenler(ler)...

Türkçe'de Şahıs Ekleri kimi kiplerde değişik şekillerdedir:

Kişi	1.çeşit	2.çeşit	3.çeşit	4.çeşit
1.Tekil	-m	-im	-yim	---
2.Tekil	-n	-sin	-sin	---
3.Tekil	---	---	---	sin
1.Çoğul	-k	-iz	-lim	---
2.Çoğul	-niz	-sınız	-sınız	-in, -iniz
3.Çoğul	-ler	-ler	-ler	-sinler

Örnek:

1. **Tekil kişi** (söz söyleyen)

gelir-im

(ben)

aldı-m

2. **Tekil kişi** (kendisine söz söylenen)

gelir-sin

(sen)

aldı-n

3. **Tekil kişi** (kendisinden söz edilen)

gelir-

(o)

aldı-

1. **Çoğul kişi**

gelir-iz

(biz)

aldı-k

2. **Çoğul kişi**

gelir-siniz

(siz)

aldı-nız

3. **Çoğul kişi**

gelir-ler

(onlar)

aldı-lar

EYLEMSİLER (FİİLİMSİLER)

ÖĞRENELİM

Eylemlerden türedikleri halde, ad, sıfat, bağlaç görevlerinde kullanılan ve yan cümleciklerin yüklemi olan sözcüklere **eylemsi (fiilimsi)** denir.

EYLEMSİLER

AD EYLEM

SIFAT EYLEM

BAĞ EYLEM

AD EYLEM (Mastar)

Eylemin kişi ve zaman bildirmeden sadece iş, hareket, oluş anlamı taşıyan **(-mak, -mek)** ekiyle söylenip yazılan biçimine **ad eylem (mastar)** denir.

Eylemin kök veya gövdelerine **-mek, -me, -iş** ekleri kullanarak mastarlar (ad eylemler) oluşturulur.

Örnek:

Bil**mek** (bil-mek)

gör**mek** (gör-mek)

seyret**mek** (seyret-mek)

Örnek:

Günlük gazeteleri **izlemek** güzel bir tutumdur.

Okula **gitme** saati geldi.

UNUTMA!

Mastarlar, çoğul eki alabilirler.

Bu gidiş **gelişler** onu yormaya başladı.

Mastarlar, olumsuzluk eki alabilirler.

Olur olmaz **konuşmaması** gerekir.

Mastarlar, adlar gibi hal ekleri alabilirler.

Onun okuldan **dönüşüne** az kaldı.

SIFAT EYLEM (Ortaçlar)

Eylemin kök veya gövdelerine “-en, -ir, -cek, -miş, -dik” eklerini kullanarak sıfat eylemler oluşturulur. Varlıkları niteleyen veya belirten sıfat özelliklerinin yanı sıra eylem olan sözcüklere **sıfat eylem (ortaç)** denir.

Örnek:

Saksıdaki **sararmış** yaprakları topladım.

Bu odada **açılır** pencere yok mu?

BAĞ EYLEM (Ulaçlar)

Eylemlerden “-ip, -erek, -dikçe, -ince, -diği, -eli, -ken, -eceği, -meden” gibi eklerle türemiş eylem anlamlı bağlaç bazı durumlarda zaman belirteci olan sözcüklere **bağ eylem** denir.

Bağ eylemler, tamamlayıcı cümlecikler kuran ve bu cümlecikleri türlü anlam ilgileriyle birbirine bağlayan, hem eylem hem de bağlaç görevi üstlenirler. Cümleciklerde öge olarak buldukları için eylem, iki cümlecığı birbirine bağladıklarından dolayı da bağlaç görevindedirler.

Örnek:

O, **koşup** eve girdi.

Kadın, **bağırarak** konuşuyordu.

Onlar **gidinceye kadar** sabırlı olun.

EYLEMLERDE SORU

ÖĞRENELİM

Eylemlerin soru biçimi soru eki “**mi, mi, mu, mü**” ile yapılır. Soru eki, kişi ekinden önce ya da sonra gelir. Soru ekleri, kendinden önceki kelimelerden ayrı yazılır, kendinden sonra gelen eklere ise bitişik yazılır.

UNUTMA!

“-mi” soru eki büyük ünlü uyumuna göre “-mı, -mu, -mü” biçimlerine dönüşebilir.

Örnek:

- ... gidecek **mi**?
- ... gidecek **miyiz**?
- ... gidecek **miydiniz**?

Örnek:

Ödevlerini yaptın mı?	yaptın mi ?
Bu kitabı okudun mu?	okudun mu ?

Eylemlerin soru biçimleri olumlu ve olumsuz anlamlar taşıyabilir.

Örnek:

Ahmet eve döndü mü?	<i>olumlu soru</i>
Dersini bitirdin mi?	<i>olumlu soru</i>
Ahmet eve dönmedi mi?	<i>olumsuz soru</i>
Dersini bitirmedin mi?	<i>olumsuz soru</i>

EYLEM ÇATISI

ÖĞRENELİM

Eylemlerin nesne ve özneleriyle olan ilişkilerine **eylem çatısı** denir.

EYLEM ÇATISI

NESNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

GEÇİŞLİ EYLEMLER

GEÇİŞSİZ EYLEMLER

ÖZNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

ETKEN EYLEMLER

EDİLGEN EYLEMLER

DÖNÜŞLÜ EYLEMLER

İŞTEŞ EYLEMLER

NESNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

GEÇİŞLİ EYLEMLER

Cümlede nesne olan eylemlere **geçişli eylemler** denir. yani eylem ne, kim, neyi, kimi sorularına yanıt veriyorsa geçişlidir.

Örnek:

Annem gömleği yıkadı.

gömleği

belirtili nesne

Filiz defter almış.

defter

belirtisiz nesne

Örnek:

Gömlek aldı. (*ne*)

Arabayı temizledi. (*neyi*)

GEÇİŞSİZ EYLEMLER

Cümlede nesnesi bulunmayan eylemlere **geçişsiz eylemler** denir. Yani eylem **ne, kim, neyi, kimi** sorularına yanıt vermiyorsa geçişsizdir.

Örnek:

Babam gitti. Okula gidildi. Aysun kahkahayla güldü.

Oldurgan Eylem

Geçişsiz eylemler **"-(i)t, -(i)r, -dir"** eklerinden birini alarak geçişli eylem durumuna dönüşebilirler. Bu tür eylemlerde çatı değişikliği olmuş olur. Bu eylemlere **oldurgan eylem** denir.

Örnek:

Onun kitabı kayboldu. Geçişsiz eylem
O, kitabını kaybetti. Geçişli eylem **kitabını** (belirtili nesne)

Oldurgan eylem, eylemin karşımızdaki biri tarafından bizim emrimizle yapıldığını anlatan eylemlere denir.

Örnek:

Yazdım (**etken - ben**)
Yazdırdım (**oldurgan – yazma işini başkası yaptı**)

Ettirgen Eylem

Geçişli olduğu halde **"-t, -r, -dir"** ekleriyle tekrar geçişli yapılan eylemlerdir. Geçişlilik dereceleri artırılmıştır. Eylemin söyleyenin dışında üçüncü kişi tarafından yapıldığını anlatan eylemlerdir. Ettirgen eylemde, eylemi bir başkasına yaptırma söz konusudur. Oldurgan eylemler ettirgen hale getirilebilir.

Örnek:

Gazete aldı aldırdı aldırttı
Elbiseyi yıkadı yıkattı yıkattırdı
Uçmak uçurmak uçurtmak uçurtturmak

Örnek:

Gömleği sardım. (**etken-geçişli**)
Gömleği sar-dır-dı-m. Gömleği sar-dır-t-tı-m. (**ettirgen**)

Ettirgen çatılı eylemlerde özne işi yapmaz. Gösterir, başkasına yaptırır.

Örnek:

Unu eledim. Unu ele-t-ti-m. (**ettirgen, özne işi yapmamış, yaptırmış**)

ÖZNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

ETKEN EYLEMLER

Cümlede öznesi belli olan eylemlere **etken eylem** denir.

Örnek:

Onlar çarşıya gidiyorlar. **onlar**(özne) Annem okula geldi. **annem**(özne)

EDİLGEN EYLEMLER

Cümlede öznesi belli olmayan eylemlere **edilgen eylem** denir.

Örnek:

Yerler kirlendi. Camlar silindi. Dal kırıldı.

DÖNÜŞLÜ EYLEMLER

Öznelerin yaptığı eylemlerden yine özneleri etkilenen eylemlere **dönüşlü eylemler** denir. Dönüşlü eylemlerde "n" sesi aranır.

Örnek:

Ayşe boyandı . O akşam tarandı.

İŞTEŞ EYLEMLER

Eylemin birden çok özne tarafından karşılıklı, birlikte yapıldığını bildiren eylemlere **işteş eylem** denir.

Örnek:

Adamlar konuşuyorlar. Çocuklar dövüşüyorlar.

Bütün eylemler çatı bakımından öznesine ve nesnesine göre iki özelliğe sahiptir:

Çocuk koşarak yolun diğer tarafına geçti.

öznesine göre: etken; nesnesine göre: geçişsiz.

Alışveriş listesini evde unuttum.

öznesine göre: etken; nesnesine göre: geçişli.

YAPILARINA GÖRE EYLEMLER

BASİT EYLEMLER

TÜREMİŞ EYLEMLER

BİRLEŞİK EYLEMLER

BASİT EYLEMLER

Yapım eki almamış, yapıları ve anlamları bozulmadan parçalanmayan bir veya birkaç heceli eylemlere **basit eylemler** denir.

Örnek:

iç-mek

boya-mak

bil-mek

otur-mak

TÜREMİŞ EYLEMLER

Yapım eki olarak oluşan yeni anlamlı eylemlere **türemiş eylemler** denir.

- **Eylem kök ya da gövdelerinden türeyen eylemler:**

Örnek:

-e-le:

kov-a-la-mak

-ir, -ur:

iç-ir-mek

-i, -t:

eri-t-mek

- **Ad soylu kök ya da gövdesinden türeyen eylemler:**

Örnek:

-le:

iş-le-mek

-len:

süs-len-mek

-er:

ön-er-mek

-el:

düz-el-mek

BİRLEŞİK EYLEMLER

Birden çok sözcüğün bir araya gelerek tek anlam verecek biçimde oluşturduğu eylemlere **birleşik eylemler** denir.

Örnek:

görebilmek

yardım etmek

götürüvermek

KURALLI BİRLEŞİK EYLEMLER

▪ Tezlik Eylemi

Eylemin birden oluverdiğini, çabukluğunu belirten birleşik eylemdir. Eylemin kök ve gövdelerine **i, i, u, ü** ekleriyle birlikte **vermek** eylemi getirilerek oluşturulur.

Örnek:

gidivermek

gid-*i-vermek*

alıvermek

al-*i-vermek*

▪ Yeterlilik Eylemi

Eylemin gerçekleşebileceğini gösteren birleşik eylemdir. Eylemin kök ve gövdelerine **e, a** ekleriyle birlikte **bilmek** eylemi getirilerek yapılır.

Örnek:

gelebilmek

gel-*e-bilmek*

konusabilmek

konus-*a-bilmek*

▪ Süreklilik Eylemi

Eylemin devamlılığını anlatan birleşik eylemlerdir. Eylemin kök ve gövdelerine **e, a** ekleriyle birlikte **gelmek - durmak - kalmak** eylemlerinden biri getirilerek yapılır.

Örnek:

okuyadurmak

oku-*y-a-durmak*

bakakalmak

bak-*a-kalmak*

▪ Yaklaşma Eylemi

Eylemin gerçekleşmesine yaklaşıldığını bildiren birleşik eylemdir. Eylemin kök ve gövdelerine **e, a** ekleriyle birlikte **yazmak** eylemi getirilerek oluşturulur.

Örnek:

düşeyazmak

düş-*e-yazmak*

YARDIMCI EYLEMLERDE YAPILAN BİRLEŞİK EYLEMLER

Ad ya da ad soylu sözcüklerle birleşerek onların eylem gibi kullanılmasına yardım eden **etmek - eylemek - olmak - kılmak** eylemlerine **yardımcı eylem** denir. Yardımcı eylemlerde birleşik eylem oluştururken, bir ses düşmesi veya ses türemesi olursa sözcükler bitişik yazılır. Böyle bir ses olayı olmazsa ayrı yazılır.

Örnek:

hissetmek	his etmek (ses türemesi)
sabretmek	sabır etmek (ses türemesi)
memnun olmak	
rica etmek	

ANLAMCA KAYNAŞMIŞ BİRLEŞİK EYLEMLER

Birden çok sözcük kendi anlamları dışında bir anlam oluşturarak birleşebilir. Bu şekilde oluşarak eylem bildiren sözcük kümesine **anlamca kaynaşmış birleşik eylemler** denir. Bu çeşit eylemlerin çoğu **deyim** halindedir.

Örnek:

Dara düşmek.
Hatırını saymak.
Kuyruğuna basmak.

BELİRTEÇ (ZARF)

ÖĞRENELİM

Belirteç (zarf), eylemlerden, sıfatlardan veya kendi gibi belirteçlerden önce gelerek bu sözcükler üzerinde etki yapar. Genel olarak belirteçler (zarflar), her koşulda eyleme bağlanır ve eylemleri çeşitli yönlerden etkileyen sözcüklerdir.

CÜMLEDE GÖREVLERİNE GÖRE BELİRTEÇLER

Hal (Durum) Belirteçi

Eylemlerin niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu bildiren zarflara **hal (durum) belirteçi (zarfı)** denir. “**uzun, güzel, kolayca, birlikte, doğru, teker teker...**” gibi sözcükler durum belirteçidir.

Örnek:

Resmi **güzel** yapmışsın.

Haftaya **yine** buluşuruz.

Pencereyi **yavaş** kapat.

Zaman Belirteçi

Eylemin anlamını zaman bakımından belirleyen belirteçlere **zaman belirteçi** denir. “**önce, ansızın, daima, az sonra, geçen yıl, hemen...**” gibi sözcükler zaman belirteçidir. Zaman belirteçini bulmak için eyleme “**Ne zaman?, Ne zamana kadar?, Ne zamandan beri?**” soruları sorulur.

Örnek:

Okuldan **şimdi** geldim.

Gazeteleri **her sabah** okurum.

Onu **sonradan** gördüm.

Örnek:

İşim henüz bitti.

Ne zaman bitti?

Henüz. (zaman belirteçi)

Yer Yön Belirteçi

Eylemin anlamını yer, yön bakımından belirleyen belirteçlere **yer, yön belirteçi** denir. “**ileri, geri, yakın, arka, sağ, sol, üst, alt...**” gibi sözcükler yer yön belirteçidir. Yer, yön belirteçlerini bulmak için “**Nerede?, Nereden?, Nereye?**” soruları sorulur.

Örnek:

Annem **dışarı** çıktı.
Çocuklar **içeri** girmiş.
Arabanızı biraz **ileri** alınız.

Örnek:

Taksi soldan geliyor. **Nerden** geliyor? **Soldan** (yön belirteçi)

Miktar (azlık çokluk) Belirteçi

Eylemlerin, sıfatların veya başka bir belirteçin anlamlarını azlık çokluk bakımından belirleyen belirteçlere **miktar (azlık çokluk) belirteçi** denir. Miktar belirteçlerini bulmak için eyleme “**Ne kadar?**” soruları sorulur. “**kadar, biraz, fazlaca, hayli, oldukça, en çok...**” gibi sözcükler miktar bildiren belirteçlerdir.

Örnek:

Bu konuya **daha çok** dikkat etmelisin.
Kitapları **çokça** okumalısın.
Çocukların **çoğu** geldiler.

Örnek:

Bugün epeyce yoruldum. **Ne kadar** yoruldun? **Epeyce.** (miktar zarfı)

Soru Belirteçi

Eylemin anlamını soru yoluyla belirleyen belirteçlere **soru belirteçi** denir. “**ne, nasıl, niçin, nereden, ne kadar, kimden...**” gibi sözcükler soru belirteçleridir.

Örnek:

Daha **ne kadar** yürüyeceğiz?
Çantayı **nerede** buldun?
Bu resmi **nasıl** yaptın?

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, belirteçler bazı eylemlerden, sıfatlardan önce gelerek, bunların anlamlarını etkileyen bir role sahiptirler.

EDAT (İLGEÇ)

ÖĞRENELİM

Kendi başlarına anlamları olmayan, cümlede sözcükler arasında çeşitli yönlerle anlam ilişkileri kuran sözcüklere **edat (ilgeç)** denir. Edat, tek başına anlamı olmayan, sözcükler arasında ilişki kuran sözcüklerdir.

Edatlar, cümle içinde sözcükler arası süre, eşitlik, araç, aitlik, sınırlama, benzerlik, yön, sebep... gibi türlü yönlerden ilişkiler kurarlar. En çok kullanılan ilgeçler; **“gibi, için, dolayı, üzere, ötürü, göre, kadar, ile, karşı...”** sözcükleridir.

Örnek:

Pazara **doğru** gidiyoruz.

Evin içi **sanki** buz **gibi**.

İki saat **kadar** yürüdük.

UNUTMA!

Edatlar cümleden çıkarılınca cümlenin anlamında bir eksiklik, daralma veya bozulma olur (**cümlenin anlamı bozulur**).

Örnek:

Konuşmak **üzere** ayağa kalktı.

Konuşmak ayağa kalktı.

Belli başlı ilgeçler (edatlar) şunlardır:

ile:	<i>Yaşlılara saygıyla yaklaşın.</i>
kadar:	<i>Sabaha kadar okudu.</i>
gibi:	<i>Çocuklar gibi oynadı.</i>
için:	<i>Seni görmek için buraya geldim.</i>
yalnız:	<i>Bu kitabı yalnız sen bitirebilirsin.</i>
-e göre:	<i>Bize göre başarılısın.</i>

BAĞLAÇ

ÖĞRENELİM

Kendi başlarına anlamları bulunmayan, cümledeki eş görevli sözcükleri veya anlamca ilgili cümle veya cümlecikleri birbirine bağlayan sözcüklere **bağlaç** denir. En çok kullanılan bağlaçlar şunlardır: “**ve, ama, de, bile, ancak, fakat, ki, ile, çünkü, veya, ya da, yalnız, hem.....**” vb.

Örnek:

Bize kitap **ve** defter aldı.
Aylin **ile** Ayşe saklambaç oynuyor.
Bize **bile** gelmedi.
Çok çalıştı **ama** başarılı olamadı.

Kİ bağlacı

Ki bağlacı kendinden önce gelen sözcükten daima ayrı yazılır ve sözcükler arasında ilişki kurar.

Örnek:

Kitabı bulamadım **ki** sana vereyim.

İLE bağlacı

Cümlede yer alan **ile** sözcüğü kaldırılarak yerine **ve** sözcüğü konulduğunda anlam bozulması olmuyorsa, **ile** cümle içinde bağlaç durumundadır. **ile** yerine **ve** konulduğunda cümlenin anlamı bozuluyorsa, ile sözcüğü edat durumundadır.

Örnek:

Elif **ile** Zeynep ders çalışıyorlar. (bağlaç)
Elif okula otobüs **ile** gitti. (edat)

DE bağlacı

Bağlaç olan “**de**” her zaman ayrı yazılır.
Adın durum eki “**-de**” ad’a bitişik yazılır.

Örnek:

Kitabın **da** sayfası yırtılmış.
Ev**de** konuklar var.

“**de**” bağlacı

“**-de**” hal eki

ÜNLEM

ÖĞRENELİM

Coşku, sevinç, korku, acıma, şaşkınlık, beğenme gibi duyguları canlı bir ses tonuyla bildiren kelimelere **ünlem** denir.

- *Coşkun duyguları anlatan veya birini çağırmada veya birine seslenmede kullandığımız ünlemler şunlardır:*

A! Ey! Ay! Of! Haydi!
Hey! Vay! Aman! İmdat! Hu!

- *Yansımalarından oluşan ünlemler şunlardır:*

Güm! Vız vız! Paldır küldür!
Şarıl şarıl! Çat çüt! Hor hor!

- *Seslenmede veya coşkun duyguları anlatmada kullandığımız ünlemler şunlardır:*

Canım! Arkadaşlar! Yaşa!
Yaramaz! Dostlar! Bravo!

Örnek:

Eyvah! Geç kaldım! (*Duygu Ünlemleri*)

Hey! Biraz bakar mısın? (*Seslenme Ünlemleri*)

CÜMLE

Metinde yer alan bazı cümleleri inceleyelim:

İLKBAHAR

Yılın dört mevsimi vardır. Dört mevsim, yılın dört güzel kızıdır. Dört mevsim, anaları yılın dört nazlı kızıdır. Yılın kızları mevsimlerin en büyüğü, en yaşlısı, ancak en güzeli ilkbahardır. Dünyada ilk ağacın bir dalında ilk baharın açtığı anda doğan ilkbahar mevsimi, adını ondan aldı. İlkbaharın annesi yıl, ilk kızının doğmasından sonra pek adların bulunmaması nedeniyle karşıdaki dalda gözüne ilişen ilk baharı o kadar sevdi ki, ilk kızının adının ilkbahar olmasını kararlaştırdı.

Yukarıdaki metinde duygu ve düşünceler anlamlı söz dizileriyle anlatıldı. Sözcükler, anlamlı şekilde bir araya gelerek cümleleri oluşturdu.

ÖĞRENELİM

Bir duyguyu, düşünceyi, isteği, haberi, durumu, olayı vb. ifade etmek için kurulan ve kendi içinde anlam ve yargı bütünlüğü olan sözcüğe veya söz dizisine **cümle** denir.

UNUTMA!

Cümlelerde ilk sözcüğün baş harfi büyük yazılır. Cümlelerin anlamlarına göre sonlarına mutlaka noktalama işaretleri gelir. En güzel cümle, amacımızı en iyi biçimde anlatan, içinde gereksiz sözcük bulunmayan cümledir.

CÜMLENİN ÖĞELERİ

ÖĞRENELİM

Cümle içinde sözcük ya da söz öbeklerinin üstlendikleri görevlere *cümlenin (tümcenin) öğeleri* denir.

CÜMLENİN ÖĞELERİ

CÜMLENİN TEMEL ÖĞELERİ

CÜMLENİN YARDIMCI ÖĞELERİ

YÜKLEM

ÖZNE

TÜMLEÇ

YÜKLEM

Cümlede öznenin yaptığı işi, hareketi veya içinde bulunduğu oluşu anlatan ya da cümleyi bir yargıya sonuca bağlayan sözcüklere **yüklem** denir.

Örnek:

Yaşlı adam bağıra bağıra **koşuyordu**.
Deniz epeyce **yükselmişti**.

Bir cümlenin en önemli ögesi yüklemdir. Cümlede yargı bütünlüğü yüklem ögesiyle ortaya çıkar.

ÖZNE

Cümlede yüklem bildirdiği işi, hareketi yapan ya da bir oluş içinde bulunan varlığa **özne** denir.

Özne cümle içinde yalın halde bulunur.

Cümlede yükleme **Ne?, Kim?** sorularını sorduğumuzda özneyi bulmuş oluruz.

Örnek:

Oya, eve gitti.

Kim gitti?

Oya

Kalem, masanın üstünde duruyor.

Ne duruyor?

Kalem

Bir de yazıldığı halde yüklem çekiminde belli olan özneler vardır. Buna **“gizli özne”** denir.

Örnek:

Kardeşimle oyun oynadım. (Oynayan kim? **Ben**)

Tiyatroya gitmemişler. (Gitmeyenler kim? **Onlar**)

Ödevleri çabuk bitirmeliyiz. (Kim bitirmeli? **Biz**)

CÜMLENİN YARDIMCI ÖĞELERİ

TÜMLEÇ

Cümlede yüklem anlamını yer, zaman, durum gibi çeşitli yönlerden tamamlayan sözcüklere **tümleç** denir.

Üç çeşit tümleç vardır:

DOLAYLI TÜMLEÇ

Dolaylı tümleçler, cümlede yüklem anlamını yer yön bakımından tamamlayan sözcüklerdir. Cümlede, dolaylı tümleç **-e, -de, -den hal** eklerinden birini almaktadır. Dolaylı tümleci bulmak için, özne ve yükleme **Nereye?, Nerede?, Nereden?, Kime?, Kimde?, Kimden?** soruları sorulur.

Örnek:

Annem eve geldi.

Nereye geldi?

ev-**e** (dolaylı tümleç)

Babam çarşıdan döndü.

Nereden döndü?

çarşı-**dan** (dolaylı tümleç)

ZARF TÜMLECİ

Cümlede, yklemın anlamını yer, zaman, durum, yn, azlık-okluk (nicelik) bakımından tamamlayan öğelere **zarf tmlecı** denir. Cümlede zarf tümlecini bulmak için, özne ve yükleme **Nasıl? Ne Zaman?, Ne Kadar?, Nereye?** soruları sorulur.

rnek:

Bartu, koltuğa usulca oturdu.

Nasıl oturdu?

usul (zarf tmlecı)

Onlar aşağı indiler.

Nereye indiler?

aşağı (zarf tmlecı)

EDAT TÜMLECİ

Cümlede “dolayı, gibi, kadar, için, ötürü, diye, ile...” gibi edatlarla yüklemi tamamlayan söz gruplarına **edat tmlecı** adı verilir. Cümlede edat tümlecini bulmak için, özne ve yükleme **Nasıl?, Niçin, Ne ile?, Kim ile?** soruları sorulur.

rnek:

Çok çalıŐtıđından dolayı başarılı oldu.

Nasıl başarılı oldu?

Çok çalıŐtıđından dolayı (edat tmlecı grubu)

Kalemi bulamadım diye bana kızdı.

Niçin kızdı?

Kalemi bulamadım diye (edat tmlecı grubu)

ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

OLUMLU CÜMLE

OLUMSUZ CÜMLE

OLUMLU CÜMLE

ÖĞRENELİM

İşin veya hareketin yapıldığını ya da sürdüğünü, olumlu olduğunu bildiren cümlelere **olumlu cümle** denir.

Örnek:

Bariş, tüm insanlığın tutkusu olmalıdır.
İyi kitaplar dünyayı tanımamıza yardımcı olurlar.

OLUMSUZ CÜMLE

ÖĞRENELİM

Eylemin yapılmadığını ya da işin, hareketin olumsuz sonuçlandığını, oluşun olumsuz olduğunu bildiren cümlelere **olumsuz cümle** denir.

Ad cümlelerini **“yok”, “değil”** sözcükleriyle, eylem cümlelerini **(-me)** olumsuzluk ekiyle olumsuz yapabiliriz.

Örnek:

Bugün hiç halim yok.
Benim istediğim kitap bu değildi.

YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

BASİT CÜMLE

BİRLEŞİK CÜMLE

SIRALI CÜMLE

BASİT CÜMLE

Bu tür cümlelerin içinde bir tek eylem ya da yargı bulunur. Cümlenin yüklemi bir eylem veya ek eylemden oluşur.

Örnek:

Ali az önce okula gitti.
Kalemimi buldum.

Gitti
Buldum

BİRLEŞİK CÜMLE

Bu tür cümlelerin içinde bir eylem veya bir ek eylemden başka, bir ya da birden çok eylemsi bulunur. Bu tür cümleler birden çok eylemi veya yargıyı bildirir. Birleşik bir cümlede asıl yargıyı bildiren, içinde eylem ya da ek eylem bulunan bölüme **temel cümlecik** denir. Temel cümlecik bölümünün anlamını tamamlayan yargıları bildiren ve içinde eylemsi (fiilimsi) bulunan kısma da **yan cümlecik** denir.

Örnek:

Hava kararınca içim sıkılmaya başlıyor.

Hava kararınca

...içim sıkılmaya başlıyor

yan cümlecik

temel cümlecik

Örnek:

Dersim bitince, ben de bahçeye ineceğim.

Dersim bitince

... ben de bahçeye ineceğim

yan cümle

temel cümle

SIRALI CÜMLE

Tek başlarına birer cümle oluşturabildikleri halde, aralarındaki anlam bağından dolayı, birbirlerine virgöl, noktalı virgöl ya da bağlaçlarla bağlanarak, bir bütün yaratan cümlelere **sıralı cümleler** denir.

Örnek:

Elindeki valizi yere koydu, bir banka oturdu ve treni bekledi.

Odaya sessizce girdi, lambayı yaktı, perdeyi kapadı.

BAĞ CÜMLE

Bir anlam ilgisi bulunduğu için birbirlerine bağlaçla bağlanan basit veya bileşik cümlelere **bağ cümleler** denir.

Örnek:

Gözlerimi açtım ki çevremde kimse kalmamış.

Sabahı severiz çünkü gündüzün başlangıcıdır.

SIRALANIŞINA GÖRE CÜMLE TÜRLERİ

KURALLI (DÜZ) CÜMLE

KURALSIZ (DEVİRİK) CÜMLE

KURALLI (DÜZ) CÜMLE

Yüklemi sonda olan cümleye **kurallı (düz) cümle** denir.

Örnek:

Bu konuyu bir kez daha **düşün**.

Eve kadar birlikte **yürüyelim**.

Güneş çoktan **doğmuş**.

KURALSIZ (DEVİRİK) CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayıp başta ya da ortada olan cümlelere **kuralsız (devrik) cümle** denir.

Örnek:

Bize **uğramayı unutma** akşama.

Biraz daha **yemez misin** tatlıdan?

Bu gün **bitirmeliyim** bu kitabı.

YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLE TÜRLERİ

AD CÜMLESİ

EYLEM CÜMLESİ

AD CÜMLESİ

ÖĞRENELİM

Yüklemi, ek eylem almış ad ya da ad soylu bir sözcük veya sözcük kümesi olan cümlelere **ad (isim) cümlesi** denir.

Örnek:

Bu oda gerçekten çok soğukmuş.
Bu limonların hepsi suludur.
Şu kadın, Ebru'nun teyzesidir.

UNUTMA!

Ad ve ad soylu sözcüklere yargı anlamı katan eylemlere veya basit zamanlı eylemlere eklenerek onları birleşik zamanlı eylem haline dönüştüren ekler **ek eylem (ek fiil)** denir.

Ek eylem ekleri şunlardır: **-dir, -di(idi), -miş(imiş), -se(ise)**.

Örnek:

Bu da diğerleri gibi **güzelse**.
Bunlar **resimmış**.
Bunlar kuru **elmadır**.

güzel **-se**
resim **-miş**
elma **-dir**

EYLEM CÜMLESİ

ÖĞRENELİM

Yüklemi çekimli bir eylem (fiil) olan cümleye *eylem cümlesi* denir.

Örnek:

Hemen yatıp uyuyacağım.
Tatlıdan biraz daha yiyebilirim.
Ödevine iyi çalışmamışsın.

UNUTMA!

Eylem kök veya gövdesine zaman ve kişi anlamı veren ekler eklendikten sonra, eylemin aldığı biçimleri kişi sırasına göre söylemeye *çekimli eylem* denir.

Örnek:

Eylem tabanına zaman ve kişi ekleri kullanılmaktadır.

<u>Eylem tabanı</u>	<u>zaman eki</u>	<u>kişi eki</u>	<u>çekimi</u>
bil	-di	-m	bildim
gel	-ecek	-sin	geleceksin

Olumsuz eylem çekiminde eylem tabanından sonra olumsuzluk eki gelmektedir.

<u>Eylem tabanı</u>	<u>olumsuzluk eki</u>	<u>zaman eki</u>	<u>kişi eki</u>	<u>çekimi</u>
bil	-me	-di	-m	bilmedim
gel	-me	-y-ecek	-sin	gelmeyeceksin

ÖĞRENELİM

- Eylem çekimlerinde, çekim sırası, kişi adlarının sırasına göre yapılır.
“*Ben, sen, o, biz, siz, onlar*”
- Olumsuzluk eki “*-me, -ma*” daima eylem kökünden sonra kullanılır.

CÜMLEDE ÖZNE VE YÜKLEM UYGUNLUĞU

Bir cümlede özne ve yüklem arasında iki yönden uygunluk aranır.

Tekillik-Çoğulluk Yönünden Uygunluk:

- Bir cümlede özne tekilse yüklem de tekil olur.

Örnek:

Annem, çarşıya çıktı.

Küçük kedi, soğuktan üşümüştü.

- Bir cümlede özne çoğulsa kişiler (insan) bir bütün düşünüldüğü zaman yüklem tekil, kişiler tek tek düşünüldüğü zaman yüklem çoğul olur.

Örnek:

Ordular dereyi geçti.

(cümlede “insan” olan özne çoğul kullanıldığı halde, yüklem tekildir.)

Öğretmenler sınıfa girdiler.

(cümlede özne “insan” durumundadır ve çoğuldur. Sözü söyleyen kişi “öğretmenleri” ayrı ayrı kastetmiştir.)

- Cansız varlıklar, soyut kavramlar, insan dışındaki canlı varlıklar, organ ve zaman adlarının çoğul şekilleri özne olduğunda bunların yüklemeleri tekil olur.

Örnek:

Bütün eşya**lar** kapının önünde duruyor(**lar**).

Ağaç**lar** sonbaharda yapraklarını döker(**ler**).

- Sayı sıfatıyla kurulan tamlamalar özne olduklarında yüklem tekil olur.

Örnek:

İki adam seni arıyor(**lar**).

Sınıftan on kişi dışarı çıktı(**lar**).

- Belgisiz adillar (zamirler) özne olduklarında yüklem tekil olur.

Örnek:

Hepsi seni sormaya gelmiş.

Bazıları balık sevmez.

Kişi Yönünden Uygunluk:

- Bir cümlede özne hangi kişiye bildiriyorsa, yüklem de o kişi ekini alır.

Örnek:

Onlar, bize geldiler. *onlar* 3. kişi çoğul *-ler* 3. çoğul kişi eki

Biz eve gidiyoruz. *biz* 1. çoğul *-uz* 1. çoğul kişi eki

Örnek:

Onur'la ben maça gidiyoruz.

Ebru ve kardeşi sinemaya gitmişler.

- 2. tekil kişiler, saygı anlamında 2. çoğul kişi olarak kullanılır.

Örnek:

Siz, şu koltuğa geçiniz.

YAZIM (İMLA) KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

- Yazıda cümlenin ilk kelimesi büyük harfle başlar.

Örnek:

*Sanat, toplumun gelişmesine yardımcı olur.
Çocuklar, çabuk büyümeyi ister.*

- Şiirdeki mısraların her birinin ilk harfi büyük harfle başlar.

Örnek:

*Uzak çok uzağız şimdi ışıktan
Çocuk sesinden gür ve sarmaşıktan
Dönmeyen gemiler olduk açıktan
Adımızı soran arayan var mı*

- Kitap adlarının ve yazı başlıklarının her kelimesi çoğunlukla büyük harfle yazılır. Başlıklarda geçen “ve, ile, veya” bağlaçlarıyla “mi soru eki” küçük harfle yazılır.

Örnek:

Babalar ve Oğulları, Savaş ve Barış, Leyla ile Mecnun,

- Cümle içinde başkasından aktarılan ve tırnak içine alınan cümleler büyük harfle başlar.

Örnek:

Öğretmenimiz: “Dilini tutmasını bilen, başarının yolunu bulmuştur.” dedi.

- İki noktadan (:) sonra gelen cümleler büyük harfle başlar.

Örnek:

Sıfatlar ikiye ayrılır: Niteleme ve belirtme sıfatları.

- Ünlem (!) işaretinden sonra büyük harfle başlanır.

Örnek:

“Eyvah! Paramı düşürmüşüm.”

- Üç noktadan sonra (...) büyük harfle başlanır.

Örnek:

“Karşımızda masmavi bir deniz... Turistler de bu manzarayı çok seviyor.”

- Soru işaretinden sonra (?) büyük harfle başlanır.

Örnek:

“Niçin gülüyorsun? Bana da anlatsana!”

- Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar.

Örnek:

Sayın Ahmet Bey, Dr. Ayşe Hanım, Sevgili Anneciğim,

- Kurum, müessese, kuruluş isimleri birden fazla kelimedenden oluşuyorsa, her harfi büyük yazılır.

Örnek:

Türk Dil Kurumu, Eğitim ve Bilim Bakanlığı,

KISALTMALARIN YAZIMI

ÖĞRENELİM

Kısaltmaların yazılışlarına ve okunuşuna dikkat edilmelidir. Çünkü ekler kısaltmaların okunuşuna göre gelir.

- Tek heceli kelimelerin ilk harfi alınır ve nokta konur.

Örnek:

cilt – c. ad – a.

- Çok heceli kelimelerin iki ya da üç harfi kullanılır.

Örnek:

Fakülte – fak. Dakika – dk. Cadde – cad.

- Özel isimlerin kısaltmaları büyük harfle başlar.

Örnek:

İstanbul – İst. İngilizce – İng.

- Kurum ve kuruluş isimlerinin kısaltmalarında sözcüklerin ilk harfleri alınır ve büyük harfle yazılır.

Örnek:

EBB – Eğitim ve Bilim Bakanlığı

- Kısaltmalara gelen ekler kesme işareti ile ayrılır. Ekler, kısaltmanın okunuşuna göre yazılır.

Örnek:

PTT'ye TC'de EBB'de

“-de” DURUM EKİNİN YAZILIŞI

ÖĞRENELİM

-de eki sözcüklere birleşik yazılır. Sözcüğe eklenmiş olan **-de** eki sözcükten çıkarıldığında cümlede bozukluk meydana gelir:

Örnek:

Biz**de**, o saydığın ürünler yok.
Biz o saydığın ürünler yok.

cümlesinden **-de** ekini çıkarırsak;
gibi bozuk bir cümle meydana gelir.

UNUTMA!

Yine bu eki kavramak için akıldan çıkarılmaması gereken bir başka özellik ise; **-de** ekinin bu kullanımda, eklenen sözcüğe bulunma anlamı kazandırdığıdır. Eklendiği adlara çeşitli anlamlar yükler ve bu sözcüklerin türlü görevlerde kullanılmasını sağlar.

Yer anlamı katar:

Sınıfta çok toz vardı. (*yer*)

İçinde anlamı katar:

Bidon**da** bir damla su kalmamış. (*içinde*)

Zaman anlamı bildirir:

Her sene eylül**de** okullar açılır.

Zaman ve sayı bildiren sözcüklere eklenerek ölçü, miktar bildirir:

Ay**da** bir iki kez uğrar buraya.

İkilemeler kurar:

Arada sırada buraya uğrar.

-de durum ekini alan adlar, cümlenin tüm öğeleri olarak kullanılabilir:

Oda**da** kullanılan takımlar yazarın kişiliğini tamamlıyordu. (*özne*)

Çanta**da**kileri hiç beğenmemişti. (*nesne*)

Yıkılmadım, ayak**ta**yım. (*yüklem*)

HATIRLAYALIM!

Vurgu her zaman bu ekin üzerine kayar.

“de” BAĞLACININ YAZILIŞI

ÖĞRENELİM

“de” bağlacı kullanımda sözcüklerden ayrı yazılır. “de” sözcüğünü bağlaç olarak kullanırken, çoğunlukla cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamında bir bozukluk meydana gelmez. Fakat anlamda bir daralma meydana gelebilir.

Örnek:

Ahmet **de** bize gelmişti o gün. cümlesinden **de** bağlacını çıkarırsak;
Ahmet bize gelmişti o gün. cümlesini elde ederiz.

Örnekte görüldüğü gibi bu cümlenin anlamında bir daralma meydana geliyor fakat, cümle bozulmuyor.

ÖĞRENELİM

Bütün bu bilgilerin yanında, bağlaç olarak kullanılan “de” nin sessiz benzeşmesi gereği “te veya ta” şekline dönüşmediğini de bilmemiz gerekir.

Yani, yukarıdaki örneğe baktığımızda:

Örnek:

Ahmet **te** bize gelmişti o gün. şeklinde yazılamaz.

UNUTMA!

Örnekte görüldüğü gibi “de” bağlacı “ta/te” şeklinde yazılmaz.

VİRGÜLÜ KAYBETMEDEN...

Bir gün insan virgülü kaybetti.

O zaman zor cümlelerden korkar oldu ve basit cümleler kullanmaya başladı.

Cümleleri basitleştirdiğinde düşünceleri de basitleşti.

Bir başka gün ünlem işaretini kaybetti.

Alçak bir sesle ve tonunu değiştirmeden konuşmaya başladı.

Artık ne bir şeye kızıyor, ne bir şeye seviniyordu.

Bir süre sonra soru işaretini kaybetti ve soru sormaz oldu.

Hiçbir şey ama hiçbir şey onu ilgilendirmiyordu.

Ne kainat, ne dünya, ne kendisi umurundaydı.

Bir süre sonra iki nokta üstüste işaretini kaybetti ve davranışlarını açıklamaktan vazgeçti.

Ömrünün sonuna doğru elinde sadece tırnak işaretleri kalmıştı.

Kendine has tek düşüncesi yoktu. Yalnız başkalarının düşüncelerini tekrarlıyordu.

Son noktaya geldiğinde düşünmeyi ve okumayı unutmuş durumdaydı.

KANEVSKI

NOKTALAMA İŞARETLERİ

ÖĞRENELİM

Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere kullanılan işaretlere **noktalama işaretleri** denir. Noktalama işaretlerinden nokta, virgöl, noktalı virgöl, iki nokta, üç nokta, soru, ünlem, tırnak işaretleri, ayraç ve kesme ait oldukları kelimelere bitişik olarak yazılır ve kesme dışındaki işaretlerden sonra bir harf boşluğu ara verilir.

UNUTMA!

*Bu işaretlerin kullanım alanlarını her öğrenci öğrenmelidir.
Dilimizi düzgün kullanmalıyız.*

Noktalama İşaretlerin Kullanıldığı Yerleri Hatırlayalım!

NOKTA (.)

- Cümlenin sonuna konur.
- Kısaltmaların sonuna konur.
- Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.
- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.
- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

VİRGÜL (,)

- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
- Cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur.
- Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için konur.
- Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.
- Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.
- Yazışmalarda, başvurulan makamın adından sonra konur.

KISA ÇİZGİ (-)

- Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.
- Ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.
- Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur.
- Dil bilgisinde eklerin başına konur.
- Dil bilgisinde heceleri göstermek için kullanılır.

TIRNAK İŞARETİ (“...”)

- Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.
- Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır.
- Kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır.

İKİ NOKTA (:)

- Kendisinden sonra örnek verilecek cümlenin sonuna konur.
- Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlenin sonuna konur.
- Edebi eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur.

S Ö Z L Ü K

A

Acemi: Bir işin yabancısı olan, tecrübesiz.

Acep: Acaba.

Asilzadeler: Soylu.

Aş: Yemek.

Atari: Bilgisayarlarda basit programlarla düzenlenmiş bir oyun türü.

Azar: Kırıcı ve sert söz söyleme.

B

Bahşiş: Bir hizmet görene hakkından ayrı olarak verilen para.

Berrak: Duru, temiz, aydınlık, açık.

Bıldırcın: Tavukgillerden, boz renkli, benekli, etinden ve yumurtasından yararlanan göçebe kuş.

Bilinç: İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur.

Böbürlenmek: Övünerek kabarma.

Burç: Kale duvarlarından daha yüksek, kale çıkıntısı.

C

Cengaver: Savaşçı.

Cesaret: Yiğitlik, yüreklilik.

Cet: Dede, ata.

Cevher: Bir şeyin özü, iyi yetenek, mücevher.

Cıvil cıvil: Canlı, hareketli.

Cins: Tür, çeşit.

Coşkun: Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak.

Cüsseli: İri yapılı, iri gövdeli, iri yarı kimse.

Ç

Çağdaş: Çağın tutumuna, anlayışına, şartlarına uygun olan, modern.

Çınar: Uzun boylu, kalın dallı, uzun ömürlü bir ağaç.

Çile: Zahmet, sıkıntı.

Çocukluğumun altın çağı: En parlak ve mutlu dönemi.

Çulsuz: Varlıksız, parasız pulsuz.

D

Dazlak kafalı: Saçı dökülmüş olan kimse.

Defne: Yaz kış yeşil olan bir ağaç.

Değirmen: Taneleri öğüten araç, içinde öğütme işi yapılan yer.

Deryalar: Bir şeyin bol olduğu yer, bilgilerin bol olduğu yer.

Derya: Bilgili kimse.

Devedikenî: Yol ve tarla kenarlarında yetişen, boyu uzun bir bitki.

Diyar: Ülke, dünya.

Dize gelmek: Baş eğmek, boyun eğmek.

Dolum: Doldurma işi.

Drama: Yunanistan, Trakya bölgesinde bulunan şehir.

Düş: Rüya.

E

Ebediyen: Sonsuz, ölümsüz.

Ecel: Hayatın sonu, ölüm zamanı.

Egemen: Bağımlı olmayan, hakim, sözünü geçiren.

Elebaşı: Olumsuz hareketlerde, oyunda arkadaşlarına baş olan çocuk.

Emanet: Korunmak için birine veya bir yere bırakılan eşya, kimse.

Erdem: Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk.

Erkan: Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler.

Evren: Düzenli, uyumlu bir bütün olarak düşünülen bütün varlıklar.

F

Faiz: Ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri.

Fantastik: Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, hayali.

Fayton: Dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası.

Ferah: Gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

Fert: Birey.

Fevkalede: Davranışları çok iyi, çok güzel.

Filiz: Küçük dal veya yaprak.

Fonograf: Gramofon.

G

Geveze: Çok konuşan, çenesi düşük.

Göğsünü germek: Kendine güvenmek, övünmek.

Görkem: Göz alıcı ve gösterişli olma.

H

Harman: Biçildikten sonra tahıl tanelerinin başaklarından ayrılması.

Hasret: Özlem, özleyiş.

Heves: İstek, arzu, bir şeye istek duymak.

Hayal: Zihinde gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hülya.

Hayret: Beklenmedik bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.

Hırs: İstek, aşırı tutku.

Hile: Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun.

Hisse: Pay.

Hitap: Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.

Hoşnut: Bir davranış, bir durum veya bir kimseden memnun olan, yakınması olmayan.

Huzur: Rahatlık, dirilik.

I

İhtiyaç: Gereksinim, güçlü istek.

İlim: Bilim.

İnsafsız: Vicdansız, acımasız.

İntikam: Öc.

İskemle: Arkalıksız sandalye, küçük masa.

İtiraz: Bir şeye karşı söyleme.

K

Kahkaha: Gülerken çıkarılan ses.

Kahya: Konak, çiftlik vb. yerlerde türlü işleri yapmakla görevli kimse.

Kanıt: Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge.

Kara kara düşünmek: Kötümser bir hava içinde düşünmek.

Kargaşa: Kalabalık, düzensizlik vb.nin yol açtığı karışıklık, kaos.

Kastetmek: Amaçlanmak, kötülük etmek, zarar vermeyi istemek.

Kasvetli: İç sıkıcı, sıkıntılı.

Kaygısız: Kaygısı olmayan, aldırılmaz.

Kabadayı: İyi dövüşen, korkusuz, kendine özgü namus kurallarının dışına çıkmayan kimse, yürekli.

Kepen: İş yeri kapı, pencere gibi yerleri kapamak için kullanılan demir veya tahta kanat.

Kerpeten: Çivi çıkarmaya yarayan iki kollu el aracı.

Keşfetmek: Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak.

Kethüda: Devlet büyüklerinin birtakım işlerini gören kimse.

Kıyamet: Gürültü, kavga.

Kilerden: Evlerde yiyeceğin, içeceğin saklandığı oda veya dolap.

Köşk: Bahçe içinde yapılmış süslü ev.

Kusur: Noksan.

Kütük: Kalın ağaç gövdesi, kesilmiş ağaç gövdesi.

Kürk: Hayvan postundan yapılan giysi.

L

Loş: Yeterince aydınlık olmayan, az ışık.

M

Mahpus: Kapatılmış, hapsedilmiş kimse.

Martin: Tek kurşun atan bir çeşit tüfek.

Matkab: Delik açma aleti, delgi.

Mesken tutmak: Bir yere yerleşmek.

Meşale: Aydınlatmaya yarayan değnek, bir düşüncenin öncüsü.

Mızıkçılık: Oyunbozanlık.

Miras: Birine, ölen bir yakınından kalan mal, mülk, para veya servet.

Mis: Güzel kokulu.

Muziplik: Yaramazlık, takınganlık.

Müphem: Belirsiz.

N

Nankörce: İyilikbilmez.

Nezakat: Başkalarına karşı saygılı davranma.

Nur tanesi: Nur yüzlü, çok güzel.

Ö

Özdeşleşmek: Her türlü nitelik bakımından eşit olan, ayırt edilmeyecek kadar aynı olan.

P

Palan: Genellikle eşeklere vurulan kaşsız, enli, yumuşak bir çeşit eyer.

Pençe: Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları.

R

Rehin: Bir anlaşmanın veya istediğin yerine getirilmesini sağlamak için güvence olarak ele geçirilen kimse.

Riya: İkiyüzlülük, özü sözü bir olmama.

S

Sefer tası: Yemek taşımakta kullanılan ve birbiri üzerine konulup bir sapa geçirilen kaplar.

Sema: Gök, gökyüzü, felek.

Senaryo: Tiyatro oyunu, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin.

Sent: Dolar para biriminin yüzde biri.

Sersem: Düşünmeden hareket eden ne yaptığının farkında olmayan.

Servet: Varlık, zenginlik.

Sezmek: Hissetmek, olacak bir şeyi anlamak.

Sıvışmak: Sıyrılıp çıkmak, çekilip gitmek, kaçmak.

Sindirmek: Kendine mal etmek, anlayışla karşılayıp benimsemek.

Surlar: Kale duvarı.

Ş

Şangırtı: Cam kırılırken çıkan ses.

Şefkat: Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu.

Şirin: Sevimli, cana yakın, tatlı.

Şövalye: Orta çağ Avrupa'sında özel eğitimle yetişmiş, atlı savaşçı.

T

Tasa: Üzüntülü düşünce durumu, kaygı.

Tasdik etmek: Doğrulamak, onaylamak.

Tavır: Durum, davranış, vaziyet, hal.

Teminat: Garanti, güvence.

Tenbih etmek: Bir işin yapılmasını öğütlemek.

Tiz: İnce, keskin ses.

Torak: Kömürleştirilecek ağaç veya pişirilecek tuğlalarla dolu olan ve dışı çamur ile sıvanan kümbet.

Tuhaf: Acayip, şaşılacak, garip.

Tulumba: Suyu derin kuyulardan çekmeye veya yüksek yerlere iletmeye yarayan araç.

U

Uvertür: Operada, perde açılmadan önce orkestranın çaldığı parça.

Uygarlık: Medeniyet.

Uysal: Başkalarına kolayca uyabilen, yumuşak başlı.

Uyum: Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk.

V

Vakit: Zaman.

Vasiyet: Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.

Vasiyetname: Bir kimsenin vasiyetini yazmış olduğu belge.

Veryansın: Acımadan, hiçbir şey düşünmeden saldırmak, yok etmek, bol bol harcamak veya acımasızca söylemek.

Vezir: Osmanlı devletinde bakan, vali gibi görevde bulunan.

Vire: Sözlü anlaşma.

Y

Yadırgamak: Kişiyi yabancı bulmak, ona ısınmamak.

Yakınmak: Sızlanmak, şikayet etmek.

Yama: Delik, yırtık veya eski bir yeri bir parça ile onarma, kapatma.

Z

Zafer: Savaşta kazanılan başarı.

Zevk: Hoş duygu, hoş giden ve eğlendiren şey.

Zulüm: Haksızlık, acımasızlık, eziyet.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
Çocuk Ve Okul	5
Kıskançlık	6
Yurt Türküsü	8
Tilki İle Tavşan	9
Polyana	11
Son Taş Kavgası	15
Kitaplarımın Cumhuriyetinde	19
Türk Çocuğu Diyor Ki	22
Masal Adam	25
11 Ekim	28
Yalnız Efe	29
Güneş Battı	32
Dünyayı Verelim Çocuklara	35
Kitap Okuyan Eşek	36
Çobanın Dersi	38
Kabadayı	41
Sihirli Söz	45
Bakkalın Oyunu	50
10 Kasım	53
Başka Bayram	55
Ah Şu Gençler	58
Çizmeli Kedi	62
Piki Düşünebilir Mi	65
Sevgili Öğretmenim	68
Salıncaktaki Adam	70
Sanat Ve Ben	73
Sinema	75
Kar Yağarken	79
Eğitin Beni	81
Keloğlan'a Açık Mektup	83
Köprümüz	87
Bayram Gibi Güzel	89

Sihirli Sözcükler	91
Çalış	94
Çocukluk Gözyaşlarım	97
Masal Yastığı	98
Kütük	100
Suçlu Kim	105
Ana	109
Çiçek Ve Umut	110
İlkbahar	113
Vire	116
Bir Av Dönüşü	119
Orman	122
Söğüt Düdüğü	123
Gülenin Türküleri	125
Mani	130
Hep Aynı Biçimde	131
Okumak Gerek	133
Gül Ağacı	134
Alp Yamaçlarında	136
Keloğlanın Sazı	138
Son Derste	142

DİLİMİZİ ÖĞRENELİM	143
Ses-Harf İlişkisi	144
Ünlü (Sesli) Harfler Ve Özellikleri	145
Ünlülerle İlgili Ses Uyumları	146
Ünsüz (Sessiz) Harfler Ve Özellikleri	148
Ünsüz (Sessiz) Harflerle İlgili Kurallar	149
Hece Ve Hece Çeşitleri	150
Anlamlarına Göre Sözcükler	155
Kök	157
Ek	158
Yapılarına Göre Sözcükler	162
Adlar	163
Yapılarına Göre Adlar	167
Ad Durumları	168
Ad Tamlamaları	169

Adlarda Küçültme	170
Ön Adlar (Sıfatlar)	171
Küçültme Ve Pekiştirme Ön Adları	174
Adıllar (Zamirler)	175
Eylemler (Fiiler)	179
Eylemlerde Kişi (Şahıs)	184
Eylemsiler (Fiilimsiler)	185
Eylemlerde Soru	187
Eylem Çatısı	188
Yapılarına Göre Eylemler	191
Belirteç (Zarf)	194
Edat (İlgeç)	196
Bağlaç	197
Ünlem	198
Cümle	199
Cümlenin Öğeleri	200
Anlamlarına Göre Cümleler	203
Yapılarına Göre Cümleler	204
Sıralanışına Göre Cümle Türleri	206
Yüklemine Göre Cümle Türleri	207
Cümlede Özne Ve Yüklem Uygunluğu	209
Yazım (İmla) Kuralları	211
Virgülü Kaybetmeden...	216
Noktalama İşaretleri	217
Sözlük	220
İçindekiler	224

